Αισθάνθηκα αυτή τη νέα πνοή που διεγείρει –όχι μόνο στα παιδιά και τα εγγόνια μου, αλλά και σε ολοένα και περισσότερους νέους ανθρώπους– τη θέληση να θέσουν τις βάσεις για πραγματικές ανθρώπινες αξίες (την αλληλεγγύη, τη δημιουργικότητα, τη γενναιοδωρία, τη γνώση, την επανεφεύρεση του έρωτα, τη συμμαχία με τη φύση, τη γιορτινή γοητεία της ζωής), σε ρήξη με τις πατριαρχικές αξίες (την ηγεμονία, τη θυσία, την εργασία, την ενοχή, τη δουλεία, την πελατειακή σχέση, τη συγκράτηση και απώθηση των συναισθημάτων), οι οποίες ουσιαστικά βασίζονται στην αρπακτικότητα, το χρήμα, την εξουσία και αυτόν τον διαχωρισμό από το είναι, απ' όπου πηγάζουν ο φόβος, το μίσος και η περιφρόνηση του άλλου.

Στη σκιά των μέσων ενημέρωσης που την αγνοούν κατ' επάγγελμα, μια ζωντανή κοινωνία οικοδομείται παράνομα κάτω από τη βαρβαρότητα και τα ερείπια του παλαιού κόσμου. Δεν είναι ανώφελο να δείξουμε με ποιο τρόπο εκδηλώνεται και πώς θα προχωρήσει.

R.V.

Ο Ραούλ Βανεγκέμ γεννήθηκε στο Βέλγιο το 1934. Συμμετείχε στην Καταστασιακή Διεθνή από το 1961 μέχρι το 1970. Έχει γράψει περισσότερα από 30 βιβλία, μεταξύ των οποίων: Βασικές κοινοτοπίες *(1962-63),* Η βίβλος των ηδονών *(1979),* Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος *(2001) και το πιο γνωστό* Η επανάσταση της καθημερινής ζωής *(1967) από το οποίο άντλησε το κίνημα των καταλήψεων τον Μάη του '68.*

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

RAOUL VANEIGEM

ξ

Raoul **VANEIGEM**

ΓΡΑΜΜΑ
ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΑ
ΠΑΙΔΙΑ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΠΟΥ
ΕΡΧΕΤΑΙ

εκδόσεις των ξένων

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

Raoul Vaneigem

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Εύη Παπακωνσταντίνου

εκδόσεις των ξένων

Τίτλος πρωτοτύπου:
Lettre à mes enfants et aux enfants du monde à venir
Cherce midi 2012

Σελιδοποίηση: Σωκράτης Παπάζογλου

Θεσσαλονίκη 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα
13
Μια αλλαγή πολιτισμού συντελείται
μπροστά στα μάτια σας
18
Οι παλιοί εφιάλτες βασανίζουν ακόμη
τα όνειρά μας για αναγέννηση
19
Ο σεισμός της Γαλλικής Επανάστασης
22
Η παγίδα του ελεύθερου εμπορίου
23
Από τον παραγωγισμό στον καταναλωτισμό
25
Η ψευδαίσθηση της καταναλωτικής ευημερίας
26
Ο καταναλωτισμός ισοπέδωσε όλες τις αξίες
προς όφελος της εμπορευματικής αξίας
28
Η επανάσταση της καθημερινής ζωής
29
Ο χρηματοοικονομικός καπιταλισμός
ή το χρήμα της κεντρικής αποχέτευσης
31
Υπέρ και κατά της κουλτούρας
33
Τον αφέντη της σκέψης διαδέχεται
ο σκλάβος δίχως σκέψη
35
Η λαϊκιστική οπισθοδρόμηση, η κουλτούρα του τίποτα
και η αποκτήνωση των μαζών
41
Συνείδηση και συναισθήματα
43

Η διανοητική κηλίδα αίματος
45
Η ιδεολογία, ασθένεια του ανθρώπου
48
Ο άνθρωπος της μνησικακίας ή η εκδίκηση
του στερημένου από τις επιθυμίες του σώματος
52
Η τελευταία σύγκρουση περιορίζεται σ' έναν ενδημικό
πόλεμο που αντιπαραθέτει στην πλευρά του θανάτου
την πλευρά που τάσσεται με τη ζωή
61
Μια νέα αγορά ηλιθίων: ο οικολογικός νεοκαπιταλισμός
65
Η συνειδητοποίηση η δική μας και του κόσμου
είναι αυτό που λείπει περισσότερο
67
Για να απαλλαγούμε από ένα απάνθρωπο παρελθόν
69
Να αντλήσουμε από το παρελθόν
τη γραμμή ζωής που έχει κρύψει
74
Η αγάπη για τη ζωή δεν έχει καμία ανάγκη από ηθική
77
Η υπέρβαση της επιβίωσης
προϋποθέτει τη γέννηση ενός τρόπου ζωής
80
Είστε τα παιδιά μιας αιώνιας άνοιξης
85
Ο αγώνας για τη ζωή δεν είναι αγώνας
ενάντια στον θάνατο
88
Για μια γιορτινή κοινωνία
92

Για την Αριάν, τον Αριέλ, την Κιάρα, τον Τριστάν,
την Γκαράνς, τον Ρενό, την Σάσα, τον Λούντα

Δεν χρειαζόμαστε παρά ένα πράγμα:
τη βαθιά χαρά της ζωής.
Αν η ποιητική της δύναμη αφυπνισθεί και αποκαλυφθεί,
όλα θα μας δοθούν με περίσσεια.

Προλεγόμενα

Πώς θα μπορούσα να απευθυνθώ στις κόρες, τους γιους, τα εγγόνια και τα δισέγγονά μου χωρίς να τα συνδέσω με όσους, βυθισμένοι στο ειδεχθές σύμπαν του χρήματος και της εξουσίας, κινδυνεύουν αύριο κιόλας να στερηθούν υποσχέσεις για μια ζωή που προσφέρεται ανεπιφύλακτα με τη γέννηση σαν χάρισμα, χωρίς κανένα αντάλλαγμα;

Αν δεν απεχθανόμουν την ηθική προσταγή, θα μπορούσα να περιοριστώ σε ευγενείς ανθρωπιστικές διακηρύξεις. Ωστόσο, υπάρχει κάποια ασυνέπεια όταν ενισχύει κανείς τις ιερές καλές προθέσεις χωρίς να προφυλάσσεται από τα τέρατα της κοινής βίας, που μπορούν να τις κατασπαράξουν.

Η απλότητα του ανθρώπου και του κόσμου όπου προσπαθεί να ζήσει δεν είναι παρά φαινομενική. Η επιφάνεια των όντων και των πραγμάτων έχει την απατηλή αταραξία μιας λίμνης, με το ψάρι που λιμνάζει να παγιδεύεται. Εξάλλου, η εξέλιξη των ηθών και των νοοτροπιών έχει φθάσει σε τέτοιο βαθμό επιτάχυνσης, που στα έγκατα του χθεσινού σκότους μια νέα λάμψη αποκαλύπτει ασυνήθιστες απτές σαφήνειες.

Ίσως αποδέχεστε τη μομφή που μου έχουν συχνά απευθύνει ότι γράφω με ύφος που απαιτεί από τον αναγνώστη μεγαλύτερη προσπάθεια και προσοχή απ' όσο χρειάζεται ένα μυθιστόρημα.

Τι πιο ανόητα κατανοητό από τον μηρυκασμό προκαταλήψεων που αιώνες τώρα αντικαθιστούν τη σκέψη, απ' αυτές τις κοινοτοπίες που επαναλαμβάνονται από γενιά σε γενιά μέχρι να θεωρηθούν αιώνιες αλήθειες; Φιλοσοφίες, θρησκείες, ιδεολογίες δεν έκαναν τίποτε άλλο από

το να παγιώνουν μια συμπεριφορά που, όσο διαφοροποιημένη κι αν είναι, υπακούει σε κίνητρα γνωστά και αμετάβλητα: τη δίψα για εξουσία, τη γοητεία του χρήματος, τον ανταγωνισμό, τη μάχη της δύναμης και της πανουργίας, την καταπιεσμένη κτηνωδία και τα ξεσπάσματά της, την εκφυλισμένη αγάπη, την ένοχη αγωνία, την αυτοεξορία, την υπαρξιακή δυσφορία.

Αυτοί των οποίων η σκέψη δεν υπερβαίνει ποτέ την κοινή διαπίστωση αυτών των αέναων ελατηρίων, αυτοί που αναμασούν τα ίδια και τα ίδια για την ακατάβλητη επανάληψη του αρχαϊκού ανθρώπου, είναι οι ίδιοι που με επιτιμούν επειδή επαναλαμβάνομαι κάθε φορά που ρίχνω μερικούς κόκκους άμμου στους τροχούς ενός μηχανικού πεπρωμένου το οποίο –το γνωρίζουν, αλλά το υπομένουν– τους οδηγεί εκεί όπου δεν θέλουν να πάνε.

Δεν συντρίβει κανείς τις πέτρινες βεβαιότητες του παρελθόντος αν δεν τις σφυροκοπήσει με ιδέες ικανές να κονιορτοποιήσουν τις παλαιές κοινοτοπίες και να ανοίξουν δρόμους που το μέλλον θα καταστήσει τελικά κοινόχρηστους.

Πώς όμως να μην απωθείται ο αναγνώστης όταν μαστιγώνεται με καυτές αλήθειες τις οποίες φοβάται να αδράξει καθώς έχει συνηθίσει τις κρύες στάχτες; Δεν εννοώ να καταφύγω σ' αυτά τα λογοτεχνικά στρατηγήματα τα οποία χρησιμοποιεί ο συγγραφέας που ενδιαφέρεται να γοητεύσει τον αναγνώστη του. Το δίλημμά μου είναι να αποφύγω τα τεχνάσματα της γοητείας και, ταυτόχρονα, να μην απαρνηθώ το μέγεθος της τεμπελιάς που θεωρώ επαρκές για την άσκηση των αρετών της.

Λέγεται ότι ο Λεονάρντο ντα Βίντσι είχε κατασκευάσει ένα δωμάτιο επενδυμένο με μικρούς καθρέφτες. Καθόταν σ' αυτό για να σκεφτεί, στο κέντρο ενός μικρόκοσμου που

τον «αντανακλούσε», κατακερματίζοντας και παραλλάσσοντας τις εικόνες του. Στεκόταν εκεί, στο κέντρο πολλαπλών αντανακλάσεων, από τις οποίες απέμενε μόνος να αντλεί τα διδάγματα. Μήπως κι εμάς δεν περιβάλλει κάθε στιγμή ένα μωσαϊκό διάσπαρτων στοιχείων όπου τα ίδια πράγματα και τα ίδια όντα επανέρχονται αδιάκοπα κάτω από ένα πρίσμα πάντοτε διαφορετικό, το οποίο μεταμορφώνει τη λάμψη τους και τα εμπλουτίζει με νέες σημασίες;

Η επανάληψη δεν είναι παρά φαινομενική. Μοιάζει με τις μουσικές παραλλαγές σε μια συγκεκριμένη μελωδία. Όταν, στο τέλος, ο συνθέτης επαναλαμβάνει το αρχικό θέμα, αυτό, παρά τη σταθερότητά του, είναι εμπλουτισμένο με όλους τους αυτοσχεδιασμούς που προκάλεσε και το διαδέχθηκαν.

Η σύνθεση ενός μωσαϊκού παίζει με το παράδοξο της οικειότητας και της απόστασης. Εναπόκειται στον αναγνώστη να επικεντρωθεί στον εαυτό του για να διακρίνει, με βάση τον λόγο μου, αυτό που απηχεί τις προσδοκίες του, να υποπτευθεί μέσα από ποιους δρόμους πιθανής εκπλήρωσης πορεύονται οι δαιδαλώδεις επιθυμίες του.

Δαπανάτε τόση ενέργεια δουλεύοντας γι' αυτό που σας αφυδατώνει και σας φτωχαίνει, και θα δυσανασχετούσατε με την προσπάθεια που απαιτούν μια προσέγγιση του κόσμου και η επιθυμία να τον αλλάξετε συθέμελα;

Είναι πιο εύκολο να υποστηρίξει κανείς τον κυρίαρχο παραλογισμό της πραγματικής ζωής, το παραδέχομαι, αλλά αρνούμαι να υποκύψω σ' αυτή τη δειλή ευκολία, όπως αρνούμαι το δικαίωμα των σάπιων και μνησίκακων αισθημάτων να καταπνίξουν την ανθρώπινη συνείδηση για μια ζωή που πρέπει να δημιουργηθεί.

Είμαστε τόσο συνηθισμένοι στα κριτήρια με τα οποία

η καθημερινή επιβίωση χαράζει τις πληκτικές διαδρομές της, ώστε οι λάμψεις της ζωής, που προσφέρεται ως χάρισμα, μας τρομάζουν με την ασυνήθιστη φωτεινότητά τους και μας συνθλίβουν σαν ασυλλόγιστες πληγές.

Δεν θέλω να παρακάμψω αυτόν τον άβολο και συναρπαστικό δρόμο, όπου πηγαινοέρχομαι απ' αυτό που είμαι σ' αυτό που θα 'θελα να είμαι. Η πορεία μου παλινδρομεί, πάντοτε η ίδια και ασταμάτητα άλλη, με τα βήματά μου να την δρασκελίζουν, να την χαράζουν, να την διασχίζουν.

Κάτω από το φαινομενικό σκοτάδι των λέξεων και των εκφράσεων όπου πιστεύει κανείς ότι έχει χαθεί, έρχεται πάντοτε μια στιγμή ευνοϊκή για την αφύπνιση του ζωντανού. Απελευθερώνεται από το υπαρξιακό μάγμα όπου τσαλαβουτούσε, ξεπροβάλλει λες και παραμόνευε για μιαν απροσδόκητη συνάντηση.

Αυτή η αντιπαράθεση με τον εαυτό μας αποκαθιστά το νόημα και την απλότητα αυτού που έμοιαζε περίπλοκο. Η συνείδηση εμπλουτίζεται μ' αυτό που κατακτούμε. Το καλύτερο αντίδοτο γι' αυτό το έλλειμμα ζωής, που είναι το άγος της επιβίωσης, είναι να ανακαλύψουμε τον ίδιο της τον πλούτο, τον πλούτο της απόλαυσης, της δημιουργίας, της αγάπης, της επιθυμίας που διψάει να χειραφετηθεί από την εμπορευματική καταπίεση.

Πρέπει να δώσουμε στο «ρήμα» τον χρόνο να κατέβει από το κεφάλι στο σώμα όπου το ακούν άλλα αυτιά και το καταγράφουν με τον τρόπο τους, όπου η γλώσσα των αισθημάτων το διυλίζει, πριν καλέσει την προερχόμενη από τη διανοητική δραστηριότητά μας συνείδηση, η οποία μεταφέρει το φορτίο και την αρετή ενός ολοένα πιο ανθρώπινου ανθρώπου.

Πόσες μέρες, πόσα χρόνια για να «αποκτήσει το νόημα σάρκα»! Για να μάθουμε να εξευγενίζουμε τη συναισθηματική κτηνωδία μας αντί να την καταστέλλουμε και να την διοχετεύουμε στις αντλίες της βαρβαρότητας, όπως έχει προδιαγράψει το μακρύ παρελθόν της απανθρωπιάς μας.

Δεν θέλω τίποτα λιγότερο από την κυριαρχία της ζωής. Δεν με ενδιαφέρει ούτε να κάνω κήρυγμα ούτε να προφητεύσω. Οι σκέψεις μου επανέρχονται και εξελίσσονται σε κάθε βήμα, γιατί το κάλεσμα είναι διαρκές. Η τεμπελιά μου βασίζεται σ' ένα φαινόμενο αντήχησης όπου οι ήχοι αντανακλώνται παντού, ακόμη κι αν κανείς δεν ενδιαφέρεται γι' αυτούς. Παίζοντας με το πλησίον και το επέκεινα, απομακρύνομαι και προηγούμαι. Επινοώ ευκολίες για να απεγκλωβιστώ χωρίς απώλειες απ' αυτό το τέλμα που είναι η επιβίωση. Το διάβημά μου βρίσκεται σε αντίθεση με αυτούς που, κάνοντας μάταιες προσπάθειες, αγωνίζονται και βυθίζονται σε μια μοιρολατρία, όπου η στυφή τους διαύγεια σαπίζει σαν πτώμα.

Θέλετε να μάθετε τι με κρατάει ζωντανό; Είναι αυτό το τραγούδι της γης όπου, όπως οι μουσικές παραλλαγές που προανέφερα, το αρχικό θέμα είναι ταυτόσημο με το τελικό. Είναι η θεμελίωση των βάσεων μιας κοινωνίας όπου η ευτυχία μου, η ευτυχία των παιδιών μου, της αγαπημένης μου, των αγαπημένων μου κατά το παρελθόν, των φίλων μου, των ανθρώπων που αγαπώ, θα είναι στενά συνδεδεμένη με την ευτυχία των πλασμάτων που έχουν συνθλιβεί από την τυραννία του χρήματος, της εξουσίας, του εμπορεύματος σε ολόκληρο τον κόσμο. Και των ζώων, αρχίζοντας απ' αυτό που ζει μέσα μας.

Ανάμεσα στο άλφα και το ωμέγα των προθέσεών μου

δεν υπάρχει παρά η απόπειρα και ο πειρασμός να φωτίσω το βάσιμο της επιλογής μου.

Μια αλλαγή πολιτισμού συντελείται μπροστά στα μάτια σας

Είχατε το προνόμιο να γεννηθείτε σε μια κρίσιμη στιγμή της ιστορίας. Μια εποχή όπου όλα αλλάζουν, όπου τίποτα πλέον δεν θα είναι όπως πριν.

Η τύχη είναι εξαιρετική, η περίσταση επίφοβη. Γιατί, όσο ευεργετική κι αν προαναγγέλλεται, κάθε αλλαγή υπόκειται σε αβεβαιότητες, δισταγμούς, αδεξιότητες. Ο εύθραυστος χαρακτήρας της την εκθέτει σε συγχύσεις που μπορεί να αλλοιώσουν την αξία της.

Τους ώμους σας βαραίνει ακόμη το φορτίο ενός απάνθρωπου παρελθόντος. Απ᾽ αυτό το παρελθόν, δεν πιστεύω ότι είμαι ο μόνος που θέλει να απαλλαγεί. Στον ανελέητο πόλεμο που μαίνεται ανάμεσα στο παλιό και το νέο, εσείς ξεπροβάλλετε καταμεσής του πεδίου της μάχης.

Ένας πολιτισμός καταρρέει, ένας άλλος γεννιέται. Στη δυστυχία της κληρονομιάς ενός ερειπωμένου πλανήτη προστίθεται μια ασύγκριτη ευτυχία: η παρακολούθηση της αργής ανάδυσης μιας κοινωνίας που όμοιά της δεν γνώρισε ποτέ η ιστορία – εκτός αν η ελπίδα, που τρέφουν χιλιάδες γενιές, να διαγάγουν μια μέρα μιαν ύπαρξη αντάξια ενός ανθρώπινου όντος, μιαν ύπαρξη που θα είναι επιτέλους απαλλαγμένη από την εξαθλίωση, τη βαρβαρότητα και το φόβο, είναι μια τρελή ελπίδα.

Απελπιζόμασταν περιμένοντας πάντοτε αυτό που συνήθως θεωρείτο χίμαιρα ή ουτοπία, και να που η πραγ-

ματικότητά της υλοποιείται στο εξής μπροστά στα μάτια μας.

Μια νέα κοινωνία αναφαίνεται σιγά σιγά μέσα από την ομίχλη. Ακόμη δεν είναι παρά ένα πρόπλασμα όπου οι καλύτερες προθέσεις συμβαδίζουν με τις χειρότερες. Δεν είναι μόνο ότι βρίσκεστε μπροστά σε μιαν άμορφη μάζα από την οποία μπορείτε να δημιουργήσετε ένα ζωντανό και αρμονικό γλυπτό· αποτελείτε τμήμα της.

Αντιμέτωποι με μια παράδοξα μοναχική και συγχρόνως αλληλέγγυα εμπειρία, θα είστε μόνοι σας όταν την αποτολμήσετε, μολονότι πολλοί άλλοι θα βρεθούν στο πλάι σας, απασχολημένοι κι αυτοί με το «σκάλισμα της δικής τους ύπαρξης».

Υπάρχει άραγε τίποτε περισσότερο συμβατό με την ιδιότητά μας ως ανθρώπινα όντα από το να συναντηθούμε για να οικοδομήσουμε την ευτυχία μας και την ευτυχία όλων; Απ᾽ αυτή τη συναρπαστική περιπέτεια, δεν θα αργήσετε να αντλήσετε ένα τριπλό δίδαγμα:

1) Η επιθυμία που πηγάζει από τα βάθη της καρδιάς έχει κάθε πιθανότητα να εκπληρωθεί.

2) Τίποτα δεν κατακτήθηκε ποτέ.

3) Προφυλαχθείτε λοιπόν από την αλαζονεία ή την έπαρση!

Οι παλιοί εφιάλτες βασανίζουν ακόμη τα όνειρά μας για αναγέννηση

Θα πω δυο λόγια για το παρελθόν που με συνθλίβει, το μέλλον που με ενθουσιάζει και το παρόν όπου, κάθε στιγμή, μια πραγματικότητα που θεωρώ ανυπόφορη έρχεται

σε σύγκρουση με την πραγματικότητα της ζωής την οποία προσδοκώ.

Αρκεί να εξετάσουμε επί τροχάδην τα περίπου δέκα χιλιάδες χρόνια που συνθέτουν την ιστορία μας, για να διαπιστώσουμε το χάσμα που χωρίζει την εξέλιξη της τεχνικής από την πρόοδο των ηθών. Απέραντος είναι ο δρόμος που εκτείνεται από το νεολιθικό σιδηρουργείο μέχρι το πυρηνικό εργοστάσιο. *Τρομερά* σύντομη η απόσταση ανάμεσα στη λεηλασία των πρώτων πόλεων-κρατών, έξι χιλιάδες χρόνια πριν από την εποχή μας, και τα ναζιστικά στρατόπεδα, τα σοβιετικά γκουλάγκ, τη γενοκτονία στη Ρουάντα. Από το χάλκινο μαχαίρι μέχρι τον πύραυλο, η στρατιωτική κτηνωδία δεν έχει αλλάξει καθόλου.

Τι αντιπροσωπεύουν άραγε η τεχνολογική άνθηση και τα αριστουργήματα της τέχνης πλάι στην εξαθλίωση και το φόβο, που με τη μονιμότητά τους μοιάζουν να συμπυκνώνουν σε μια περιττή κραυγή τη μακρά οδύνη της πάσχουσας ανθρωπότητας;

Πώς να ξεχάσουμε ότι την εποχή που η ιδιοφυΐα του Μπαχ εμπλουτίζει την παγκόσμια κουλτούρα, εκατομμύρια δυστυχισμένοι πεθαίνουν από πείνα, χάνονται από βασανιστήρια, σφαγιάζονται από το στρατό των ηγεμόνων και τη δικαιοσύνη των προυχόντων;

Έζησα σ' έναν κόσμο όπου ο ζυγός των παραδόσεων μας ανάγκαζε να σκύβουμε το κεφάλι. Αλίμονο σε όποιον ήθελε να σηκώσει ανάστημα και να διαφοροποιηθεί από τα πλήθη των σκλάβων! Η βία, το ψέμα και η πανουργία τον έπειθαν, με τη δύναμη της μπότας και της υπόσχεσης, να γυρίσει στη γραμμή, να ξαναμπεί στο κοπάδι το οποίο η

εξουσία του κράτους, της εκκλησίας και των κάθε λογής ιδεολογιών οδηγούσε στο σφαγείο.

Στην εποχή μου δίδασκαν στα παιδιά ότι η κοινωνία χωρίζεται σε δύο στρατόπεδα: αυτούς που τρώνε και αυτούς που τρώγονται. Από την πιο μικρή ηλικία έπρεπε κανείς να αγωνίζεται. Για ποιον, για τι; Τα πιο ευγενή και τα πιο άθλια προσχήματα ανακινούνταν για να μας εκτρέψουν σε μάχες που δεν ήταν δικές μας. Ερχόμενοι αντιμέτωποι με τους άλλους, αντιπαλεύαμε τον ίδιο μας τον εαυτό, αγνοώντας τις περισσότερες φορές τα δεινά στα οποία ήμαστε ταυτόχρονα θύματα και συνένοχοι.

Η κυριαρχία του αρπακτικού επί του ευαίσθητου και γενναιόδωρου όντος, αυτό είναι το έγκλημα που ο μισθοφορικός πολιτισμός διαπράττει ατιμώρητα, μέχρι τις μέρες μας, ενάντια στην παιδική ηλικία.

Η ατομική και κοινωνική περιπέτεια σημαδεύτηκε για τόσο μεγάλο διάστημα από αντιθέσεις, απογοητεύσεις και διαψευσμένες ελπίδες, που οι σπάνιες εκλάμψεις της ευτυχίας τις περισσότερες φορές καταπνίγονταν από τους κυνικούς σαρκασμούς της πικρίας και της μνησικακίας.

Μη μπορώντας να επινοήσουν ένα πεπρωμένο ικανό να εκπληρώσει την επιθυμία τους για απελευθέρωση, τα πλήθη εμπιστεύονταν με δουλοπρέπεια αρχηγούς, εκλεγμένους ή αυτοανακηρυγμένους, οι οποίοι, υποσχόμενοι μια καλύτερη ζωή, τα καταδίκαζαν στην εξαθλίωση και τον θάνατο. Παρά τις διαφορές τους, θλιβερά ανδρείκελα όπως ο Χίτλερ, ο Ντόλφους, ο Λένιν, ο Τρότσκι, ο Στάλιν, ο Μουσολίνι, ο Φράνκο, ο Μάο Τσε Τουνγκ αναγορεύτηκαν συχνά σε πρότυπα καθημερινής συμπεριφοράς. Στην πραγματικότητα, δεν ήταν παρά το πομπώδες αντίγραφο

των καλών οικογενειαρχών και των μικρών προϊσταμένων που μας κατακλύζουν από παντού σαν σκουλήκια.

Ο σεισμός της Γαλλικής Επανάστασης

Ωστόσο, πριν από δύο αιώνες και πλέον, ένας οικονομικός, πολιτικός, κοινωνικός και ψυχολογικός σεισμός αναστάτωσε το ανάγλυφο και τη δομή αυτού του κόσμου που έμοιαζε να υπακούει στα σχέδια ενός αιώνιου θεού – τόσο παλαιά και τόσο ακλόνητα ήταν τα θεμέλιά του. Σήμερα γνωρίζουμε ότι το υπέρτατο ον, πραγματικός βραχνάς για το ανθρώπινο ον, είναι μια επινόηση παπάδων και βασιλιάδων, που στόχο έχει να προσδώσει ένα χαρακτήρα απαραβίαστο στην τάξη της κυριαρχίας, ρυθμίζοντας τη θέση αφεντικών και σκλάβων.

Η Γαλλική Επανάσταση έθεσε τέρμα σε μια οικονομία που βασιζόταν, για περίπου επτά χιλιάδες χρόνια, στη γεωργία και τον σφετερισμό της γης. Ο Θεός πέθανε στο ικρίωμα μαζί με τον άτυχο Λουδοβίκο ΙΣΤ΄, θύμα του συμβόλου που ενσάρκωνε. Αποκεφαλίστηκε έτσι το δίδυμο κεφάλι της μοναρχικής και θεϊκής αρχής που στεφάνωνε μιαν ιεραρχική πυραμίδα, της οποίας η συνοχή ήταν εγγύηση μιας ακλόνητης τυραννίας. Όμως, στερημένη από την ιερότητα του *αρχηγού* της, αυτή η ακέφαλη πυραμίδα ήταν καταδικασμένη να καταρρεύσει, παρά τις προσπάθειες που έκαναν οι ιδεολογικές δικτατορίες –από τον Ροβεσπιέρο έως τον Μάο– για να αποκαταστήσουν την ενωτική και μυθική δομή της.

Η παρακμή του Παλαιού Καθεστώτος και η απόρριψη του μοναρχικού και θρησκευτικού ολοκληρωτισμού του

αποκάλυψαν τον θρίαμβο των ιδεών της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφοσύνης. Χάρη στην επανάσταση του 1789, η σκέψη των Εγκυκλοπαιδιστών, των Ντιντερό, των Ντ' Αλαμπέρ, των Ντ' Ολμπάχ, των Σαμφόρ, των Ρουσό, των Βολτέρων, των Μεσλιέ, συγκεκριμενοποιήθηκε και τροφοδότησε το πρόταγμα της μετάβασης από το όνειρο στην πραγματικότητα.

Η ελπίδα για την πρόσβαση σε μια ζωή πραγματικά ανθρώπινη προκάλεσε έναν συλλογικό ενθουσιασμό που όμοιό του δεν είχε ποτέ να επιδείξει η ιστορία. Για πρώτη φορά ίσως, οι άνθρωποι προαισθάνθηκαν ότι ζω δεν σημαίνει επιβιώνω, και ότι μια ύπαρξη άξια του ονόματός της δεν αρκείται στο να συντηρείται τσιμπολογώντας μέρα με τη μέρα, όπως «τα πουλιά που τρώνε μόνο από μεγάλο φόβο».

Η επιβίωση είναι ίδιον του ζωικού είδους, όχι του ανθρώπου.

Η παγίδα του ελεύθερου εμπορίου

Αν ο θρησκευτικός σκοταδισμός, η στενότητα του πνεύματος, οι απαγορεύσεις που τιμωρούσαν την ελεύθερη σκέψη ήταν το αποτέλεσμα της οικονομικής και κοινωνικής ακινησίας που είναι σύμφυτη με τη δομή του αγροτικού θύλακα, η *Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* προήλθε και αυτή, σ' ένα μεγάλο μέρος, από μια οικονομική καινοτομία: την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών και των ατόμων, η οποία σηματοδότησε την απόλυτη νίκη της αστικής τάξης επί της αριστοκρατικής τυραννίας.

Όμως, τι έμελλε να συμβεί; Η ελεύθερη ανταλλαγή που

παρείχε τα εχέγγυα για την εγκαθίδρυση μιας ελεύθερης ζωής δεν άργησε να μετατρέψει το όνειρο σε εφιάλτη.

Πολύ γρήγορα φάνηκε ότι η ελευθερία που παραχωρήθηκε στο εμπόριο προσέδωσε στο κέρδος και την απληστία τού «πλουτίστε!» μια εξουσία που αναιρούσε, απαγόρευε ή αφαιρούσε το περιεχόμενο από τα δικαιώματα του ανθρώπου, στην καθιέρωση των οποίων είχε συμβάλει.

Σ' αυτό επιδόθηκαν και οι δύο αντίπαλες φράξιες της επαναστατικής εξουσίας, από το 1792 ήδη, η καθεμιά με τον τρόπο της. Ο φιλελευθερισμός των Γιρονδίνων δεν δίσταζε να συγχέει την ανθρώπινη ελευθερία με την επιχειρηματική ελευθερία. Όσον αφορά τον κρατισμό του Ροβεσπιέρου και των Ιακωβίνων, ήταν ακριβώς το επίχρισμα των ελευθεριών που λίπανε τις δοκούς της γκιλοτίνας. Αρκεί να θυμηθούμε την κραυγή του Μανόν Φιλιπόν: «Ω Ελευθερία! Πόσα εγκλήματα διαπράττονται στο όνομά σου!» Και να μην ξεχνάμε την Ολυμπία Ντε Γκουζ, η οποία αποκεφαλίστηκε επειδή διεκδίκησε την ισότητα γυναικών και ανδρών.

Η νίκη του καπιταλισμού επί της αγροτικής οικονομίας κατέστησε τον «μεγαλοεπιχειρηματία» πρότυπο του νέου ανθρώπου, του προμηθεϊκού ανθρώπου, του οποίου ο δυναμισμός και η τεχνολογική ευφυΐα υποτίθεται ότι θα οδηγούσαν την κοινωνία στην ευημερία. Όμως, δεν πρόλαβε να διαρρήξει το περίβλημα της αρχαϊκής οικονομίας, και ο καπιταλισμός εμφανίστηκε με τη σειρά του σαν μια κλειστή δομή, ένας ακίνητος κόσμος όπου η αλλαγή συντελείτο στο εσωτερικό ενός θύλακα, αυστηρά οριοθετημένου από την επιδίωξη του κέρδους και την καταστολή οποιουδήποτε το εμπόδιζε. Αυτοί που είχαν απαλλαγεί

από τον αγροτικό δεσποτισμό βρέθηκαν υπό τη σκέπη της χρηματοοικονομικής τυραννίας.

Για να δικαιολογήσει την εκμετάλλευση του προλεταριάτου, ο βιομηχανικός καπιταλισμός προώθησε μια ιδεολογία της τεχνικής και κοινωνικής προόδου, την οποία ταύτισε κυνικά με τη φρενήρη αύξηση των εργοδοτικών κερδών. Ένα οπλοστάσιο νόμων που ευνοούσαν την ελευθερία του πλουτισμού ανέλαβε να καταστρέψει την ελευθερία της ζωής, της οποίας η φωνή έπρεπε να καταπνιγεί.

Από τον παραγωγισμό στον καταναλωτισμό

Η επιδίωξη του μέγιστου κέρδους δεν έπαψε ποτέ να κατευθύνει την εξέλιξη του καπιταλισμού. Σιγά σιγά αντικατέστησε την αναγκαστική υποχρέωση για παραγωγή με την εξίσου επιτακτική προτροπή για κατανάλωση.

Ενώ η παραγωγή αγαθών και πρώτων υλών αποτελούσε, από τον 19ο αιώνα, τον τομέα πρώτης προτεραιότητας της οικονομίας και την κύρια πηγή κερδών, ένας νέος προσανατολισμός διαγράφηκε τη δεκαετία του 1950, προκαλώντας σημαντική απορρύθμιση των ηθών και των νοοτροπιών.

Η ανάγκη για παραγωγή είχε δημιουργήσει μια εργατική τάξη της οποίας η εντατική εργασία και οι άθλιοι μισθοί εξασφάλιζαν τον πλουτισμό της εργοδοσίας και της αστικής τάξης. Αυτοί οι νέοι σκλάβοι διέφεραν από τους δουλοπάροικους του Παλαιού Καθεστώτος μόνο σε ένα χαρακτηριστικό: τη συνειδητοποίηση της άδικης μοίρας που τους καταδίκαζε στη φτώχεια, ενώ παρήγαν τον πλούτο της χώρας. Έτσι, οικειοποιούνταν το δικαίωμα να αγωνί-

ζονται ενάντια στο ψέμα και την καταπίεση της αστικής τάξης. Αισθάνονταν φορείς μιας ιστορικής αποστολής, με την έννοια ότι η χειραφέτησή τους θα προϋπέθετε το τέλος της ταξικής κοινωνίας και θα έθετε τα θεμέλια για μια κοινωνία ισότητας.

Από πού αντλούσαν τα όπλα τους; Απ' αυτή τη φιλοσοφία του Διαφωτισμού στην οποία η αστική τάξη είχε δανείσει τα δικά της όπλα για να καταπολεμήσει την τυραννία του Παλαιού Καθεστώτος, πριν επιβάλει τον δικό της δεσποτισμό. Αυτή την αυταρχική και πατριαρχική εξουσία, προνόμιο του μοναρχικού και θεοκρατικού καθεστώτος, ενάντια στην οποία είχαν εξεγερθεί οι διανοούμενοι που προέρχονταν από την αστική τάξη, την έβρισκε ξανά μπροστά του το προλεταριάτο, με κοσμική μορφή, απαλλαγμένη από τον Θεό, αλλά εξίσου βάναυσα καταπιεστική όπως και στο παρελθόν.

Η ψευδαίσθηση της καταναλωτικής ευημερίας

Στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, ο πανίσχυρος τομέας της βιομηχανικής παραγωγής παραχωρεί σιγά σιγά τη θέση του στον τομέα της κατανάλωσης. Αυτόν τον νέο προσανατολισμό τον απαιτούσε η επιβίωση του καπιταλισμού.

Η εξέγερση των αποικιοκρατούμενων λαών απειλούσε πραγματικά να στερήσει τις βιομηχανικές κοινωνίες από τον εφοδιασμό τους με πρώτες ύλες. Πώς απέφυγαν αυτόν τον κίνδυνο; Στη λεγόμενη δημοκρατική Ευρώπη, η λύση συνίστατο στην αντικατάσταση της εκμετάλλευσης των εξεγερμένων αποικιοκρατούμενων χωρών από έναν αποικισμό των εργατικών μαζών, ο οποίος διέθετε το ση-

μαντικό πλεονέκτημα ότι δεν χρειαζόταν να καταφύγει στη βία.

Έτσι, οι προλετάριοι των αποικιακών χωρών κλήθηκαν σ' ένα φαγοπότι του οποίου θα ήταν τα θύματα: το παγκόσμιο συμπόσιο της γενικευμένης κατανάλωσης. (Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ήδη πειραματιστεί με επιτυχία σ' αυτή τη νέα μορφή δουλείας.) Οι εκμεταλλευόμενοι συνήθισαν να φορούν τα ρούχα του καταναλωτή όταν έβγαζαν τη φόρμα της δουλειάς ή το λευκό κολάρο.

Χρειάστηκαν χρόνο για να καταλάβουν ότι, περνώντας από ένα εργοστάσιο που υπαγόταν στον παραγωγικό καταναγκασμό σ' ένα εργοστάσιο που τους προέτρεπε να ξοδεύουν το μισθό τους με το δέλεαρ των καταναλωτικών αγαθών, βρίσκονταν διπλά εκμεταλλευόμενοι.

Στην πραγματικότητα, οι καπιταλιστές κέρδιζαν σε δύο επίπεδα: από τη μία πλευρά, τα κέρδη τους κλονίζονταν λιγότερο από απεργίες και αδιάκοπες εργατικές διεκδικήσεις και, από την άλλη, η πρόσβαση της μεγάλης πλειοψηφίας σε καταναλωτικά αγαθά, που άλλοτε προορίζονταν για την αστική τάξη, αφόπλιζε το προλεταριάτο, το προέτρεπε με ύπουλο τρόπο να δουλεύει περισσότερο για να καταναλώνει περισσότερο. Η νέα του θέση –που του έδινε την ψευδαίσθηση της αστικοποίησης– το οδήγησε σιγά σιγά στο να στερηθεί την ταξική του συνείδηση και το έκανε να ξεχάσει ακόμη και το όνομα του προλετάριου.

Όμως, μια τάξη προσδιορίζεται από το είναι, όχι από το έχειν. Η αστική τάξη είναι, μ' αυτή την έννοια, μια μπάσταρδη τάξη, η μόνη που τείνει να υποβιβάζει το είναι της στο έχειν. Για την αριστοκρατία, το είναι περιορίζεται στο προνόμιο της γέννησης, ένα γελοίο θεμέλιο μιας απεχθούς τυραννίας. Το είναι του προλεταριάτου είναι ένα «οφείλει

να είναι», προτάσσει την κατάργηση των τάξεων, αρχίζοντας από τη δική του, ταυτιζόμενο με την κίνηση του «είναι» που καταργεί την υπεροχή του «έχειν».

Ο καταναλωτισμός ισοπέδωσε όλες τις αξίες προς όφελος της εμπορευματικής αξίας

Η μετάβαση από τον παραγωγισμό στον καταναλωτισμό προκάλεσε πραγματικό σεισμό σ' έναν κόσμο που διεπόταν, μέχρι τότε, από τους καταναγκασμούς, την εξουσία, την ιεραρχία, τον σεβασμό στις θρησκευτικές και ιδεολογικές αξίες.

Η εξουσία των αρχηγών ήταν σύμφυτη με την ανάγκη επιβολής κανόνων στην παραγωγή. Αποσυντέθηκε, αργά αλλά σταθερά, προς όφελος μιας δημοκρατίας της υπεραγοράς όπου οι επιλογές των ατόμων ασκούνταν χωρίς επιφυλάξεις – με μία εξαίρεση: να πληρώνουν το αντίτιμο των προϊόντων που «ελεύθερα» επέλεγαν.

Η παρότρυνση για ευχαρίστηση έκφραζε κυρίως το πλεονέκτημα της πώλησης. Οι τεχνικές της διαφημιστικής επικοινωνίας επιδόθηκαν στην εξύμνηση του απαραίτητου χαρακτήρα ενός μεγάλου αριθμού βλαβερών, μέτριων και άχρηστων προϊόντων. Ένας αδιάκοπος θόρυβος αντηχούσε ακόμη και μέσα στο υποσυνείδητο ένα είδος διαπεραστικού βαλς, όπου η κλίμακα των ψευδών αναγκών και των πλαστών επιθυμιών προσπαθούσε να αντικαταστήσει τις μελωδίες της αυθεντικής ζωής, η οποία είναι ελάχιστα δεκτική στα κύμβαλα του πομπώδους ψέματος.

Η ψευδαίσθηση της ελεύθερης ατομικής επιλογής προσέδωσε, αντίθετα, ελκυστικά χρώματα σ' αυτή την ιδεολο-

γία της απόλαυσης που είναι ο ηδονισμός. Ο καταναλωτισμός εξάλειψε τους παλαιούς ηθικούς και θρησκευτικούς ενδοιασμούς που κατέπνιγαν, υπό το βάρος της αμαρτίας και της ενοχής, τον πόθο των ηδονών. Η αρχαία αρετή της θυσίας, που διδασκόταν για αιώνες, βρέθηκε σε ιδιαίτερα άσχημη θέση.

Το νέο οικονομικό κύμα ενθάρρυνε επίσης –εντελώς ακούσια– την κριτική της εργασίας, για την οποία η αστική τάξη έτρεφε πραγματική λατρεία. Η εργατική αρετή και η ηθική εξύμνησή της έχασαν μεγάλο μέρος από την αξιοπιστία τους όταν φάνηκε ότι η εργασία επέτρεπε κυρίως την εξαγορά της ευτυχίας επί πιστώσει.

Ο καταναλωτισμός άλλαξε τις πατρογονικές συμπεριφορές. Ακόμη και η χειραφέτηση της γυναίκας και του παιδιού, η μέριμνα για τα ζώα και ο σεβασμός για τη φύση ενισχύθηκαν από το συμφέρον να αναπτυχθεί μια βεντάλια νέων προϊόντων και να αυξηθεί ο κύκλος των πωλήσεων, ευαισθητοποιώντας τους καταναλωτές για την ευημερία των μωρών, των νέων κοριτσιών και των σκύλων.

Η επανάσταση της καθημερινής ζωής

Έπρεπε να περιμένουμε την εξέγερση του Μάη 1968 στη Γαλλία για να εκτιμήσουμε μέχρι ποιο σημείο ο καταναλωτισμός, η υπόσχεση για μια κοινωνία ευημερίας και η απογοήτευση που αυτή προκάλεσε, είχαν δημιουργήσει συνθήκες ευνοϊκές για μια πραγματική επανάσταση της καθημερινής ζωής.

Χάρη στα πλήγματα που κατάφερε το νέο οικονομικό ρεύμα στις αιωνόβιες παραδόσεις, οι νέες γενιές της επο-

χής ανέλαβαν να σαρώσουν όλες τις κληρονομημένες από μια αρχαϊκή κοινωνία αξίες, τις οποίες ο αστικός νεωτερισμός είχε προσαρμόσει στις απαιτήσεις του: πατριαρχική εξουσία, ιεραρχία, εκκλησία, στρατό, εργασία, θυσία, κυριαρχία του αρσενικού και του οικογενειάρχη, περιφρόνηση της γυναίκας, του παιδιού, της φύσης. Τίποτα δεν ξέφυγε από τη σφοδρότητα της κριτικής. Η λογοκρισία γελοιοποιήθηκε. Ήταν το τέλος του υποτιθέμενου εγκλήματος της βλασφημίας, της ιερής και απαραβίαστης αρχής, της ηθικής τάξης, του οφειλόμενου σεβασμού στους εκκλησιαστικούς και κοσμικούς αξιωματούχους.

Αλίμονο, ό,τι δεν ρίζωνε στο καθημερινό βίωμα και τη θέλησή του για απελευθέρωση γρήγορα καταποντίστηκε και εξαφανίστηκε στο τέλμα της κοινής φθοράς. Βέβαια, ο συρμός των καταναλωτικών ελευθεριών δεν είχε στόχο τη χειραφέτηση ανδρών και γυναικών. Υπάκουε σ' ένα μόνιμο καθοδηγητικό μοτίβο που επαναλαμβανόταν όλη μέρα: «Καταναλώστε! Καταναλώστε οτιδήποτε, αλλά καταναλώστε!»

Καθώς η ανταλλακτική αξία ενός προϊόντος ήταν, από οικονομική άποψη, πιο σημαντική από την αξία χρήσης του –τη χρησιμότητά του– και την ποιότητά του, η εμπορευματική λογική έτεινε να εξομοιώνει και να καθιστά ανταλλάξιμα προϊόντα και ιδέες που κατά το παρελθόν είτε είχαν περιβληθεί με κύρος είτε είχαν περιπέσει σε ανυποληψία.

Μια πραγματική εκκαθάριση εξολόθρευσε τόσο τις θρησκευτικές και ιδεολογικές αξίες, που θεωρούνταν ακλόνητες, όσο και τις ανθρώπινες αξίες –αυθεντικότητα, αλληλεγγύη, ελευθερία του σώματος και της συνείδησης– που από γενιά σε γενιά είχαν καταφέρει να αντισταθούν στην καταπίεση και το κυρίαρχο ψέμα.

Πολλοί κατάλαβαν τότε ότι ήταν προτιμότερο να επενδύσουν τη ζωτική ενέργειά τους στην οικοδόμηση μιας αληθινής ζωής παρά να την σπαταλήσουν στις ιδεολογικές και θρησκευτικές διαμάχες, των οποίων το αίμα και η λάσπη κηλίδωναν τους παράδοξους και αξιοθρήνητους θριάμβους.

Η ιδέα για μια αυθεντικά βιωμένη ζωή άρχισε να ανοίγει ένα δρόμο. Ακόμη δεν προχωρά παρά ψηλαφιστά, αλλά, παρά το σκοτάδι, ξέρει ότι θα καταφέρει να πραγματωθεί μέσα από την κυριαρχία του ζωντανού.

Ο χρηματοοικονομικός καπιταλισμός ή το χρήμα της κεντρικής αποχέτευσης

Ωστόσο, διαφαινόταν μια υποχώρηση – εφήμερη αλλά επίφοβη, όπως όλες οι υποχωρήσεις. Η εξέλιξη του κεφαλαίου διένυε ένα νέο στάδιο, το οποίο θα σκέπαζε για άλλη μια φορά με τον ολοκληρωτικό του μανδύα αυτή τη θέληση για ζωή στην οποία το κίνημα των καταλήψεων του Μάη 1968 είχε δώσει διαπιστευτήρια, ευνοώντας τη γέννηση μιας ανθρώπινης κοινωνίας και την κατάρρευση της εμπορευματικής.

Γιατί άραγε αυτή η δύναμη για ζωή, που αφυπνίστηκε το 1968, έχει εδώ και περίπου πενήντα χρόνια καταφύγει στην παρανομία όπου συνεχίζει τον αγώνα, τουλάχιστον όσο το βάρος της απελπισίας δεν την εκτρέπει για να την μεταβάλει σε αντανακλαστικό θανάτου, σε βούληση αυτοκτονικής εξόντωσης; Ο λόγος είναι ότι ο καταναλωτικός καπιταλισμός έχει παραχωρήσει τη θέση του σ’ έναν χρηματοοικονομικό καπιταλισμό που δεν επενδύει πια στις επιχειρήσεις, απαρνείται τον δυναμισμό του και αντλεί

κυρίως τα κέρδη του από το χρηματιστήριο και τις διακυμάνσεις της αγοράς.

Ο κυκλώνας της χρηματοοικονομικής κερδοσκοπίας έχει ολοκληρώσει την ισοπέδωση των αξιών του παρελθόντος, τόσο των ανθρώπινων όσο και των απάνθρωπων. Καμία πίστη, καμία ιδέα, καμία συμπεριφορά δεν αντιστάθηκε στο ρεύμα της οικονομίας. Όλα ακυρώνονται και ανταλλάσσονται έναντι οποιουδήποτε τιμήματος, προς όφελος της μοναδικής απόλυτης αξίας: του χρήματος. Ένα χρήμα τρελό που περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό του και ρημάζει τον πλανήτη με τη φρενήρη επιδίωξή του για βραχυπρόθεσμο κέρδος.

Η παράλογη δικτατορία της κερδοσκοπίας εγκαθίδρυσε την κυριαρχία μιας εμπορευματοκρατίας των «τελευταίων ημερών», μιας εμπορευματοκρατίας που θυμίζει την Αποκάλυψη καθώς επιδίδεται σ' έναν αγώνα δρόμου προς το κενό, τρελαίνοντας και βυθίζοντας στο σκοτάδι τα σώματα και τις συνειδήσεις.

Μια απαίσια φωνή μοιάζει να αντηχεί, λες και προέρχεται από πανούργους βιβλικούς προφήτες που εντείνουν την πίεσή τους στα πλήθη, πανικοβλημένοι από το επικείμενο τέλος του κόσμου. Διακηρύσσει: «Απολαύστε αυτό που σας προσφέρεται σήμερα, γιατί αύριο θα είναι χειρότερα!» Προπαγανδίζει τη μοιρολατρία, μεταδίδει ένα φόβο και μια παραίτηση απ' όπου όλα τα ερείπια της κρατικής και δημαγωγικής εξουσίας σπεύδουν να αντλήσουν υλικό και πνευματικό όφελος. Ένα είδος ενημέρωσης, που διυλίζεται από τα ξεπουλημένα στις πολυεθνικές μαφίες μέσα επικοινωνίας, χρησιμοποιείται μεθοδικά για να αποχαυνώσει τα πλήθη και να τα αναγκάσει να έρπουν ξεψυχώντας μ' ένα αίσθημα παραίτησης.

Υπέρ και κατά της κουλτούρας

Κάποτε είχαμε περί πολλού ένα σύστημα ιδεών, που ονομαζόταν κουλτούρα, του οποίου η διείσδυση εκφραζόταν με τις τελετουργικές και κοσμικές πρακτικές. Η κουλτούρα κατεύθυνε τα ήθη. Μια έμμεση συναίνεση την θεωρούσε το κατ' εξοχήν κριτήριο ενός πολιτισμού που υπερηφανευόταν για τις θρησκευτικές και ηθικές προκαταλήψεις του, τις ειρηνικές και πολεμοχαρείς τάσεις του, τη γνώση του, την τέχνη του, την επιστήμη του, τα οικοδομήματά του, τις βιβλιοθήκες του, τα μουσεία του.

Κάθε μαθητής έπρεπε να μορφώνεται, για να ξεχωρίζει, εννοείται, από τον όχλο των αδαών, των χειρωνακτών, τους οποίους αναλάμβαναν να δαμάσουν οι διανοούμενοι, είτε διατηρώντας τους σε μια ελεεινή υποταγή είτε παίρνοντάς τους από το χέρι για να τους οδηγήσουν σ' «ένα λαμπρό μέλλον».

Ο βιομηχανικός προοδευτισμός, παραχωρώντας στους αποικιοκρατούμενους λαούς που χαρακτηρίζονταν πρωτόγονοι μια κουλτούρα, τους αναγνώριζε έναν τρόπο ύπαρξης, ο οποίος υπερέβαινε, σαν από θεία χάρη, τη θέση που είχαν ως άξεστοι είλωτες. Στο πάνθεον του οικουμενικού ιμπεριαλισμού της, η ιδεολογία της αστικής τάξης προσέθεσε κατά κάποιον τρόπο μια προλεταριακή κουλτούρα στην κουλτούρα των δόγηδων ή των ινουίτ. Απέδιδε έτσι στην εκμεταλλευόμενη τάξη μια αξιοπρέπεια την οποία όμως από την άλλη πλευρά τής στερούσε, υποβιβάζοντάς την στο χαμηλότερο επίπεδο επιβίωσης.

Η κουλτούρα υπήρξε εργαλείο μάχης. Κέρδισε τίτλους ευγενείας στην επίθεση που δέχθηκε, τόσο από το συρφετό των ναζί διανοούμενων που υμνούσαν τη δύναμη

της βίας όσο και από τους μαοϊκούς λόγιους που δόξαζαν την εξουθενωτική χειρωνακτική εργασία και εξανάγκαζαν τους σπουδαστές να υποταχθούν σ' αυτήν μαζικά.

Όλα οδηγούν στη συνέχιση της υπεράσπισής της, αφού, στην αγορά όπου παρελαύνουν με αξιοθρήνητο τρόπο οι διπλωματούχοι σκλάβοι, ο Σαίξπηρ και ο Δάντης δεν αξίζουν δεκάρα σε σχέση με τους τεχνικούς της επικοινωνίας που μπορούν να πωλούν και να πωλούνται.

Ωστόσο, θα πρέπει αργά ή γρήγορα να αντιληφθούμε την αμφισημία της κουλτούρας, ακόμη και την απάτη της, καθώς δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια επιχείρηση σφετερισμού της γνώσης.

Δεν συνιστά άραγε το αποτέλεσμα της αλλοτρίωσης που θεμελιώνει το διαχωρισμό του ανθρώπου από τον εαυτό του; Δεν είναι δηλαδή η μετατροπή της δύναμης για ζωή σε δύναμη για εργασία, απ' όπου προέρχεται ο διχασμός μεταξύ πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας, ο οποίος αναθέτει στο κεφάλι τον έλεγχο του σώματος και θέτει τη γήινη ύλη υπό τον ζυγό του πνεύματος;

Από τη στιγμή που είναι ένα σύστημα σκέψης διαχωρισμένο από τη ζωή –μια ιδεολογία–, η κουλτούρα είναι, *εκούσα άκουσα*, ένα εργαλείο κυριαρχίας. Γιατί να μας προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι φέρει εντός της το σπέρμα αυτού του λαϊκισμού που την περιφρονεί;

Η κουλτούρα είναι ένας περιχαρακωμένος χώρος, μια εννοιολογική φυλακή που πρέπει να ανοίξουμε. Πώς θα χειραφετηθούμε από τον αλλοτριωτικό χαρακτήρα της, αν δεν απελευθερώσουμε αυτό που εγκλωβίζει θέλοντας να κυριαρχήσει;

Η μαθητεία της ζωής βασίζεται σ' ένα ζωτικό πάθος: την περιέργεια, την επιθυμία για μάθηση, τη δίψα για γνώ-

ση. Η ζωντάνια της ακτινοβολεί μέσα από το θάμβος της παιδικής ηλικίας, πριν το δέλεαρ της εξουσίας, που ενσταλάζεται από μια παιδαγωγική της αρπακτικότητας, την κυριεύσει και την αποστειρώσει.

Η γνώση είναι μια επιθυμία σύμφυτη με το παιδί και με όποιον έχει διασώσει εντός του την παιδικότητά του. Θέλουμε ο καθένας να είναι σοφός επειδή το επιθυμεί, όχι για να ικανοποιήσει μια ανάγκη κυριαρχίας. Υπάρχει άραγε μεγαλύτερη ικανοποίηση για τον γνώστη από το να διασπείρει γενναιόδωρα τη γνώση του σε μια γη που υπόσχεται άφθονη σοδειά;

Τον αφέντη της σκέψης διαδέχεται ο σκλάβος δίχως σκέψη

Από την παιδική ηλικία μέχρι τις παρυφές της ενηλικίωσης, η εκπαίδευσή μου εκτυλίχθηκε υπό την σκέπη μιας διανοητικής τρομοκρατίας που θεωρείτο διακριτικό σημάδι της ευρωπαϊκής «μας» κουλτούρας. Περίπου το ίδιο επικίνδυνοι με τους θεολόγους και τους σχολιαστές του Μεσαίωνα, οι φιλόσοφοι και οι διανοητές –ανεξάρτητα από την ορθότητα και την εμβέλεια με την οποία πιστώνονταν– σημάδευαν και εκβίαζαν με υποχρεωτικές αναφορές τις κύριες και τις παρακαμπτήριες οδούς που παρείχε η σκέψη.

Ο Ντεκάρτ, ο Καντ, ο Σπινόζα, ο Χέγκελ, ο Κίρκεγκαρντ, ο Μαρξ, ο Νίτσε, ο Μπακούνιν, ο Φρόιντ, ο Γκρόντεκ, ο Ράιχ ήταν κυβόλιθοι που πετούσαμε στο νερόλακκο των συζητήσεων, με μια διάθεση πρόκλησης η οποία ελάχιστα έκρυβε την πρόθεση να επιβληθούμε στους αντιπάλους που κρίνονταν ευκαταφρόνητοι.

Αγνοώντας τον Αντόρνο, τον Μπλοχ, τον Μπένγιαμιν, οι σχολαστικιστές ενός μαρξισμού που εξακοντιζόταν από τον Λένιν, τον Στάλιν και τον Μάο συγκρούονταν, κατά ριπάς, με τα μεγάλα πλαδαρά κεφάλια της εποχής – τους Σαρτρ, Μποβουάρ και Σία. Η παράλογη διαμάχη των πολιτικών δογμάτων έφτασε τότε στο αποκορύφωμά της, ενώ ο όχλος των πολιτικο-φιλοσοφικών ιεροεξεταστών αναθεμάτιζε, με παραληρηματικό ζήλο, αυτές τις αιρέσεις του συρμού, που ήταν οι «παρεκκλίνουσες» ερμηνείες του μαρξισμού.

Όταν έλαβε τέλος αυτός ο γελοίος και ταυτόχρονα αιματηρός τσαρλατανισμός –ας αναλογιστούμε τις σταλινικές δίκες ή την κινεζική πολιτιστική επανάσταση–, οι δογματικές αναφορές έπαψαν να προβάλλουν ως ακλόνητα επιχειρήματα. Η διανοητική αλαζονεία του τύπου «ο Μαρξ είπε… ο Φρόιντ βεβαιώνει… ο Νίτσε καταδεικνύει…» δεν προκαλούσε πια παρά τον σαρκασμό.

Βέβαια, είχαμε κάθε λόγο να χαρούμε με την αποκαθήλωση αγαλμάτινων προτομών που λατρεύαμε ή μισούσαμε κατόπιν εντολής. Καθώς έμμεσα καλούμασταν να σκεφτούμε επιτέλους από μόνοι μας, δεν θα ανακαλύπταμε άραγε αυτό το υπαρξιακό φυτόχωμα όπου φυτρώνουν οι πραγματικές αναμετρήσεις, πριν ξεριζωθούν για να εκφυλιστούν στα αχανή και μάταια εδάφη της αφαίρεσης;

Βουτώντας στη μεγάλη παγκόσμια βιβλιοθήκη και αντλώντας, αυτοβούλως, τα στοιχεία μιας ανθρώπινης συνείδησης την οποία κάθε ζωή έχει τόσο μεγάλη ανάγκη, δεν σήμαινε άραγε ότι ανακαλύπταμε ξανά τη χαρά της μάθησης και της διδασκαλίας, μια χαρά επιτέλους απαλλαγμένη από τη θέληση για εξουσία που την κατέπνιγε;

Το τέλος των αφεντικών της σκέψης άνοιγε στη ζωντανή σκέψη ένα τεράστιο προς εξερεύνηση έδαφος. Είχαμε την πλήρη ελευθερία να εγκαταλείψουμε τα μονοπάτια που είχε χαράξει η πολιτιστική αφαίρεση.

Αλίμονο, η έκρηξη της επιχειρηματοκρατίας μετέτρεψε τον άγραφο χάρτη [tabula rasa], πάνω στον οποίο θέλαμε να οικοδομήσουμε μια νέα κοινωνία και έναν νέο πολιτισμό, σ' ένα χώρο άγονο και βρόμικο, ακατάλληλο για τα επίδοξα συμπόσια. Αναμέναμε μια γιορτινή πληρότητα, ήταν ένας αφανισμός.

Με μοχλό τον ολοκληρωτισμό του χρήματος, εισήλθαμε στην εποχή του τίποτα, στην εποχή του μηδενισμού. Το σκάκι παίζεται από έναν ανόητο. Η καλή και η ανάποδη είναι το ίδιο. Δεν υπάρχει πια ούτε πάνω ούτε κάτω, ούτε δεξιά ούτε αριστερά. Όλα παρασύρονται από τη δίνη του κέρδους, όπου η ζωή εκκενώνεται.

Η πλανητική ερείπωση και η προγραμματισμένη εξαφάνιση των ειδών, αυτό είναι το αληθινό κενό. Απ' όπου περνάει ο μεγάλος οδοστρωτήρας του κέρδους, το χορτάρι δεν βλασταίνει ξανά. Η χρηματοοικονομική δικτατορία δεν υπόσχεται να αφήσει σ' αυτούς που ονειρεύονται σπορά και σοδειά παρά τη στείρα αγανάκτηση της απελπισίας.

Θρησκείες, ιδεολογίες, δοξασίες αποστερήθηκαν σιγά σιγά το περιεχόμενό τους από τη μία και μοναδική θρησκεία, τη μία και μοναδική ιδεολογία, τη μία και μοναδική δοξασία: την παντοδυναμία του χρήματος.

Η υπεροχή του πνεύματος δεν αντιστάθηκε στη δεινοπαθούσα υπεροχή του θείου. Όταν οι θεοί, αποκαθηλω-

μένοι από το βάθρο τους, κατακρημνίστηκαν, τα ερείπιά τους χρησίμευσαν ως υποστύλωμα σε ιδεολογίες, από τις οποίες ορισμένες αναγορεύτηκαν σε πραγματικές κοσμικές θρησκείες. Στη συνέχεια, οι μεγάλες ιδεολογίες αποσαθρώθηκαν με τη σειρά τους και απώλεσαν την ιερότητα που είχαν υποκλέψει από τις εκκλησίες.

Σήμερα δεν υπάρχει πια παρά μια αδειανή σκέψη. Αρκείται στον εαυτό της ως σκέψη αποκομμένη από τη ζωή. Με όποια ουσία κι αν συμπληρωθεί, παραμένει κενή, αφού δικαιολογείται μόνο από τη λειτουργία της, η οποία δεν είναι άλλη από το να στερεί τη συνείδηση από μια ύπαρξη που βιώνεται κατ' εξουσιοδότηση και φτωχαίνει σε αυθεντικότητα όσο περισσότερο πλουτίζει με ομοιώματα.

Η εξέγερση των νέων γενεών ενάντια στις σημαίνουσες προσωπικότητες του πολιτισμού, που είχαν διαμορφώσει τις προκαταλήψεις μας, αφομοιώθηκε από το εμπορευματικό σύστημα για να εξυμνηθεί η έλλειψη καλλιέργειας και ο εξοστρακισμός της λογοτεχνίας, της ιστορίας, της φιλοσοφίας, της εκμάθησης των ελληνικών και όλων όσα απέρριπτε το πρόταγμα του «πλουτίστε!».

Τα σχολεία δεν προσανατολίζονταν πια στη διάδοση της γνώσης αλλά στον εφοδιασμό των μαθητών με τα όπλα που ήταν απαραίτητα για την κατάκτηση της αγοράς και γι' αυτόν τον απεχθή αγώνα επιβίωσης στον οποίο το άτομο κρίνεται ανάλογα με την πρόθεσή του να επιτύχει ή να αποτύχει.

Βέβαια, ο εμπορευματικός πολιτισμός πάντοτε έδινε προτεραιότητα στην ανταλλακτική αξία, στη ρευστοποίηση. Όμως, παρά την ψυχρότητα που επέβαλλε στις κοινωνικές σχέσεις, τουλάχιστον επιφύλασσε μια θέση στην αξία

χρήσης των προϊόντων, στη χρησιμότητά τους. Το χρήμα μόλυνε με αίμα και περιττώματα ό,τι ακουμπούσε, αλλά η οικειοποίησή του επέτρεπε την επιβίωση. Η απόκτηση αγαθών παρείχε μια διεστραμμένη παρηγοριά στα βάσανα μιας ύπαρξης δίχως χαρά. Ωστόσο, στο μέτρο που η φρενίτιδα του κέρδους καταστρέφει τον πλανήτη και τη ζωή, το χρήμα οδηγείται αργά αλλά σταθερά στον εκμηδενισμό του. Η υποτίμησή του δεν υπάγεται πια σε μια περιστασιακή ανωμαλία· αποτελεί το σύμπτωμα της εξελισσόμενης αυτοκαταστροφής του.

Η επιχειρηματοκρατία διαθέτει τους εξωνημένους διανοούμενούς της. Σκέφτονται να καταργήσουν την πνευματική καλλιέργεια γιατί κοστίζει ακριβά, είναι άχρηστη στην αγορά και κινδυνεύει να ευνοήσει αυτό το πάθος της γνώσης που έχει πάντοτε την τάση να αποκαλύπτει το ψέμα της εξουσίας. Ο σκοταδισμός ταιριάζει στις επιχειρήσεις.

Ποιος όμως, αντιδρώντας, εναντιώνεται στον λαϊκιστικό σκοταδισμό που πρεσβεύει την κουλτούρα του μέτριου και βασίζεται στις πιο χαμερπείς προκαταλήψεις; Μα άλλοι διανοούμενοι, υποστηρικτές μιας ελιτίστικης κουλτούρας που πρέπει να πληρώνεται, μιας κουλτούρας που προορίζεται για τους έχοντες, μιας κουλτούρας απονευρωμένης και μουμιοποιημένης στη σαρκοφάγο του θεάματος.

Δεν έχουμε να κάνουμε παρά μ’ αυτούς τους πολέμους που μοιάζουν με τις μάχες που έδινε ο Πικροσόλ,[1] οι οποίοι στην κουλτούρα της έλλειψης καλλιέργειας αντιπαραθέτουν μια εμπορευματική κουλτούρα όπου η γνώση δεν εί-

1. Ο Πικροσόλ του Ραμπελέ ήταν ένα παράξενο και οξύθυμο πρόσωπο, διαρκώς έτοιμο για μάχη. (*Σ.τ.Σ.*)

ναι παρά το άλλοθι του κέρδους. Λαϊκισμός και ελιτισμός εργάζονται από κοινού για την προώθηση της άγνοιας. Και η άγνοια είναι πάντοτε στην υπηρεσία των τυραννιών.

Εύχομαι η γνώση, με την πολυμορφία της, να καταστεί προσιτή στους πάντες. Για να υπερβούμε την κουλτούρα, πρέπει να την διατηρήσουμε ως κληρονομιά μιας οικουμενικής γνώσης και να την συντρίψουμε ως διαχωρισμένη σφαίρα, ως ιδεολογία και εργαλείο εξουσίας.

Ας δώσουμε πλήρη ελευθερία σ' αυτή την τόσο ζωηρή περιέργεια της παιδικής ηλικίας, η οποία θα παρέμενε ίδια αν δεν εμφανίζονταν για να την εκτρέψουν και να την διαφθείρουν τα παιχνίδια της κοινής αρπακτικότητας! Ας ξεκινήσουμε με την εξασφάλιση της δωρεάν πρόσβασης στην εκπαίδευση, τη μαθητεία, τα ωδεία και τις ακαδημίες, την ανάγνωση, τα μουσεία, τις εκθέσεις, τις συναυλίες, τις όπερες, τα δημόσια μαθήματα, τα συνέδρια των σοφών και των λογίων! Αν ο καθένας παρέχει ελεύθερα τις γνώσεις του, η απόλαυση της μάθησης θα τροφοδοτήσει την απόλαυση της διδασκαλίας!

Να ανακτήσουμε τα πάντα από την αρχή, έτσι ώστε η απόλαυση της ζωής να αναιρέσει την πληκτική επιβίωση: αυτή είναι η συνθήκη *εκ των ων ουκ άνευ* για μια πραγματική ανθρώπινη πρόοδο. Αυτή είναι η προτεραιότητα. Σκεφτείτε την όταν έρθει η εποχή των αυτοδιευθυνόμενων κοινωνιών!

Η λαϊκιστική οπισθοδρόμηση, η κουλτούρα του τίποτα και η αποκτήνωση των μαζών

Διαβρωμένο από την αποδοτικότητα, το έδαφος γίνεται άγονο. Το «τίποτα δεν είναι αλήθεια, όλα επιτρέπονται» μεταδίδει έναν μηδενισμό που εξυπηρετεί τις επιχειρήσεις, αφού το χάος ευνοεί όλες τις καταχρήσεις.

Ο μικροχρηματιστηριακός καπιταλισμός εκποιεί τα ερείπια του παρελθόντος σφαγιάζοντας το παρόν, εξασφαλίζει την πώληση σε τιμή προσφοράς των απορριμμάτων, ρίχνει στην αγορά νεκρές ιδέες που, αν και γελοιωδώς φθαρμένες, επιδιορθώνονται βιαστικά και επανέρχονται στη μόδα.

Το κράτος και οι πολυεθνικές εκμεταλλεύονται τη δυσωδία του φόβου και της συγκινησιακής πανούκλας για να καλλωπίσουν με καινούργια αμφίεση ιδεολογίες σάπιες και αηδιαστικές όπως ο πατριωτισμός, ο κοινοτισμός, ο φυλετισμός, ο νεοφιλελευθερισμός, ο νεοκομμουνισμός, ο νεοφασισμός. Οι επιχειρηματικές μαφίες υποχρεώνουν τον πολίτη να επιλέξει ανάμεσα στην πανούκλα και τη χολέρα, με άλλα λόγια ανάμεσα σε μια ακριβά πληρωμένη προστασία και μια απουσία προστασίας, τους κινδύνους της οποίας έχουν αναλάβει να υπογραμμίσουν οι πληρωμένοι δολοφόνοι.

Το προλεταριάτο είχε συνείδηση της μάχης που έπρεπε να διεξάγει ενάντια στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Ο λαός, από την πλευρά του, δεν διαθέτει παρά το ζωώδες αντανακλαστικό της επιβίωσης. Η παράφορη τύφλωσή του υπακούει στη δύναμη του αρπακτικού και στην πανουργία του θηράματος. Αναδιπλώνεται στον

εαυτό του με μικροπρεπή φόβο και αίσθημα ανασφάλειας, ερμηνεύοντας την παρουσία του άλλου, του ξένου, του «απ' έξω», του διαφορετικού –εβραίου, άραβα, τσιγγάνου, ομοφυλόφιλου, ή απλώς γείτονα της διπλανής πόρτας– ως απειλή οικουμενικού αφανισμού.

Ένας διάχυτος και φαντασιακός τρόμος έχει κυριαρχήσει στην αιματηρή ανάδυση του εθνικισμού, του θρησκευτικού φανατισμού, του πουριτανισμού και της ηδονιστικής έξαρσής του.

Πώς να αντιταχθεί κανείς, πώς να αντιπαλέψει τον συντηρητισμό και να φράξει το δρόμο στον πιο αδιάλλακτο λαϊκισμό; Καμία από τις προτεινόμενες λύσεις δεν είναι ικανοποιητική. Δεν επιθυμούμε μια βία που ασκείται από την αντίθετη πλευρά, η οποία απαντά στο φόβο με φόβο και στην επίθεση με επίθεση. Και απορρίπτουμε εξίσου την ανθρωπιστική υποκρισία, την μηρυκάζουσα, γλοιώδη και φιλάνθρωπη ιδεολογία που περικλείει τα δικαιώματα του ανθρώπου σε μια διαφημιστική συσκευασία, από την οποία επωφελούνται κατ' εξοχήν τα εμπορευματικά συμφέροντα.

Η διαφθορά, που είναι σύμφυτη με τη λατρεία του χρήματος, είχε ρίξει τους διαχωριστικούς φραγμούς ανάμεσα στα δεξιά και τα αριστερά κόμματα. Η ίδια διαφθορά έσπευσε να τους αποκαταστήσει προκειμένου να αποκρύψει τη σκανδαλώδη εξάπλωσή της κάτω από τη μάσκα ενός επιχειρηματικού καρναβαλιού, το οποίο κυριαρχεί εξίσου και στα δύο στρατόπεδα.

Διότι πρέπει με κάθε τίμημα να αποφευχθεί να στραφεί η λαϊκή οργή ενάντια στους πραγματικούς υπεύθυνους της οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και υπαρξιακής καταστροφής: το χρηματοοικονομικό σύστημα και τη μαφία

των πολυεθνικών. Πρέπει να εμποδιστούν τα βλέμματα να στραφούν προς τον ορίζοντα όπου γλιστρούν τα πλοκάμια που απλώνουν παντού η αγορά και η χρηματιστηριακή κερδοσκοπία.

Οι επικοινωνιακές μέθοδοι, δοκιμασμένες από τη διαφήμιση, εφαρμόστηκαν για να εκτρέψουν αυτή την οργή, να την κατευθύνουν σε αποδιοπομπαίους τράγους, να προωθήσουν παράλογες συγκρούσεις ανάμεσα στο Καλό και το Κακό, δύο αρχές απόλυτα εναλλάξιμες και εξίσου χρήσιμες τόσο στη μία όσο και στην άλλη πλευρά.

Ο λαϊκισμός είναι η απάτη του λαϊκού θυμού, η δημαγωγική αφομοίωση της αγανάκτησης και της εξέγερσης.

Συνείδηση και συναισθήματα

Η ανθρώπινη συνείδηση περνάει από κόσκινο τον ορυμαγδό των συναισθημάτων και τα εξευγενίζει. Πασχίζει να υπερβεί τον πρωτογονισμό τους κατευνάζοντάς τα. Τα επαναφέρει σ' αυτή την αναζήτηση αρμονίας, που είναι δυνητικά εγγεγραμμένη στο γίγνεσθαι.

Αντίστροφα, η πρόκριση των συναισθηματικών ορμών τυφλώνει τη συνείδηση και εξαπλώνει αυτό το σκοτάδι μέσα στο οποίο το χταπόδι αιχμαλωτίζει τη λεία του. Αυτή είναι η συνήθης πρακτική του πελατειακού συστήματος και ιδιαίτερα του λαϊκισμού, του οποίου η επικράτηση εκφράζει την παρακμή της προλεταριακής συνείδησης προς όφελος του λαϊκιστικού πνεύματος. Έτσι προχωρούν οι λαϊκοί ρήτορες, οι δημαγωγοί, οι ειδικοί της επικοινωνίας, οι δημοσιογράφοι-κοράκια, που καιροφυλακτούν για το «συναίσθημα που πουλάει». Η πληροφορία υποβιβά-

ζεται σε κινήσεις μπλόφας, σε «κουτσομπολιά», τοποθετεί τις λέξεις σε περιχαρακωμένο πλαίσιο και τις υποχρεώνει να εργάζονται στην υπηρεσία της εξουσίας. Τίποτα δεν είναι πιο εύκολο από την αποβλάκωση και τον εξευτελισμό ενός κοινού στο οποίο θα αρκούσε να αναφερθεί κανείς με όρους στατιστικής για να επιβεβαιώσει, σύμφωνα με το πιστό δόγμα των τυράννων όλων των εποχών, ότι ο λαός ικανοποιείται με άρτον και θέαμα.

Η θρησκευτική, ιδεολογική, εμπορευματική και επιχειρηματική προπαγάνδα χρειάζεται την πίστη του κτήνους που επισκιάζει την ευαίσθητη και κριτική διάνοια. Περισσότερο και από την πλύση εγκεφάλου, ο ολοκληρωτισμός του χρήματος έχει εδραιώσει το βασίλειο της αποχαύνωσης.

Η εξύμνηση της μετριότητας και της μηδαμινότητας ήταν πάντοτε προνόμιο της αυταρχικής εξουσίας. Μόνο οι τρόποι διαφέρουν. Οι παλαιές τυραννίες εξυμνούσαν τη θεία λαμπρότητα και τη βασιλική μεγαλοπρέπεια για να υποδείξουν στις «κατώτερες» τάξεις ποια υποδούλωση άξιζε να υποστούν.

Οι διεφθαρμένες δημοκρατίες μας ακολούθησαν αντίθετη φορά: η ηλιθιότητα των χειρότερων αρχηγών κρατών και των συνδαιτυμόνων τους παρουσιάζεται ως πρότυπο για την πιθανή ανοησία των ψηφοφόρων. Η μετριότητα έχει καταστεί η καλύτερη σύντροφος της μνησικακίας. Τίποτα δεν απειλεί το ανθρώπινο μυαλό τόσο όσο η εκνευριστική δουλοπρέπεια, αφού οι σκλάβοι δεν παύουν να παίζουν τους αφέντες υποτάσσοντας τους πιο αδύναμους από αυτούς. Παράδειγμα οι άνεργοι που, αν και στιγματισμένοι οι ίδιοι, ρέπουν στον ρατσισμό και την ξενοφοβία, χωρίς να υποψιάζονται σε ποιο βαθμό οι πολυεθνικές, μοναδικές

υπεύθυνες για την κατάπτωσή τους, απολαμβάνουν έναν τόσο επωφελή αντιπερισπασμό.

Η διανοητική κηλίδα αίματος

«Όλο το νερό της θάλασσας δεν θα αρκούσε για να εξαλείψει μια διανοητική κηλίδα αίματος». Η φράση του Λοτρεαμόν δεν έπαψε να αποκτά με τον καιρό μια όλο και πιο ακριβή σημασία. Ήδη ο Χέλντερλιν, που απέβλεπε στη συμφιλίωση του ανθρώπου με τον εαυτό του, είχε εκδηλώσει τη δυσπιστία του στους διανοούμενους:

«Από τα βάθη της καρδιάς μου, περιφρονώ το σινάφι των αρχόντων και των ιερέων / Μα πιο πολύ το πνεύμα που συμπράττει μ' αυτούς».

Πώς να εξηγήσει κανείς την τάση τόσων καλλιτεχνών, συγγραφέων, διανοητών να ανέχονται, να υπηρετούν, ακόμη και να υμνούν, αυτούς που ο Μορίς Μπλανσάρ σημάδεψε για πάντα με τη σφραγίδα της ατιμίας;

«Ω Αρχηγοί του λαού, ένας συρφετός απορριμμάτων / Εσείς που μολύνετε τα μυαλά και τις καρδιές!»

Διακρίνω εδώ το αποτέλεσμα αυτού του υπαρξιακού ρήγματος που επιβάλλει την υπεροχή του διανοητικού έναντι του χειρωνακτικού, του πνεύματος έναντι της ύλης, του ουρανού έναντι της γης. Θα πρέπει αργά ή γρήγορα να διδαχθούμε απ' αυτόν τον δυϊσμό που η εργασία και ο κατακερματισμός της έχουν εμφυτεύσει στον άνθρωπο, σαν μια σφήνα που τον σκίζει στα δύο.

Η συμφιλίωση του ανθρώπου με τη φύση προαναγγέλλει τη συμφιλίωση του κεφαλιού με το σώμα, την αποκατάσταση της αρχικής τους ενότητας. Η άνθηση του

εμπορευματικού πολιτισμού προκάλεσε την παρακμή του ανθρώπου ως ανθρώπινου όντος. Η παρακμή του παλαιού κόσμου προαναγγέλλει στο εξής την αναγέννηση του ανθρώπινου, απαλλαγμένου από το κέλυφος του αφηρημένου ανθρώπου.

Θα επιθυμούσα να εξαλειφθεί μια για πάντα μια προκατάληψη που έχει δηλητηριάσει σε βάθος την κοινή γνώμη. Πρέπει να πάψουμε να ταυτίζουμε τον διανοούμενο με τον καλλιεργημένο άνθρωπο, τον λόγιο, τον σοφό, τον στοχαστή, τον ποιητή, τον εφευρέτη.

Ο διανοούμενος είναι απλώς αυτός που προτάσσει τη διάνοια του εγκεφάλου έναντι της ευαίσθητης διάνοιας ολόκληρου του σώματος. Είμαστε όλοι, σε διαφορετικό βαθμό, χειρώνακτες και διανοούμενοι, αφού μια εκπαίδευση αιώνων μας έχει υπαγορεύσει να υπακούμε στο αρπακτικό πνεύμα το οποίο υποτίθεται ότι μας είχαν εμφυσήσει οι θεοί. Η νέα συμμαχία του ανθρώπου με το ανθρώπινο γίγνεσθαι θα καταργήσει αυτή τη σχιζογένεση. Θα μάθουμε να υπερβαίνουμε την αντίθεση του εγκεφάλου με το σώμα.

Η σκέψη που έχει αποκοπεί από τη ζωή έχει τη φιλοδοξία να κυριαρχήσει πάνω της. Αφού περιβλήθηκε αρχικά τον μανδύα της θρησκείας, παρουσιάστηκε κατόπιν, εκσυγχρονισμένη, με τη γελοία κοσμική αμφίεση της φιλοσοφίας και της ιδεολογίας.

Ο διαχωρισμός των ιδεών από την ορμή της ζωής αποκαλύπτει τον εκφυλισμό του ανθρώπινου όντος. Είναι η αιτία αυτής της υπαρξιακής δυσανεξίας που πλήττει τον άνθρωπο εδώ και χιλιετίες, την οποία μια οικουμενική αλλά βλακώδης διάγνωση χαρακτηρίζει «οντολογική».

Δεν είναι αλήθεια ότι το ανθρώπινο ον γεννήθηκε με ακρωτηριασμένη σάρκα, λες και κάποια κατάρα το είχε σημαδέψει με μια γενετική δυσμορφία. Η ενότητά του διερράγη από έναν ατυχή οικονομικό προσανατολισμό, ο οποίος το απέσπασε από τον ίδιο του τον εαυτό. Η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο εμπόδισε τη διαδικασία υπέρβασης των ζωωδών ενστίκτων, η οποία ξεκίνησε κατά την παλαιολιθική εποχή – μια εποχή που χαρακτηρίστηκε από την απουσία πολέμου και τη σημαίνουσα θέση της γυναίκας. Ο πολιτισμός που την διαδέχθηκε αντιτάχθηκε στην εξέλιξη του ανθρώπου προς την ανθρώπινη ολοκλήρωσή του και εξέτρεψε την πορεία μιας μοίρας αντίστοιχης με το δυναμικό της για δημιουργική ζωή, υποβιβάζοντάς την στην άθλια αναζήτηση της συντήρησής της.

Το ανθρώπινο ον αναχαιτίστηκε στο εμβρυϊκό στάδιο. Ο εμπορευματικός πολιτισμός το εμπόδισε να γεννηθεί. Μετέτρεψε τον άνθρωπο σ’ ένα παθητικό και γκροτέσκο εξάμβλωμα.

Υπερβήκαμε, εξιδανικεύσαμε, ιεροποιήσαμε το ένστικτο του αρπακτικού, σύμφυτο με το ζωικό βασίλειο, με το πρόσχημα να υποτάξουμε και να ελέγξουμε το κτήνος που κατοικεί εντός μας. Γιατί το τιθασεύσαμε, αν όχι για να το υποχρεώσουμε να εργαστεί;

Πώς δεν κατανοήσαμε ότι η κίνηση απώθησης και εκτόνωσης, που προκλήθηκε από την μετατροπή της δύναμης για ζωή σε δύναμη για εργασία, κατέληγε στον θρίαμβο μιας βαρβαρότητας, η οποία, από τη νεολιθική εποχή έως τις μέρες μας, έχει περιορίσει την ιστορία σε μια εκτεταμένη κηλίδα από αιματοβαμμένα σπλάχνα;

Η σκέψη που αποσπάται από τη ζωή φέρει εντός της

κομμάτια σάρκας, από τα οποία τρέφεται. Η υπαρξιακή οδύνη δεν έχει άλλη προέλευση.

Τα ζωώδη ένστικτα που δαμάστηκαν με δυσκολία από το ουράνιο πνεύμα μάς έχουν μετατρέψει σε υβρίδια. Αρκεί να δείτε πώς το θέατρο του κόσμου έχει σκηνοθετήσει, στα οικουμενικά σανίδια του, τις αξιοθρήνητες και φαιδρές χειρονομίες αυτών των αχρείων που έχουν γεννηθεί από το παρά φύσιν ζευγάρωμα του αγγέλου με το κτήνος!

Μόνο μια τέχνη της ζωής –ένα *dolce stil nuovo*– θα μας απαλλάξει απ' αυτό το πνεύμα του οποίου η έπαρση κάνει τα αστέρια να λαμπυρίζουν μέσα στο βούρκο!

Ο διανοούμενος εκκρίνει την ιδεολογία, όπως η αράχνη το νήμα με το οποίο υφαίνει τον ιστό της. Είναι δέσμιος αυτού που τον θρέφει. Θα απελευθερωθεί όταν, συνειδητοποιώντας τους ψιθύρους και τις κραυγές του σώματος, γίνει η φωνή της ζωής που υπάρχει εντός του.

Η ιδεολογία, ασθένεια του ανθρώπου

Οι καλύτερες ιδέες κινδυνεύουν πάντοτε να γίνουν οι χειρότερες. Στο *Τίποτα δεν είναι ιερό, όλα μπορούν να λεχθούν* υπερασπίστηκα μια αρχή στην οποία παραμένω σταθερά προσηλωμένος: «Ανεκτικότητα σε όλες τις ιδέες, όσο απεχθείς, όσο γελοίες, όσο παράδοξες κι αν είναι! Αδιαλλαξία σε κάθε απάνθρωπη πράξη, είτε κράτους είτε εθνικής ομάδας είτε ατόμου!». Η τιμωρία και η ποινική καταδίκη ρατσιστικών, σεξιστικών, ξενοφοβικών, εξωφρενικών ή αποτρόπαιων εκφράσεων δεν ανταποκρίνεται με κατάλ-

ληλο τρόπο στην ανησυχία για την εξάλειψή τους. Η φυλάκιση ή η ποινική τιμωρία όσων είναι υπεύθυνοι για ανατριχιαστικές ιδέες παραπέμπει σε μεγάλο βαθμό σ' αυτή τη «λαϊκιστική δικαιοσύνη» που σπεύδει να ξορκίσει την εμβρυακή φαυλότητά της, όπως τα πλήθη που απαιτούν με κραυγές τη θανάτωση ενός δολοφόνου.

Μολονότι δεχόμαστε ότι στο όνομα της ελευθερίας της έκφρασης μπορεί να εκστομίζονται αθλιότητες, σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει πως δεν πρέπει να καταπολεμούνται. Ωστόσο, με όχημα μία από τις πιο προφανείς αρχές της ατομικής και συλλογικής ελευθερίας, είδαμε να οικοδομείται μια ιδεολογία που παρέχει την οικουμενική ευλογία της σε κάθε άποψη, όποια κι αν είναι. Έχοντας ως βάση την απαράδεκτη στάση που συνίσταται στο να χαρακτηρίζει αντισημιτική την αντίθεση στην πολιτική της ισραηλινής κυβέρνησης, ή ρατσιστική τη διαφωνία με τη θέση της γυναίκας στο ισλάμ, η ισορροπία της πνευματικής μηδαμινότητας αποδίδει στις πιο γενναιόδωρες ιδέες την ίδια σημασία με το αντίθετό τους. Για να αντισταθμίσει το εγκώμιο στη γυναίκα, στη φύση, στο παιδί, στην ανθρωπότητα, το θέαμα οφείλει, όπως όλα δείχνουν, να ανοίξει επίσης το στίβο στους πρωταθλητές του μισογυνισμού, της μόλυνσης, της ξενοφοβίας, της ομοφοβίας και, γιατί όχι –αφού η σκηνοθεσία απαιτεί μια διαρκή πλειοδοσία–, της παιδοφιλίας, του βιασμού, του φόνου.

Δεν έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που δεν ήταν απρεπές να μιμείται κανείς τους κουτσούς, τους καμπούρηδες, τους ανάπηρους, να σαρκάζει την ατιμία των απατημένων συζύγων και των διακορευμένων παρθένων. Η πρόοδος των ηθών οδήγησε σε αχρηστία τον αρχαϊσμό ανάλογων συμπεριφορών. Η περδομανία του πνεύματος,

που άλλοτε προκαλούσε περιφρονητικά γέλια, μας φαίνεται στο εξής καθηλωτική και γελοία. Θα αφήσουμε άραγε την κερδοσκοπική σκηνοθεσία των πιθανών υποχωρήσεών μας να ενισχύσει την καταπίεση που επιβάλλει σε όσους προσπαθούν να υπάρξουν ανθρώπινα;

Όπως στο όνομα του σεβασμού της ζωής, οι φανατικοί της αυξανόμενης γεννητικότητας σκοτώνουν εκατομμύρια παιδιά και γυναίκες, έτσι και στο όνομα της ελευθερίας της έκφρασης, η ελευθερία της ζωής περιφρονείται και απειλείται.

Πόσο εύκολα αφήνουμε τον εαυτό μας να υποβιβάζεται σε μια αφαίρεση!

Ποτέ δεν επιμείναμε επαρκώς στις βλαπτικές συνέπειες της σκέψης που είναι διαχωρισμένη από τη ζωή. Γιατί άραγε οι ιδεολογίες συνεχίζουν να βλάπτουν, ακόμη και όταν απογυμνώνονται από κάθε θρησκευτικό, πολιτικό, φιλοσοφικό νόημα; Επειδή είναι το σύμπτωμα ενός εκφυλισμού. Διευρύνουν το ρήγμα και τη διάσταση ανάμεσα στον άνθρωπο και τα γήινα στοιχεία με τα οποία όμως είναι διαποτισμένος από την κούνια. Τον καθιστούν έτσι ασταθή και τον αναγκάζουν να κουτσαίνει.

Η γέννηση των ιεραρχικών κοινωνιών έχει εσωτερικεύσει, μέσω της υποχρεωτικής εργασίας, μια διάκριση ανάμεσα στην πνευματική και τη χειρωνακτική λειτουργία. Έτσι, έχει εδραιωθεί αυτή η κυριαρχία του σώματος από το πνεύμα, αναπαράγοντας την εξουσία της οικονομίας επί της φύσης και του αφέντη επί του σκλάβου.

Η αντίθεση ανάμεσα στο σώμα και το κεφάλι είναι η ίδια που εγκαθίσταται ανάμεσα σε μια συλλογικότητα, υπό το χάος των συναισθημάτων της, και τον αρχηγό –κοσμι-

κό και πνευματικό– που της επιβάλλει την τυραννία του με το πρόσχημα της αποκατάστασης της τάξης.

Όμως, ο ορθολογισμός που ελέγχει τα ένστικτα χρησιμοποιείται για να τα καταστείλει. Τα συμπιέζει, τα καταπνίγει και τα εκτονώνει προς όφελος μιας τυραννίας που πυροδοτεί τις συγκρούσεις για να σφετεριστεί το δικαίωμα να τις διευθετήσει.

Η υποτιθέμενη προδιάθεση για τη δυστυχία και την αυτοκαταστροφή, που υποχρεώνει τους ανθρώπους να σέρνονται και αποδυναμώνει την επιδίωξή τους να ευτυχήσουν, είναι το αποτέλεσμα ενός ολοκληρωτικού κόσμου, ενός συστήματος εκμετάλλευσης, όπου η βία των εκρήξεων χρησιμεύει ως διέξοδος για την απώθηση των παθών. Αυτή είναι η αέναη κίνηση που καταρρακώνει τον άνθρωπο για να τον εξυψώσει ορθώνοντάς τον ενάντια στην ίδια την ανθρωπινότητά του.

Ο Ουίλιαμ Μπλέικ έχει στιγματίσει με υποδειγματικό τρόπο την προσβολή που συνιστά η εξουσία της πνευματικότητας: «Σε κάθε κραυγή τρόμου ενός παιδιού ακούω τις αλυσίδες του πνεύματος».

Το παιδί είναι η ζωή, η φύση, η γήινη ύλη, από την οποία γεννιέται το ανθρώπινο ον. Είναι η ζωντανή δύναμη που προσπαθεί να καταστείλει την υπεροπτική και άνυδρη αφαίρεση όπου η βιωμένη πραγματικότητα παγιδεύεται και κατασπαράσσεται.

Ο άνθρωπος της μνησικακίας ή η εκδίκηση του στερημένου από τις επιθυμίες του σώματος

Είτε επικαλείται τον φασισμό είτε τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό, τον μπολσεβικισμό, το δημοκρατικό πελατειακό σύστημα ή τον ριζοσπαστισμό με επαναστατικές αξιώσεις, ο λαϊκισμός σημαδεύει εκούσια μ' ένα κίτρινο άστρο αυτούς που ο Σελίν αποκαλεί «φρενοβλαβείς» ή «ιδιοφυΐες». Ο κατάλογος είναι μακρύς, από τον απολογητή χριστιανό Τέρτιο ως τον φρανκιστή στρατηγό Μίλαν Άστρεϊ που διακηρύττουν: «Κάτω το πνεύμα, ζήτω ο θάνατος!». Αλλά ακόμη μακρύτερος είναι αυτός που τον συνοδεύει ύπουλα, προτάσσοντας το πνεύμα του εγκεφάλου έναντι του πνεύματος της καρδιάς.

Πού οφείλεται ο αδιάλλακτος χαρακτήρας της πνευματικής λειτουργίας; Στο ότι διαιωνίζει την υπεροχή του πνεύματος επί της σαρκικής ύλης. Εμποδίζει το σώμα να λάβει τον λόγο, αν αυτός δεν προέρχεται από τα βάθη της φυλακής όπου ο σκλάβος καταριέται τον δεσμοφύλακά του.

Το ευαίσθητο πνεύμα έχει αντικατασταθεί από ένα αφηρημένο πνεύμα που το εκτρέπει, το διαφθείρει, το περιφρονεί. Οι κεραίες της ζωής, που κινούνται μέσα μας δημιουργώντας αντηχήσεις, έχουν κατά κάποιο τρόπο τεθεί εκτός κυκλώματος, προς όφελος ενός συστήματος διανόησης που ανακτά το τραγούδι της γης για να το μετατρέψει σε επουράνιο ύμνο.

Η σαρκική άρπα, που πάλλεται με την παραμικρή πνοή και δονεί το σύμπαν, δεν εξαφανίζεται άραγε μέσα στη βροντώδη συμφωνία του εμπορευματικού λόγου; Αλλά ποιος την αντιλαμβάνεται;

Ωστόσο, κάθε στιγμή, μια σύγκρουση αντιπαραθέτει το ανθρώπινο ον στον αφηρημένο άνθρωπο που, πασχίζοντας να εξευγενίσει το κτήνος, δεν εξασφαλίζει παρά το θρίαμβο της πνευματικοποιημένης κτηνωδίας.

Η πανουργία του πνεύματος συνίσταται στην απόκρυψη της δυνατότητας να αποκατασταθεί η ενότητα του καθενός με τον εαυτό του. Είναι αυτή που εμποδίζει να αναπτυχθεί, από την παιδική ηλικία ήδη, η ευαίσθητη συνείδηση του σώματος, αυτή η πρακτική και ταυτόχρονα θεωρητική οικουμενική γνώση την οποία υπερασπίστηκαν ο Ραμπελέ και ο Μοντένιος και από την οποία εμπνέονται πολλοί ελευθεριακοί παιδαγωγοί.

Ο ολοκληρωμένος άνθρωπος, που έχει στοιχειώσει τα πιο τρελά όνειρα του ανθρωπισμού, δεν είναι τίποτε άλλο από το ον που συνειδητοποιεί το ανθρώπινο γίγνεσθαι.

Το πνεύμα που γίνεται υπεροπτικό ανοίγει την πόρτα στη βλακεία. Ίσως ένα τέτοιο πνεύμα είχε κάποτε, μέσα στην αλαζονεία του, ένα *στυλ*. Αποτελούσε δείγμα αυτής της ζωντάνιας χωρίς την οποία οι ιδέες είναι νεκροταφεία. Όμως είδαμε να εμφανίζονται, σ' έναν αιώνα παραδομένο σε πολυάριθμες καταστροφές, διάνοιες που πίστευαν ότι διευρύνονταν εξυμνώντας την ανοησία, με την πρόφαση ότι οι ψάλτες της κενότητας, οι πρωταγωνιστές τους, διατηρούσαν τα πρωτεία. Στις ερήμους της δημιουργικής φαντασίας, χρησιμοποιήθηκαν για να ξαναζωντανέψουν τις πιο σάπιες αξίες του παρελθόντος –εθνική, θρησκευτική, εθνοτική, κοινοτική ταυτότητα, δόγμα του εξαγνισμού και της θυσίας…–, σε αντίθεση με τους ιδεολόγους του αντιρατσισμού, του αγώνα ενάντια στον αντισημιτισμό, που ήταν πρότυπα ενός αυταρχικού και δικομανούς ανθρωπι-

σμού, χειραγωγοί της αρετής, με μια υποκρισία που δίνει στην ανεντιμότητα του άλλου στρατοπέδου την εντύπωση ότι «λέει την αλήθεια».

Μια μυστική συναίνεση βασιλεύει ανάμεσα στη ματαιότητα των προοδευτικών και τη μεγαλοστομία των συντηρητικών ιδεών. Με μια λαμπρή ομοφωνία, οι τυφλοί που διατείνονται ότι είναι διαυγείς και διορατικοί, σε τελική ανάλυση γεμίζουν το ίδιο αποχωρητήριο.

Συμπεριφερόμαστε ως διανοούμενοι κάθε φορά που κυριαρχεί μέσα μας ο διαχωρισμός των ιδεών μας από την ορμή μας για ζωή, κάθε φορά που αποσαρκώνεται και φτωχαίνει, προς όφελος μιας αφηρημένης αναπαράστασης, ο μοναδικός αναλλοίωτος πλούτος μας, αυτή η σωματική ζωή στην οποία συνηθίζουμε να αρνούμαστε τον λόγο, αυτή η φυσιολογική, ψυχολογική και διανοητική ύλη της οποίας τη φωνή περιφρονούμε να ακούσουμε όταν δεν μας απευθύνεται με όρους αγωνίας και ασθένειας, αυτό το άτι, που αντί να το καλοπιάσουμε εξαγριωνόμαστε θέλοντας να το τιθασεύσουμε, αυτή η ζωή, που καταπονούμαστε τόσο για να αναχαιτίσουμε, ώστε τελικά ξερνάει τις προσβολές του θανάτου.

Αδαής ή σοφός, ο διανοούμενος δεν είναι, στην υπαρξιακή απελπισία του, παρά ένα ακρωτηριασμένο ον του οποίου η σκέψη αιμορραγεί ξεριζωμένη από τη ζωή.

Πόσο θλιβερά αστεία είναι η λαϊκιστική δημαγωγία που επωφελείται από τον αφηρημένο χαρακτήρα της κουλτούρας –ως αλλοιωμένης μορφής ζωής και γνώσης– για να συνεγείρει, ενάντια στην εξαιρετική κληρονομιά τέχνης και σκέψης που κατέχει, τον συρφετό των αδαών, των με-

τρίων, των ζηλόφθονων που απεχθάνονται αυτό που δεν μπορούν να καταλάβουν. Κι αυτό για να υμνήσουν τι; Όχι τη θέληση για ζωή, αλλά τη βούληση για εξουσία, η οποία αποτελεί τον εκφυλισμό της. Όχι τον ποιητή που διψάει για ζωή, αλλά τον φυλλομετρητή που η κτηνωδία του φτάνει μέχρι το κεφάλι.

Είναι πιθανό ότι στο μέλλον, εδώ κι εκεί, θα ενσκήπτουν ακόμη υπολείμματα αυτού του εθνικισμού που υπήρξε η πρώτη ιδεολογία που αντικατέστησε λόγω του μεγέθους της τη θρησκεία και το μύθο μιας κοινωνικής συνοχής που λειτουργεί στη βάση ενός ενιαίου δόγματος.

Την εποχή των εδαφικών κατακτήσεων και του καπιταλιστικού ιμπεριαλισμού, «ο ανθρωπάκος», του οποίου το πορτρέτο σκιαγράφησε ο Βίλχελμ Ράιχ, ανακάλυπτε στον εθνικισμό ένα βόθρο όπου η υπερηφάνειά του υπερσιτιζόταν και φούσκωνε. Σήμερα, η διάλυση των κρατών και ο εκπεσμός των διαχειριστών τους δεν του επιφυλάσσουν παρά μια φούσκα, την οποία μόνο η μνησικακία του καταφέρνει να διογκώνει.

Ωστόσο, δεν είναι ούτε τα κανόνια ούτε οι βόμβες ούτε ο λόγος του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και του φανατισμού που προκαλούν τα παλιρροϊκά κύματα της βαρβαρότητας. Είναι το μίσος, ο φόβος και η μνησικακία αυτών που στερούνται καθημερινά από τον εμπορευματικό πολιτισμό τη ζωή και την αγάπη για τον εαυτό τους, χωρίς την οποία η αγάπη για τον άλλο είναι καταδικασμένη να μαραθεί.

Στο παρελθόν, ένας ενδημικός πόλεμος αντιπαρέθετε στη θρησκεία τη φιλοσοφία. Στο εξής, συνεχίζεται αντιπαραθέτοντας στο προοδευτικό πνεύμα τον συντηρητικό

σκοταδισμό. Όμως, η κύρια σύγκρουση δεν μαίνεται στη δημόσια αρένα, όπου οι αντιπαλότητες για την εξουσία εκτυλίσσονται ελεύθερα. Διεξάγεται εκεί όπου έχει γεννηθεί, στο διαχωρισμένο σύμφυρμα του κεφαλιού –που είναι επικεφαλής– και του υποτελούς σώματος.

Όσο δεν υπερβαίνουμε τη δυαδικότητα του σώματος και του πνεύματος, θα παραμένουμε εγκλωβισμένοι στη μέγγενη της αφηρημένης νόησης και της βιαιότητας του ενστίκτου επιβίωσης, ανάμεσα στη νοθευμένη γνώση που διεκδικούν τα αφεντικά και αυτήν την άγνοια που αποδίδεται στους σκλάβους, την οποία διεκδικούν υπερήφανα οι θιασώτες της εθελούσιας δουλείας. Όσο μια νέα συμμαχία του σώματος και του ευαίσθητου πνεύματός του δεν αποκαθιστά τη χαμένη ενότητά μας, η υπαρξιακή δυστυχία μας θα διαιωνίζεται. Όσο προδιατεθειμένοι κι αν είμαστε για την ευτυχία, η σκοτεινή απειλή της υποχώρησης προς το απάνθρωπο θα μας παραμονεύει. Δεν πρόκειται να υπάρξει ειρήνη στον κόσμο χωρίς αυτή τη θεμελιώδη ειρήνευση.

Η νίκη της καρδιάς δεν συνίσταται στο ότι αγαπάει κάποιους και μισεί κάποιους άλλους, ούτε στο ότι πρεσβεύει μια αποσαρκωμένη αδελφοσύνη που προορίζεται για τα απόβλητα του ανθρωπιστικού ψεύδους. Μόνο η σιωπηρή ισχύς του ατόμου που συνειδητοποιεί την οικουμενική δύναμη της ζωής, στην οποία συμμετέχει, μπορεί να λειτουργήσει έτσι ώστε να απαλειφθεί η απανθρωπιά απ' αυτόν τον κόσμο. Γιατί δεν υπάρχει θέση γι' αυτήν στην ώσμωση που συντελείται στο εξής ανάμεσα στον άνθρωπο και τον εαυτό του, ανάμεσα στον άνθρωπο και τους ομοίους του, ανάμεσα στον άνθρωπο και τα ορυκτά, τα φυτά, τα ζώα.

Η μεταλλαγή του ανθρώπου σε ανθρώπινο ον οφείλεται στην καθημερινή άσκηση που συνίσταται στην ταύτισή του με τη θέλησή του να ζήσει. Όχι λόγω κάποιας μυστικιστικής φώτισης, αλλά χάρη στις απολαύσεις που γεύεται όπως τόσα δώρα στη ζωή, η οποία μας προσφέρεται και στην οποία θέλουμε να έχουν πρόσβαση όλοι.

Η διαχείριση του σώματος και της χειρωνακτικής εργασίας από το πνεύμα είναι ένα οικουμενικό στίγμα. Στο όνομα του ουράνιου και κοσμικού πνεύματος, υποβιβάζει τους ανθρώπους να επιβιώνουν σαν ζώα.

Η υπεροψία της απογειώνεται στον κτηνάνθρωπο, τον φονταμενταλιστή, τον δημαγωγό ή τον βιαστή, όπως μαστίζει τον εκλεπτυσμένο καλλιτέχνη, τον ηθικολόγο, τον λογοτέχνη.

Διανοούμενοι όπως ο Μοντένιος, ο Ντιντερό, ο Κίρκεγκαρντ, ο Αρτό ή ο Νίτσε; Ναι, αλλά πιο αμήχανοι γι’ αυτό που είναι και πιο ανήσυχοι να το αποβάλουν απ’ ό,τι ο Βαλερί, ο Σελίν, ο Σαρτρ, ο Μάο ή ο Γκέμπελς!

Το ναζιστικό δόγμα, που μάχεται υπέρ του αρπακτικού κτήνους, δεν είναι άραγε το τέλειο παράδειγμα μιας θεωρητικής σούπας που μαγειρεύτηκε από «φρενοβλαβείς»; Έχουν έλλειψη καλλιέργειας όσοι λένε ότι τραβούν από τη θήκη το όπλο όταν ακούνε τη λέξη; Δεν είναι της ίδιας φύτρας με τους *καθοδηγητές* του λαού, που διατείνονται ότι «οδεύουν προς τα αριστερά»; Αλληλομισιούνται και αλληλοθαυμάζονται, όπως ο Χίτλερ και ο Στάλιν, επειδή μετέχουν της ίδιας ουράνιας εντολής. Είναι οι φανατικοί οπαδοί του αυταρχικού πνεύματος, του πνεύματος που καθυποτάσσει την ύλη και καθοδηγεί τους παρεκκλίνοντες…

που τους έχει βγάλει τα μάτια. Όποιος ασκεί μια εξουσία συμπεριφέρεται ως διανοούμενος, όποιος οχυρώνεται στη διανοητικότητα έχει την πικρή ανάσα της ηγεμονίας.

Ναι, βέβαια, η γνώση δεν αρκεί για να εξασφαλίσει το θρίαμβο της ζωής· αντίθετα, η άγνοια εργάζεται πάντοτε για την τυραννία. Οι θρησκευτικοί και ιδεολογικοί σκοταδισμοί το έχουν αποδείξει ευρέως λογοκρίνοντας και καίγοντας τα βιβλία. Επιπλέον, η ασπίδα που κραδαίνουν τα πρότυπα της απονεκρωμένης κουλτούρας απέναντι σε όσους τους περιφρονούν, δεν παρέχει μια απάντηση κατάλληλη για τη λαϊκιστική και επιχειρηματική βαρβαρότητα.

Η κοινωνική ακινησία και η ψυχολογική συστολή μάς προτρέπουν να ερωτοτροπήσουμε μ' ένα παρελθόν του οποίου τα συντρίμμια μας καταπλακώνουν και να επιθυμήσουμε την οικοδόμηση του παρόντος με τον σωρό των ιδεολογικών και θρησκευτικών δογμάτων, τα οποία στο σύνολό τους έχουν αποδείξει την αιματοβαμμένη παράνοιά τους και την αναπόδραστη αποτυχία τους. Στις ψευδείς συγκρούσεις, όπου η αλλαγή διαιωνίζει την ακινησία, τα σύνορα μεταξύ των εχθρών που συσπειρώνονται γύρω από μια κοινή περιφρόνηση του ζωντανού προσποιούμενοι τους αντιπάλους εξαλείφονται.

Ό,τι δεν έχει ξεπεραστεί, σαπίζει. Η θυσιασμένη ευτυχία αναζητά τη σωτηρία στην καταδίκη και την άρνηση του εαυτού. Η ζωή που έχει ακρωτηριαστεί από τις χάρες της ικανοποιείται εθελούσια με τον τρόμο. Η πληγωμένη ευαισθησία είναι το αμόνι όπου σφυρηλατούνται οι βασανιστές. Οι απογοητευμένοι και οι νικημένοι μιας ζωής της

οποίας έχουν προγραμματίσει την ήττα είναι οι πιο βιαστικοί να εξυμνήσουν τον θάνατο.

Οπουδήποτε η διεκδικούμενη ελευθερία δεν είναι ελευθερία για να ζει κανείς σύμφωνα με τις επιθυμίες του, αψηφήστε αυτούς που, όπως λέει ο Μποντλέρ, «πιστεύουν ότι εργάζονται για την ανεξαρτησία κραυγάζοντας για την ομοφωνία». Το αγελαίο άτομο δεν ανήκει στον εαυτό του, ανήκει στην αξιοθρήνητη και επικίνδυνη αδελφοσύνη του μίσους, του μίσους για τον εαυτό του και τους άλλους. Ο αγελαίος άνθρωπος είναι η δεξαμενή της βαρβαρότητας· μια σταγόνα αρκεί για τον κάνει να ξεχειλίσει.

Είμαστε καταπλακωμένοι από ζωντανούς που φοβούνται και περιφρονούν τη ζωή. Εχθροί του εαυτού τους, βλέπουν παντού εχθρούς, στον καθρέφτη των δικών τους εμμονών. Τι σύγχυση μας περιβάλλει! Ο ίδιος άνθρωπος που με τον λόγο του διολισθαίνει στον ρατσισμό και την ξενοφοβία, μπορεί να φανερώσει μια γενναιόδωρη φύση, μια απροσδόκητη αίσθηση της αλληλεγγύης. Το ίδιο επαναστατικό πνεύμα που κηρύττει τη χειραφέτηση, μπορεί να εκπλήξει με μια απεχθή συμπεριφορά, έναν κακό οιωνό των καλών του προθέσεων.

Τι αξία έχουν οι ιδέες που διαψεύδονται από το βίωμα; Δεν επιθυμώ συμμαχίες παρά με ό,τι και όσους με βοηθούν να καταστήσω πιο ζωντανή τη ζωή, τη δική μου και των άλλων.

Μολονότι εδώ και αμνημόνευτα χρόνια είμαστε αντιμέτωποι με μια ατελείωτη εναλλαγή πολέμων και συγκρούσεων, συνεχίζουμε να κρύβουμε το πρόσωπο μπροστά

σε μια διπλή απάτη: τον πάντοτε ανίσχυρο συμπονετικό ειρηνισμό και την ιδέα ότι ο κατακτητικός πόλεμος είναι εγγεγραμμένος στη γενετική κληρονομιά μας – λες και αποτελεί το συγκυριακό αποτέλεσμα της αποτυχημένης εξέλιξής μας.

Υπάρχει μια ανάγκη για μίσος που αναζητά διαρκώς ικανοποίηση. Οικογενειακές διαμάχες και διαπληκτισμοί μεταξύ γειτόνων προέρχονται από τον ίδιο βόρβορο όπου βουλιάζουν και οι συγκρούσεις μεταξύ θρησκευτικών κοινοτήτων, πολιτικών ομάδων, εθνικών φυλών.

Ο άνθρωπος της μνησικακίας θα έκρινε άραγε τον Άλλο ανυπόφορο, αν δεν έβλεπε να αντανακλάται στον καθρέφτη η συγκεχυμένη εικόνα που έχει για τον εαυτό του; Έχει ανάγκη από μια κατασκευασμένη επιβλάβεια για να ξορκίσει τα δικά του φαντάσματα. Γι' αυτόν, σημασία δεν έχει ότι φοβάται την παρείσακτη απειλή του ξένου, ούτε ότι είναι πεισμένος για την ενδεχόμενη βλαπτικότητά του. Θέλει να συμβαίνει αυτό, προκειμένου το ανάθεμα που έχει ρίξει στον Άλλο να τον απαλλάξει από τη δική του ασημαντότητα.

Θα πνιγόταν μέσα στα δάκρυα που χύνει για τον εαυτό του, αν δεν ανακάλυπτε μέσα στο μίσος για τον άλλο ένα σωσίβιο σωτηρίας. Δεν υπάρχει εφικτός διάλογος. Σε τι χρησιμεύει να του εξηγήσει κανείς ότι το μίσος για τον εαυτό του μετέχει αυτής της μακράς αγωνίας που είναι η επιβίωση, η εξοικονομημένη ζωή, η οποία συμπιέζεται ανάμεσα στον ψυχαναγκασμό των συγκινήσεων και την απώθηση των κατευνασμένων παθών;

Δεν υπάρχει, σε τελική ανάλυση, παρά η πλευρά που τάσσεται με τη ζωή η οποία ενισχύεται παντού. Μια αναζωογόνηση, κατά κάποιον τρόπο, του ζωντανού που, στην

καρδιά του ρομποτοποιημένου κτήνους, μερικές φορές καταφέρνει να μη μαραίνεται.

Αυτή η ζωή πρέπει επιπλέον να παρουσιαστεί με την ακαταμάχητη δύναμή της, στοιχηματίζοντας ότι θα νικήσει. Όχι ως συμπόνια αλλά ως βία της επιθυμίας για ζωή, μια βία σε πλήρη ρήξη με την αρπακτική βία.

Η ορμή της ζωής, αν και ενίοτε υποχωρεί, δεν εξουδετερώνεται. Έρχεται πάντοτε μια στιγμή που ανακάμπτει.

Η τελευταία σύγκρουση περιορίζεται σ' έναν ενδημικό πόλεμο που αντιπαραθέτει στην πλευρά του θανάτου την πλευρά που τάσσεται με τη ζωή

Πόσες φορές δεν έχουμε δει ένα λαό να οδεύει στην καταστροφή του, σαν τη συλλογική αυτοκτονία των λέμινγκ[2] – στρατιώτες του 1914 που αναχωρούν περήφανοι για τον πόλεμο, μαζοχιστική εξάπλωση της κινεζικής πολιτιστικής επανάστασης, λαοί που υμνούν το παρόμοιο με αυτό του βασιλιά Ιμπί πρόγραμμα των ναζί ή χειροκροτούν τα εγκλήματα του Στάλιν, του Μάο, του Πολ Ποτ, του Μιλόσεβιτς;

Ήταν οι εποχές που τα πνεύματα εξάπτονταν ακόμη εύκολα με τα ταμπούρλα του εθνικισμού και τα λάβαρα της αγωνιστικής απάτης. Οι αυτοκτονικές τάσεις καλύπτονταν σκόπιμα με το σάβανο μιας ανόητης δόξας. Αντίθετα,

---

2. Το λέμινγκ (λέμμος) είναι ένα μικρό τρωκτικό, της οικογένειας των «αρουραϊδών». Σύμφωνα μ' ένα μύθο, σε κάποια φάση της ζωής τους, τα λέμινγκ, υπακούοντας σε μια ακατανίκητη βιολογική παρόρμηση ή λόγω αγελαίας συμπεριφοράς, αυτοκτονούν μαζικά πηδώντας από γκρεμούς. (*Σ.τ.μ.*)

ο ολοκληρωτισμός του χρήματος σκοτώνει απροκάλυπτα και χωρίς ενδοιασμούς: η αρπακτική αδηφαγία αντικαθιστά τον κατηγορηματικό λόγο.

Όμως, ποια απάθεια δεν κρύβει ένα μεγάλο συναισθηματικό μαρτύριο; Κάτω από το ψυχρό τέρας του εγωιστικού υπολογισμού κινείται το έρπον χάος των στερήσεων. Τα βρίθοντα σκουλήκια της ανολοκλήρωτης ζωής αποτελειώνουν το έργο που συνεχίζει ατρόμητη η εμπορευματική καταβόθρα.

Ο Ερνστ Βίχερτ σημειώνει σχετικά με τον ναζισμό: «Από την ατέλειωτη πολλαπλότητα των ταπεινών ζωών που δεν είχαν διόλου ανασυγκροτηθεί, αναδύθηκε η φρίκη που ρήμαξε τη γη, και μαζί της τις καρδιές».

Η πλευρά του θανάτου ασκεί μια νοσηρή γοητεία σε όσους έχουν πειστεί από την απληστία και την προγραμματισμένη απελπισία να απαρνηθούν τη ζωή. Περισσότερο παρά ποτέ, αυτή η αρρωστημένη σαγήνη είναι αυτάρκης. Τα θρησκευτικά ή ιδεολογικά κίνητρα πίσω από τα οποία μπορεί ακόμη να κρύβεται, είναι πιο πολύ μπιχλιμπίδια παρά μάσκες. Το «καθαρό και καθαρτήριο» μίσος έχει μείνει στο εξής μόνο του να βάζει βόμβες και να αποχαλινώνει τις σφαγές.

Οι απρόσμενες εξάρσεις της αυτοκτονικής πανούκλας, οι γαλβανισμοί της φατρίας του θανάτου, η φύτρα των τρομοκρατών καμικάζι δεν είναι παρά τα επιφαινόμενα μιας συνηθισμένης απανθρωπιάς, αυτής που αναπτύσσεται στην κοπριά της αρπακτικότητας, ευτελίζει τα ήθη και προκαλεί την οπισθοδρόμηση σ' ένα βάρβαρο παρελθόν. Είναι αυτή η ψυχορραγούσα και αγωνιώσα ζωή που συντηρείται με την καταπραϋντική φροντίδα του λαϊκισμού, στρέφοντας εθνικές, θρησκευτικές, ιδεολογικές, ανταγω-

νιστικές και αθλητικές κοινότητες τη μία ενάντια στην άλλη, με τις ανελέητες μάχες τους να δίνουν ένα απατηλό νόημα στον θάνατο. Ο λαϊκισμός παρέχει στη φονική τρέλα, που αναδύεται από την υπαρξιακή οδύνη, τα φτερά της λογικής και της ορθότητας.

Ατομικές ή συλλογικές, οι σφαγές υπάγονται στο εξής σ' έναν πόλεμο που διεξάγεται από την πλευρά του θανάτου ενάντια στην πλευρά που τάσσεται με τη ζωή. Στις εκρήξεις μίσους, επίδραση δεν έχουν ούτε οι ηθικές παραινέσεις ούτε τα ανθρωπιστικά κηρύγματα. Μόνο η επιδίωξη της ευτυχίας, που διεκδικείται από τον καθένα και όλους, θα έχει τη δύναμη να τις αποτελειώσει.

Όπου η αγάπη θριαμβεύει επί του μίσους, η ζωή επιβεβαιώνει την απόλυτη κυριαρχία της. Μια τέτοια αγάπη δεν προέρχεται ούτε από θεία χάρη ούτε από καλές προθέσεις ούτε από τον μυστικισμό του New Age. Είναι, όπως διδάσκει το πάθος των εραστών, ο δρόμος που ανοίγει ασταμάτητα η γενναιοδωρία της ζωής, αψηφώντας προσκόμματα και δυσχέρειες, αποφεύγοντας τις παγίδες, παρακάμπτοντας ή εξαλείφοντας τα εμπόδια.

Οι πιο ποικίλες και μερικές φορές πιο γελοίες προφάσεις χρησιμεύουν για την πιο βεβιασμένη δικαιολόγηση της τυφλής βίας και της βαρβαρότητας. Η παρόξυνση της απανθρωπιάς και η τακτική του αποδιοπομπαίου τράγου εμπίπτουν σε μια εκούσια πρακτική των κρατικών, λαϊκιστικών και επιχειρηματικών μαφιών, που είναι έτοιμες να αντλήσουν τα τελευταία οφέλη από την οργάνωση του χάους.

Αν επέμεινα τόσο συχνά στα αίτια της έκρηξης του κοινού μίσους –της σκέψης ενός όντος που αποσυνδέεται από τον εαυτό του, εκφυλίζεται και μετατρέπεται στον χειρότερο εχθρό του–, δεν ήταν ούτε από προφητική διάθεση ούτε από εμμονή, αλλά διεκδικώντας ένα γίγνεσθαι που είναι ολοένα και πιο έκδηλο: έχω την αίσθηση ότι η χαμένη μας ενότητα ανασυντίθεται, αντιδρώντας στις χείριστες συνθήκες που καταρρακώνουν τα άτομα και τις κοινωνίες καθώς τις θρυμματίζουν, τις ιδιωτικοποιούν και τις στερούν την αλληλεγγύη.

Η πλευρά που τάσσεται με τη ζωή είναι εδώ, πάντοτε αναγεννώμενη από τις στάχτες της, πάντοτε έτοιμη να μας φωτίσει με τις φλόγες της.

Η παράδοξη κατάσταση που αντιμετωπίζουμε είναι ότι ο καθένας αντιλαμβάνεται συγκεχυμένα τον υπόγειο αναβρασμό του ηφαιστείου, του οποίου οι αναθυμιάσεις αποκαλύπτουν μια επικείμενη κοινωνική έκρηξη – όπως έδειξαν οι εξεγέρσεις του Μαγκρέμπ.

Ταυτόχρονα, η αβουλία που ο Μποεσί αποκαλούσε «εθελούσια δουλεία» μετατρέπει τα πλήθη σ᾽ ένα σωρό από κρέας, συγκαταβατικό σε όλα τα δικτατορικά μέτρα που υπαγορεύονται στο κράτος από τις διεθνείς χρηματοοικονομικές δυνάμεις: υποβάθμιση της εκπαίδευσης, της ιατρικής περίθαλψης, των δημόσιων υπηρεσιών, των μεταφορών, του ταχυδρομείου, των συνταξιοδοτικών παροχών, των τομέων παραγωγικής προτεραιότητας (μεταλλουργία, υφαντουργία, αγροτική καλλιέργεια), δηλητηρίαση των τροφίμων, έλεγχο της διανομής πόσιμου νερού, σφετερισμό της εναλλακτικής και φυσικής ενέργειας, χημική, πυρηνική, φαρμακευτική μόλυνση.

Αυτά είναι όσα σας κληροδότησε η μοιρολατρία, η απάθεια, η παραίτηση των παλαιών γενεών, αυτών που σας έριξαν στον κόσμο χωρίς να ενδιαφερθούν να σας προστατεύσουν απ' αυτόν τον εκφυλισμό του σώματος και της συνείδησης που προκαλούν το εμπόρευμα, η εξουσία, το χρήμα και ένα οικονομικό σύστημα το οποίο, αφού υποβίβασε τη ζωή σε επιβίωση, σήμερα θέτει σε κίνδυνο όλες τις μορφές ζωής του πλανήτη.

Μια νέα αγορά ηλιθίων: ο οικολογικός νεοκαπιταλισμός

Τίποτε δεν κρίνεται ποτέ οριστικά. Πλησιάζετε στο τέλος μιας εποχής όπου ένα καινούργιο τοπίο αρχίζει να επανασχεδιάζει ένα πλανητικό περιβάλλον που δεινοπαθεί από τη φρενίτιδα του κέρδους. Μολονότι αυτή η εξέλιξη ήταν εδώ και δεκαετίες εύκολα προβλέψιμη, χρειάστηκαν περίπου τριάντα χρόνια για να το αντιληφθεί το κοπάδι των στοχαστών του δημοσιοϋπαλληλισμού.

Χθες, με την απειλή ενός πυρηνικού πολέμου, στις τέσσερις γωνιές του πλανήτη αντηχούσαν οι σάλπιγγες της Αποκάλυψης. Η οικολογική καταστροφολογία την διαδέχθηκε για να αναγγείλει, με βάσιμη πεποίθηση, την τελευταία χρονολογική αποκάλυψη, την ερημοποίηση της γης.

Ωστόσο, μαζί με τα μοιρολόγια και τους θρήνους αναμειγνύονται νέα θριαμβευτικά άσματα. Υψώνονται μέχρι τους ουρανούς για να υμνήσουν έναν νεοκαπιταλισμό αποφασισμένο να βελτιώσει την τύχη του λαού, εξαπατώντας τον για άλλη μια φορά. Η επικήδεια δέηση του υπό ανάφλεξη χρηματοοικονομικού καπιταλισμού έχει προ-

καλέσει το ενδιαφέρον σε προνοητικά κοράκια, τα οποία υπολογίζουν τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν από μια «ήπια εκμετάλλευση» της φύσης.

Μια νέα γενιά εκμεταλλευτών βγαίνει σιγά σιγά από το σκοτάδι, κινητοποιούμενη από τη θέληση να αναθερμάνει την οικονομία και να αποκαθάρει μια πηγή κερδών, η οποία έχει μολυνθεί επικίνδυνα από το χάος των χρηματιστηριακών συναλλαγών και τον πολλαπλασιασμό του εικονικού χρήματος.

Μην ξεγελαστείτε! Ο καπιταλισμός με ηθικές προθέσεις θα ντύσει την παλαιά εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο με τα ρούχα του κλασικού ανθρωπισμού. Τι ωραίος εορτασμός της φύσης ο εγκωμιασμός των φυσικών μορφών ενέργειας που οι δικαιούχοι θα πληρώνουν πανάκριβα! Τι είναι στην πραγματικότητα; Ένα προσοδοφόρο συμβόλαιο, που υπογράφηκε από την απληστία με την έγκριση μιας φυσικής γενναιοδωρίας, δεόντως αποδοτικής.

Όμως, πόσο ασυνεπείς είμαστε που αγανακτούμε, ενώ μας έχει σαφώς προσφερθεί μια καταπληκτική ευκαιρία: να διεισδύσουμε άραγε στη ρωγμή που ανοίγεται και διευρύνεται ανάμεσα σ' έναν παρακμάζοντα καπιταλισμό και τη φρουρά που αναλαμβάνει υπηρεσία, αποφασισμένη να τον αντικαταστήσει; Εμείς δεν πρέπει να παρέμβουμε έτσι ώστε το ζωντανό, που σαρώνει την οικονομία του κέρδους, να οικειοποιηθεί ένα δικαίωμα απόλυτης προτεραιότητας;

Ο λήθαργος και η εθελούσια δουλεία των λαών εξουσιοδοτούν τις διεθνείς μαφίες να δηλητηριάζουν τα τρόφιμα, τον αέρα, το νερό, τη γη. Μην πιστεύετε ότι ένας βουλησιαρχικός και ηθικός ανθρωπισμός αρκεί για να επαναφέρει

τον πλανήτη στη φυσική του κατάσταση! Αυτό που πρέπει να αντιπαλέψουμε είναι ο παγκόσμιος εκφυλισμός του ανθρώπου και του κόσμου.

Κάτω από τον μανδύα που η θεαματική οργάνωση απλώνει παντού σαν ληθαργικό πέπλο, η ατομική δημιουργικότητα διαχέεται και αναζωογονείται θέτοντας τις βάσεις για μια ριζοσπαστικά νέα κοινωνία. Ο καθένας αφυπνίζεται, με το δικό του φως, στο εσωτερικό του σκότους στο οποίο η κυρίαρχη κοινωνία καταδικάζει ό,τι δεν φωτίζουν οι προβολείς της επικοινωνιακής εξουσίας.

Αυτό που θα ανακαλυφθεί σε σχέση με τις ανεξάντλητες και φυσικές μορφές ενέργειας ανήκει σε όλους, όχι στο εμπορευματικό σύστημα. Μόνο μια αυτοδιευθυνόμενη κοινωνία είναι ικανή να τις βελτιώσει και να τις αφιερώσει στο κοινό καλό.

Η συνειδητοποίηση η δική μας και του κόσμου είναι αυτό που λείπει περισσότερο

Όταν κάποτε οι εργάτες επέστρεφαν εξαντλημένοι από τη δουλειά, έβρισκαν χρόνο για να σκεφτούν τη μοίρα τους, να αγανακτήσουν, να εξεγερθούν. Ο καταναλωτικός κορεσμός τούς έχει στερήσει ακόμη και την απόλαυση να ανήκουν στον εαυτό τους. Με το πρόσχημα της ελεύθερης επιλογής, έχουν διαλέξει την «ελευθερία» να είναι σκλάβοι του ασήμαντου, του επιπόλαιου και, πράγμα ακόμη πιο επιζήμιο, των ψευδών αναγκών και των πλαστών επιθυμιών.

Όμως προσέξτε, γιατί ο τροχός γυρίζει! Ενώ τα μέσα ενημέρωσης σέρνονταν στα πόδια των διεφθαρμένων

δημοκρατιών και, με την ίδια ευκολία, στην μπότα των τελευταίων δικτατοριών, η εξέγερση κατάφερε να εξαπλωθεί μέσα από ένα πληροφοριακό δίκτυο τηλεπικοινωνιών, το οποίο δημιουργήθηκε κυρίως για να τροφοδοτήσει την αγορά με τη μοναξιά και τη διαμοιρασμένη αλλοτρίωση.

Άτομα μόνα μπροστά σ' ένα πληκτρολόγιο υπολογιστή ή ένα κινητό τηλέφωνο ήρθαν σε επαφή με καταπιεσμένους που διεκδικούσαν την απόρριψη κάθε δουλείας. Τους συνάντησαν στο δρόμο και τις δημόσιες πλατείες. Στο εσωτερικό μαιάνδρων, όπου δεν κυκλοφορούσε παρά η κουλτούρα της απομόνωσης, άρχισε να πνέει η ελευθερία όλων και του καθενός χωριστά. Η συνείδηση εκτρέπεται αλλά δεν χάνεται ποτέ.

Είναι από τη δημιουργική απόλαυση που θα γεννηθεί ένας κόσμος τον οποίο θα επιτρέπεται να χαρούμε αφού κανείς δεν θα σκέφτεται να σφετεριστεί. Η δημιουργία είναι η αέναη κίνηση μιας συνείδησης που πηγάζει από το σώμα και επιστρέφει αδιάκοπα σ' αυτό. Αυτή η συνείδηση, προερχόμενη από το σκότος το οποίο φωτίζει, είναι η πιο αναλλοίωτη πλευρά της ζωτικής ορμής μας και της πνευματικής δύναμης που απορρέει από αυτή. Διαθέτει την ικανότητα να κινείται στο εσωτερικό του περιδινούμενου χάους που μας παρασύρει ασταμάτητα και, μ' αυτόν τον τρόπο, επιδρά πάνω του, φτάνοντας μερικές φορές μέχρι το σημείο να ευνοεί τις επιθυμίες που «πηγάζουν από τα μύχια της καρδιάς» μας.

Ύλη και ενέργεια ταυτόχρονα, αυτή η ευαίσθητη νόηση μας οδηγεί στα άδυτα του εαυτού μας, μας εντάσσει στο εσωτερικό ενός δικτύου αντηχήσεων, όπου προσπα-

θεί να αποκατασταθεί μια σύνδεση ανάμεσα στη θέληση να εκπληρώσουμε τις επιθυμίες μας και την κίνηση τύπου Μπράουν[3] στην οποία προσκρούουν τα γεγονότα ενός κόσμου του οποίου τις δονήσεις εγγράφουμε.

Η περιπέτεια αρχίζει από τη στιγμή που φτάνουμε να πειστούμε ότι το επιθυμητό από τα βάθη της καρδιάς αργά ή γρήγορα μας συμβαίνει – με τη ρητή προϋπόθεση ότι δεν σκεφτόμαστε ποτέ με όρους επιτυχίας ή αποτυχίας. Δεν γνωρίζω τίποτε πιο συναρπαστικό από τη λαβυρινθώδη διαδρομή κατά την οποία η *μοναδική* συνείδηση της θέλησής μας να ζήσουμε μας εισάγει στην οικουμενική συνείδηση του ζωντανού και μας οδηγεί στο κατώφλι ενός κόσμου υπό δημιουργία.

Για να απαλλαγούμε από ένα απάνθρωπο παρελθόν

Προκειμένου τα πράγματα να διατυπώνονται με αρκετή σαφήνεια και γνώση των αιτιών, επιτρέψτε μου να επανέλθω σ' αυτό το πραγματικό μαγικό καζάνι που είναι το παρόν μας. Είναι αλήθεια ότι μέσα σ' αυτό βράζουν, στροβιλιζόμενα πάνω κάτω, τα χειρότερα υλικά του παρελθόντος μαζί με τα φίλτρα μιας δύναμης που κανείς δεν υποψιάζεται.

Κατά τη γνώμη μου, το μέλλον αντλεί τα συστατικά του από μια διαχρονική θέληση για ζωή, μια θέληση για

---

3. Τόσο στη Φυσική όσο και στη Χημεία κίνηση Μπράουν καλείται η τυχαία κίνηση στερεών σωματιδίων μέσα σε ένα υγρό ή αέριο. Το φαινόμενο αντιλήφθηκε πρώτος ο βρετανός βοτανολόγος Ρόμπερτ Μπράουν το 1827, όταν μελετούσε κόκκους γύρης στο νερό. (*Σ.τ.μ.*)

ζωή την οποία οι άνθρωποι πρέπει διαρκώς να ανακτούν, ενώ πόλεμοι, σφαγές, επιδημίες, λιμοί, φυσικές καταστροφές τους λυγίζουν μέχρι εξαφάνισης από προσώπου γης.

Η κατάρρευση μιας οικονομίας, η οποία ουσιαστικά βασίζεται στην εκμετάλλευση της γήινης και της ανθρώπινης φύσης, αφυπνίζει και διεγείρει μιαν ασυγκράτητη δύναμη, σύμφυτη με το σώμα μας και παρούσα σε κάθε τι ζωντανό.

Αυτό που κατοικεί εντός μας και γύρω μας είναι ικανό να θέσει τις βάσεις για μια ανθρώπινη κοινωνία υπερβαίνοντας την απλή αντίσταση στην καταπίεση, προσπερνώντας την οργισμένη άρνηση στην οποία η ανθρώπινη δημιουργικότητα ήταν για πολύ μεγάλο διάστημα βαλτωμένη.

Η συμβολή στη γέννηση ενός πολιτισμού που απορρέει με μεγάλη δυσκολία από έναν ρημαγμένο κόσμο δεν είναι ένα σίγουρο και εύκολο προνόμιο. Η δημιουργία των συνθηκών που εμποδίζουν κάθε οπισθοδρόμηση απαιτεί μια διαρκή επιφυλακή.

Τι οφείλει να εννοεί κανείς με τον όρο «οπισθοδρόμηση»; Ίσως ο καλύτερος τρόπος να απαντήσουμε στο ερώτημα είναι να υπενθυμίσουμε τις συνθήκες μέσα στις οποίες αγωνίστηκε η γενιά μου.

Μακριά από μένα η ιδέα να επικαλεστώ την τύχη σας που αποφύγατε ένα θλιβερό παρελθόν. Επιθυμώ μόνο να σας προειδοποιήσω για τα ωστικά κύματα που κινδυνεύει να προκαλέσει μια πλημμυρίδα απελπισίας, η οποία ορθώνεται ξαφνικά μέσα από τις αμφιβολίες και το τεράστιο έργο ενός υπό ανοικοδόμηση κόσμου.

Πόσες φορές άραγε δεν ενέδωσε η ιστορία σε εξάρσεις συλλογικής τρέλας, όπου πολιτισμένες συμπεριφορές με-

ταμορφώνονταν σε αιφνίδια αγριότητα; Σκεφτείτε τη γερμανική δημοκρατία της δεκαετίας του 1930 που βυθίστηκε στη ναζιστική φρίκη!

Μακάρι να μάθετε να ξεριζώνετε εξ *αρχής* κάθε προσπάθεια διαιώνισης ή αποκατάστασης της απανθρωπιάς, όποια μορφή κι αν έχει!

Μπορεί η συνείδηση του ζωντανού να ναρκώνεται καμιά φορά, αλλά ποτέ δεν σβήνει. Το κίνημα των καταλήψεων του Μάη 1968 έσπειρε παντού τους σπόρους μιας ριζοσπαστικότητας η οποία καθιστά αναπόφευκτη την άνοιξη του κόσμου, όσο βαρύς κι αν είναι ο χειμώνας.

Από το 1968 τελειώσαμε με την πατριαρχία, αυτό το σύστημα όπου η ισχύς του πατέρα οικογενειάρχη πάνω στη γυναίκα και τα παιδιά του χρησίμευε ως πρότυπο για την εξουσία που ασκούσε το κράτος και η ιεραρχία των αφεντικών, κατακλύζοντας την κοινωνική κλίμακα από την πιο υψηλή ως την πιο χαμηλή βαθμίδα. Ακόμη και στα καθεστώτα όπου συνεχίζει να κυριαρχεί το αγροτικό πνεύμα, οι εξεγέρσεις ενός Μαγκρέμπ επηρεασμένου από το πνεύμα της γαλλικής επανάστασης σκέφτονται να την εξαλείψουν.

Δεν θα χρειαστεί πια να γνωρίσετε την απεχθή υπεροχή του στρατού, ούτε αυτή τη θλιβερή υποχρεωτική στρατιωτική θητεία όπου διδάσκονταν ο φόνος, ο βιασμός, το μίσος, η περιφρόνηση, η ξενοφοβία. Μολονότι η αστυνομία συνεχίζει να υπακούει στην κατασταλτική λειτουργία που της αναθέτει το κράτος, ο κίνδυνος να έρθει ένας χωροφύλακας, στις τέσσερις το πρωί, και να παραβιάσει την πόρτα σας με τον υποκόπανο, είναι μικρότερος.

Ο χριστιανισμός, αφού για μεγάλο διάστημα κυβέρ-

νησε, βασάνισε, σφαγίασε με την επωδό «αγαπάτε αλλήλους», δεν είναι πια παρά μια φολκλορική έκφραση που έχει περιέλθει σε αχρηστία. Η δημοκρατία της υπεραγοράς έχει τοποθετήσει τη Βίβλο στα ίδια ράφια με τους πλαστικούς φαλλούς. Το ισλάμ, του οποίου η εξάπλωση δημιούργησε την εντύπωση μιας θρησκευτικής αναβίωσης, θα ακολουθήσει τον ίδιο δρόμο. Αντιτιθέμενος σ' έναν ισλαμισμό που χρησιμεύει ως πρόσχημα στις επιχειρηματικές μαφίες, ο μουσουλμανικός εκδημοκρατισμός θα απορροφηθεί από το μεγάλο στυπόχαρτο των κοινωνικών αγώνων τους οποίους προκαλεί παντού ο ολοκληρωτισμός των χρηματοοικονομικών δυνάμεων.

Δεν θα χρειαστεί πια να υποστείτε την αδιάλλακτη περιφρόνηση που έπληττε τη γυναίκα, το παιδί και τη φύση στο όνομα της αλαζονείας των αρσενικών αρπακτικών. Τη δεκαετία του 1950, η κακοποιημένη και ταπεινωμένη από τον αφέντη σύζυγος, το παιδί που είχε υποστεί βία ή βιασμό, προκαλούσαν πιο πολύ απρεπείς αστεϊσμούς παρά αγανάκτηση.

Χρειάστηκαν αιώνες για να καταργηθεί η ποινή του θανάτου, μέσα από την οποία μια υποκριτική κοινωνία εξόρκιζε την ενδημική ενοχή της. Τώρα μένει να εκσυγχρονιστεί η δικαιοσύνη, για να τεθεί τέλος στο σωφρονιστικό σύστημα και να καταργηθεί διά παντός η ατίμωση της φυλακής.

Η εξύμνηση της εργασίας ανήκει στο εξής στην κυνική μπουφονάτα των τραπεζιτών και των κρατικών υποτελών τους. Ενώ κατηγορεί για παρασιτισμό τους άνεργους και τους συνταξιούχους, ο παρασιτικός καπιταλισμός κλείνει τις επιχειρήσεις για να τις παίξει στο χρηματιστήριο. Ελαχιστοποιεί τη χρήσιμη εργασία τομέων παραγωγικής

προτεραιότητας (μεταλλουργία, υφαντουργία, εκπαίδευση, υγεία, μεταφορές, ταχυδρομείο…), προς όφελος μιας εργασίας της οποίας μοναδική αιτιολόγηση είναι ο μισθός, που κερδίζεται για να σπαταληθεί την ίδια στιγμή σε καταναλωτικά αγαθά.

Θα αποφύγετε ιδεολογικές συγκρούσεις που συνάρπαζαν τις παλαιές γενιές, διαμάχες για αφηρημένες λέξεις, όπου ο μαρξισμός, ο λενινισμός, ο φασισμός, ο φροϋδισμός, οι σεχταρισμοί μέχρις εσχάτων –όπως κάποτε οι ερμηνείες βιβλικών κειμένων και οι παραφράσεις σκοτεινών δογμάτων– αποχαλίνωναν τους αρχηγούς φατριών και πότιζαν με το αίμα αγωνιστών τα χαντάκια.

Είχα πάντοτε επιφυλάξεις για το ζήτημα της πολιτικής στράτευσης. Δεν αρνούμαι την αποτελεσματικότητα μιας «κινητοποίησης» των συνειδήσεων. Πολλές προκαταλήψεις και αδικίες έχουν υποχωρήσει, το παραδέχομαι, μπροστά σε μεγάλα κινήματα αγανάκτησης και θαρραλέες συγκρούσεις με την καταστολή. Όμως, η στρατευμένη συμπεριφορά είναι εκφυλισμένη εξ αρχής: πώς να βασίσεις στη θυσία και την αυταπάρνηση μια πραγματική αλληλεγγύη μεταξύ της ευτυχίας του καθενός και της ευτυχίας όλων;

Αυτό που δίνεται δεν εξοικονομείται. Η ορθότητα και η αποφασιστικότητα μιας ατομικής στάσης είναι ζήτημα άλλης φύσης. Ένα ξέσπασμα ζωής μας ωθεί αιφνίδια να αρνηθούμε το αδιάλλακτο (την καταπίεση του κράτους για τον Ντέιβιντ Θορώ, το απαρτχάιντ για την Ρόζα Παρκς). Οι στρατευμένοι αγωνιστές παίρνουν τη σκυτάλη, χρησιμεύουν ως τηλεβόες. Όμως, ενώ ο εξεγερμένος δημιουργεί μια ζώνη αναταράξεων και αντηχήσεων που ταράζουν τον λήθαργο, αφυπνίζουν τις συνειδήσεις και γκρεμίζουν

το τείχος της παραίτησης, ο στρατευμένος θυσιάζει τη δημιουργική χαρά προς όφελος μιας προπαγανδιστικής εργασίας. Η ίδια η έννοια της χειραφέτησης χάνεται όταν γίνεται καθήκον, ηθική υποχρέωση.

Να αντλήσουμε από το παρελθόν τη γραμμή ζωής που έχει κρύψει

Τόσο διάσπαρτη με συντρίμμια είναι η απανθρωπιά του παρελθόντος μας, που δεν αφήνει να αποκαλυφθούν τα αστραφτερά σαν πολύτιμα πετράδια μεγάλα έργα, τα οποία η πραγματικά ανθρώπινη διάνοια μας κληροδότησε προκειμένου να διεγείρει την επιθυμία μας να τα τελειοποιήσουμε ή τουλάχιστον να τα προαγάγουμε. Ο καθένας έχει στο εξής την ευχέρεια να αντλήσει από τη βιβλιοθήκη και τα εκπαιδευτήρια της οικουμενικής κουλτούρας αυτό που θα τον βοηθήσει να βελτιώσει την καθημερινή ύπαρξή του και το περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται. Μόνον ο ίδιος μπορεί να ορίσει τη μοίρα του, αντιμετωπίζοντας ένα βίαιο και ακατέργαστο τελεσίγραφο: ή θα υποταχθεί στις επιταγές μιας επίπονης επιβίωσης, ή θα εξετάσει τις επιθυμίες του και θα τις εκπληρώσει για τη δική του ευτυχία και την ευτυχία των άλλων.

Οτιδήποτε μας συμβαίνει, προέρχεται από το φυσικό και συναισθηματικό σώμα μας. Όχι ότι οι ανεξάρτητες από τη θέλησή μας συγκυρίες δεν μπορούν να μας επηρεάσουν εκ των έξω, αλλά, όπως η οσμή του φόβου προκαλεί τα αρπακτικά, έτσι προκαλούμε εκ των έσω πολλά γεγονότα τα οποία στη συνέχεια μας φαίνονται να έρχονται έξωθεν.

Το τυχαίο, έλεγε ο Νίτσε, είσαι εσύ ο ίδιος που συμβαί-

νεις σε σένα τον ίδιο. Η δημιουργικότητα του ανθρώπινου όντος διαθέτει ένα εκπληκτικό προνόμιο: τη συνείδηση αυτού που εκτυλίσσεται εντός μας, το φως που διαχέεται στο φυσιολογικό και ψυχολογικό μάγμα, στο συναισθηματικό χάος που μας καταστρέφει ή μας αναπτύσσει, ανάλογα με το αν το εγκαταλείπουμε στην κτηνωδία ή το αφιερώνουμε στην ανεξάντλητη γενναιοδωρία της ζωής.

Είμαστε ολοένα και περισσότεροι εμείς που συνειδητοποιούμε όχι μόνο ότι ο κόσμος μέσα στον οποίο είμαστε βρίσκεται επίσης εντός μας, αλλά κυρίως ότι η ατομική απόφαση να ευνοήσουμε τη ζωή αντί της επιβίωσης έχει την ποιητική δύναμη να εμποδίσει τους μηχανισμούς του παλαιού κόσμου και να προκαλέσει τη δρομολόγηση του νέου.

Κανείς δεν αγνοεί σήμερα σε ποιο βαθμό η αδηφάγα οικονομία μηχανοποίησε, για χιλιετίες, το ζωντανό και καθόρισε τις συμπεριφορές μας. Με το πρόσχημα του θριάμβου επί της φύσης, ο άνθρωπος υποδουλώθηκε σ' ένα σύστημα που εμπόδισε βίαια την ανθρώπινη εξέλιξή του.

Αποφασισμένος να μην είναι κανείς πια ούτε αφέντης ούτε σκλάβος, αλλά να ζει ελεύθερα με βάση την απελευθερωμένη από τα ομοιώματά της επιθυμία, σημαίνει ότι διαγράφει διά παντός:

– το ένστικτο του αρπακτικού που ανήκει στη ζωική φύση και εκφράζει με τη μεγαλύτερη σαφήνεια την αποκτήνωση του ανθρώπου

– το δικαίωμα του πιο δυνατού και του πιο πανούργου, που επιβάλλει η λατρεία του ανταγωνισμού και της αναμέτρησης

– την ενοχή, που εξιλεώνεται ενοχοποιώντας τους άλ-

λους και είναι σύμφυτη με την εμπορευματική ανταλλαγή (μιας και ο καθένας είναι ένοχος καθώς ποτέ δεν μετατρέπει επαρκώς τη δύναμη για ζωή σε δύναμη για εργασία)

– τη θυσία που προκύπτει από τον αγώνα για επιβίωση, όπου ο θυσιαζόμενος δεν περιμένει παρά την ευκαιρία να αρπάξει το μαχαίρι του θυσιαστή. Μόνο επιδιώκοντας την ευτυχία του, κατανοεί κανείς ότι η ευτυχία του ενός είναι αλληλέγγυα με την ευτυχία όλων

– τις τακτικές, στρατηγικές, στατιστικές χειραγωγήσεις και τη δικτατορία της ποσότητας επί της ποιότητας. Γιατί η ζωή δίνει και δίνεται, χωρίς υπολογισμό, χωρίς να περιμένει τίποτα σε αντάλλαγμα. Είναι καθαρή γενναιοδωρία, δεν προπληρώνει και δεν πληρώνεται

– την εξουσία που ο οποιοσδήποτε σφετερίζεται από τους άλλους. Δεν χρειάζεται να δίνουμε εντολές ούτε να δεχόμαστε. Δεν χρειάζεται να ανεχόμαστε την απειλή, την κατηγορία, το φόβο

– την υπεροχή του χρήματος. Όντας απαραίτητο για την επιβίωση, παραμένει μία από τις μεγαλύτερες ταπεινώσεις που έχουν επιβληθεί στον άνθρωπο. Όμως, όχι μόνο δεν συμμετέχει στην έντονη, ερωτική και χαρούμενη ζωή, αλλά το ψυχρό χέρι του δεν κάνει τίποτε άλλο από το να την διαφθείρει

– τη διαχωρισμένη από τη ζωή σκέψη, που γεννάει αυτό το αφηρημένο σύστημα που ονομάζεται ιδεολογία, το οποίο, όπως οι θρησκείες που αλυσοδένουν τη γη και τους ανθρώπους με αποφάσεις εξωγήινων και φαντασιακών θεών, επινοεί έναν θόλο ιδεών –ένα Πνεύμα–, απ' όπου δίνονται εντολές σ' ένα σώμα του οποίου η συνείδηση αγνοείται και περιφρονείται

– τον φαύλο κύκλο του απαγορευμένου και της παραβί-

ασης, της εξουσίας και της ελευθεριότητας, της απώθησης και της εκτόνωσης, όπου οι αντιφάσεις, αντί να υπερβαίνονται, εγκλωβίζονται, ισχυροποιούνται και αναμετρώνται σε μάχες των οποίων θύμα είναι πάντοτε η ζωή

– το δόγμα της εγγενούς αδυναμίας του ανθρώπου, που προπαγανδίζεται από τις θρησκείες και τις ιδεολογίες, οι οποίες θα έχαναν το όφελος και την επιρροή τους αν δεν κατασκεύαζαν αλυσιδωτά ανάπηρους στους οποίους πουλάνε τα δεκανίκια τους

– την έννοια της επιτυχίας και της αποτυχίας, που υπάγεται σ' ένα σύστημα βασισμένο στον ανταγωνισμό και την αναμέτρηση.

Η αγάπη για τη ζωή
δεν έχει καμία ανάγκη από ηθική

Προσέξτε μην θεωρήσετε συνταγές τις παρατηρήσεις που διατυπώνονται πιο πάνω! Δεν πρόκειται για υπακοή σε ηθικές επιταγές. Το μειονέκτημα της ηθικής συμβουλής είναι ότι δεν συμβαδίζει πάντοτε με τις επιθυμίες μας, οι απολαύσεις μας μερικές φορές την αποφεύγουν, η ζωτικότητα των παθών μας την βρίσκει κατά περίπτωση αυστηρή, ακόμη και πουριτανική. Η μάχη που δίνουμε κάθε στιγμή για να καταστήσουμε την καθημερινή μας ύπαρξη πιο ευτυχισμένη, αυτή είναι η βάση στην οποία στηρίζουμε με μεγαλύτερη σιγουριά και σύνεση τις διεκδικήσεις μας.

Μετατρέποντας σε καθήκον την άρνηση της εξουσίας, της αλαζονείας, της υπερηφάνειας, της έπαρσης, υπακούμε και πάλι σε μια αφηρημένη βουλησιαρχία. Αρκετά με αυτές τις καλές τυραννικές προθέσεις! Η επιτίμηση συμμετέχει

στον δεσποτισμό με τον οποίο το πνεύμα φορτώνει το σώμα. Καμία ελευθερία δεν σφυρηλατείται στα σίδερα.

Η επιβίωση δεν γνωρίζει δικαιώματα χωρίς υποχρεώσεις. Η ζωή είναι ένα δικαίωμα που δεν ξεπληρώνεται με καμία υποχρέωση.

Το σώμα είναι η δική μας πρώτη ύλη, συνιστά την *materia prima* για την οποία μιλούσαν οι αλχημιστές. Τα πάντα πηγάζουν από αυτό, με πρώτη αυτή την ανθρώπινη συνείδηση που εξευγενίζει τη ζωώδη παρόρμησή μας και την υπερβαίνει αντί να θέλει να την τιθασεύσει.

Η συνείδηση είναι ταπεινή, το πνεύμα είναι αλαζονικό. Η συνείδηση εξαίρει τα πλούτη του σώματος, το πνεύμα τα αποδυναμώνει. Η σκέψη που διαχωρίζεται από τη ζωή είναι η φύτρα όλων των δεσποτισμών.

Η εμπειρία δείχνει ότι η ζωτική δύναμη διαλύεται από τη στιγμή που επιδεικνύεται, επαίρεται, μετατρέπεται σε θέληση για εξουσία. Η ζωτικότητα είναι μια ενέργεια σε διαρκή ανανέωση, εφόσον παραμένει εσωτερική και λειτουργεί στα ενδόμυχα αυτής της μυστικής αλχημείας στην οποία υποτάσσουμε τις παρορμήσεις μας, τα συναισθήματά μας, τις επιθυμίες μας, τις σκέψεις μας, σε μια εκλεπτυσμένη διαδικασία εξευγενισμού και μεταλλαγής.

Από τη στιγμή που η ζωτικότητα εξωτερικεύεται απερίσκεπτα, το αλχημιστικό δοχείο –το αθανόρ– θρυμματίζεται. Τότε, από μια ρωγμή τού είναι διαφεύγει, για να σκορπιστεί στο φαίνεσθαι, το οποίο την κατασπαράζει. Τίποτα δεν εξηγεί καλύτερα γιατί η βούληση για δύναμη είναι μια ζωτικότητα που έχει πληγεί από αδυναμία, από ανικανότητα για ζωή.

Η ηθική δεν έχει παρά μια μεταβατική χρησιμότητα. Μοιάζει μ' αυτούς τους νόμους που εγγυώνται μέχρι ένα ορισμένο σημείο την ατομική ελευθερία δράσης, έκφρασης, σκέψης, επιθυμίας, και αρκούνται να καταστήσουν αναπνεύσιμο, για μια στιγμή, τον περιορισμένο αέρα της φυλακής μας. Συμμετέχει σ' αυτή τη δικαιοσύνη που ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις σύμφωνα με το πρότυπο της εμπορικής συναλλαγής, όπου η ισότητα συνίσταται στην αποτροπή *υπέρμετρης ζημίας*.

Η έκκληση για μποϋκοτάζ ενός προϊόντος, μιας πολιτικής, μιας συμπεριφοράς συνιστά υποκρισία και αλαζονεία αν δεν προσφέρει την εναλλακτική ενός άλλου δρόμου, που να ταιριάζει καλύτερα στη χαρά της ζωής. Κάποιον που, για να κρατηθεί όρθιος, έχει ανάγκη από τα δεκανίκια της θρησκείας, θα τον παροτρύνατε να τα πετάξει;

Πώς να κηρύξουμε το μποϋκοτάζ της κατανάλωσης, αν ταυτόχρονα δεν προτείνουμε έναν ατομικό και συλλογικό τρόπο ζωής που θα την αντικαθιστά με ευτυχισμένο τρόπο;

Αν απορρίψουμε τον καπιταλισμό απαρνούμενοι τα ευεργετήματα και την άνεση που έχει προσφέρει στην επιβίωση, θα διαιωνίσουμε την αυτοθυσία, η οποία έχει αναχθεί σε αρετή από την εργασία. Η πρόοδος που επιτεύχθηκε στα εργοστάσια και τα εργαστήρια του κεφαλαίου μάς ανήκει, όχι γιατί την έχουν πληρώσει με το αίμα τους αμέτρητες γενιές, αλλά επειδή θέλουμε έναν κόσμο όπου η χαριστικότητα δεν θα πληρώνεται πλέον, ό,τι κι αν έχουμε απαρνηθεί. Δεν είναι παρά το δέλεαρ και η πραγματικότητα για μια πιο πλούσια ζωή που μας ωθούν να προχωρήσουμε αφοπλίζοντας και καταργώντας την απανθρωπιά του παρελθόντος.

Η υπέρβαση της επιβίωσης προϋποθέτει τη γέννηση ενός τρόπου ζωής

Οι κυρίαρχες προκαταλήψεις για μεγάλο διάστημα εξομοίωναν τη ζωτική έξαψη με την αυταρχική αλαζονεία των αφεντικών, λες και το γάβγισμα των σκύλων που οδηγούσαν το κοπάδι μπορούσε να ταυτιστεί με τη χαρά της ζωής! Η λειτουργία της σκέψης, εξωθημένη να δομείται για αιώνες με όρους εξουσίας, υποδούλωσης, νίκης και ήττας, επιτυχίας και αποτυχίας, αφομοιώθηκε τόσο πολύ στη λειτουργία της διακυβέρνησης, ώστε επηρεάστηκε δραστικά από την κατάρρευση του πατριαρχικού δεσποτισμού και την ερείπωση της ιεραρχικής πυραμίδας.

Καθώς ο εμπορευματικός πολιτισμός, κυριαρχούμενος από την εξουσία και το κέρδος, έφτανε σ' ένα στάδιο όπου ακόμη και η βία του εξασθενούσε, είδαμε αυτούς που αυτοαποκαλούνταν διανοούμενοι να βυθίζονται σ' αυτή την ασημαντότητα από την οποία μόνο η «θεαματική αποπραγματικότητα», παίζοντας με τη σκιά και το φως, μόλις που αντλεί κάτι για να προσελκύσει τους περίεργους, τη σύντομη στιγμή ενός νεωτερισμού.

Κακόμοιροι διανοούμενοι, απορροφημένοι με τη μεταξύ τους διαμάχη, αδυνατούν να ανακαλύψουν ποια ζωή κινείται και κοχλάζει κάτω από το αδιάκοπα μεταλλασσόμενο καβούκι τους!

Αλλά τι μας ενδιαφέρει η παρακμή μιας σκέψης που, αφαιρώντας το ζωντανό, εκφυλίζει και αποκτηνώνει τον άνθρωπο; Αυτό που αναζητώ, πέρα από το διαχωρισμό του θρυμματισμένου ανθρώπου, είναι ένα πνεύμα ευαίσθητο στην ενότητα του σώματος και της οικουμενικής ζωής, είναι μια σκέψη σε αναζήτηση της ανθρωπινότητας.

Κάθε διανοητικότητα είναι καταπιεστική. Ήταν συνεπώς προβλέψιμο ότι θα ασπαζόταν την παρακμάζουσα πορεία της παλαιάς καταπίεσης. Ή ίσως είναι η κατάπτωση του ιεραρχικού συστήματος, σύμφωνα με το οποίο ο αφέντης διατάζει και ο σκλάβος υπακούει, που οδήγησε στον πνευματικό και φυσικό ευνουχισμό και των δύο.

Στην πραγματικότητα, την ίδια στιγμή που η καταπίεση γινόταν πιο νωθρή, ο λήθαργος και η εθελούσια δουλεία είχαν βαλθεί να την καταστήσουν περιττή. Ένας ενδημικός φόβος έμοιαζε να έχει βυθίσει τους πληθυσμούς σ' έναν βαθύ ύπνο, που τον στοίχειωνε το μίσος και η μνησικακία. Όλα συνέβαιναν λες και ο εφιάλτης του τέλους του κόσμου εμπόδιζε τους ανθρώπους να αφυπνιστούν, καλύπτοντας τη διαύγεια και την αξιοπρέπειά τους.

Όμως το ξέρουμε καλά: το τέλος του εμπορευματικού πολιτισμού δεν είναι το τέλος του κόσμου. Είναι η αρχή για έναν νέο πολιτισμό.

Εδώ και δεκαετίες, αντί να εφορμούμε κατά του καπιταλισμού του οποίου οι ανεμόμυλοι κατέρρεαν, θα ήταν προτιμότερο να θέτουμε τις βάσεις για μια ζωντανή και αλληλέγγυα κοινωνία, που καλείται να αντικαταστήσει την παλιά.

Οι ευκαιρίες, ωστόσο, δεν έλειψαν καθόλου.

α) Το γεγονός ότι η κατασταλτική αγριότητα εξασθενεί όσο και η εξεγερτική βία, πρόσφερε, παραδόξως, μια ευκαιρία στη ζωή, που θριαμβεύει επί πάντων χάρη στη διαλλακτικότητα της αναπόφευκτης επιμονής της.

β) Αν ο άνθρωπος θέλει να συμφιλιωθεί με τη φύση, από την οποία προέρχεται και την οποία έχει προδώσει, ας μάθει να μεταμορφώνει τη βία της πλευράς του θανάτου σε βία προερχόμενη από τη θέληση για ζωή.

γ) Ας φροντίσει να συνδυάσει τη χαριστικότητα της ενέργειας, που είναι φυσικά ανεξάντλητη, με αυτήν την εξίσου ανεξάντλητη γενναιοδωρία της ζωής που δημιουργεί και αναδημιουργείται αφειδώς.

δ) Οι στυγνοί επιχειρηματίες του βραχυπρόθεσμου κέρδους προπαγάνδισαν στο σύνολο της καταναλωτικής κοινωνίας έναν «ηδονισμό των τελευταίων ημερών», του οποίου το σύνθημα «Απολαύστε σήμερα γιατί αύριο θα είναι χειρότερα!» είναι διπλά επωφελές γι' αυτούς: πουλάει και συγχρόνως ενισχύει τις αλυσίδες της παραίτησης, της παθητικότητας, της μοιρολατρίας. Σε μας εναπόκειται να απελευθερώσουμε τις αυθεντικά βιωμένες απολαύσεις από το περίβλημα που τις φυλακίζει, τις νοθεύει, τις καταπνίγει, τις υποβιβάζει στην κατάσταση των εμπορευμάτων. Θα πρέπει πραγματικά μια μέρα το «είναι» να αποβάλει την κυριαρχία του «έχειν».

Το χειρότερο αποτέλεσμα της τραπεζικής απάτης και του κυνισμού των αγορών οφείλεται λιγότερο στο ψέμα και την ανεντιμότητα και περισσότερο στην κρυφή γοητεία του χρήματος, ωσάν να είναι η υπέρτατη αξία που διαθέτει την εξουσία να αγοράζει όλες τις άλλες. Αυτοί που επιμένουν να ψηφίζουν τους μεσολαβητές της επιχειρηματικής πολιτικής έχουν την ψυχή ενός μικροκακοποιού που επιδιώκει να γίνει ατιμώρητα μεγαλοεγκληματίας. Η λατρεία τού έχειν και της λεηλασίας σκοτώνει παντού το ανθρώπινο ον.

Η ζωή είναι καθαρή δωρεά. Δίνεται και δεν απαιτεί τίποτα σε αντάλλαγμα. Δεν είναι μόνο ασύμβατη με την οικονομία, που την υποβιβάζει στη θλιβερή επιβίωση, είναι και ικανή να μας απελευθερώσει από αυτή.

Έχουμε ανάγκη να τα εξετάσουμε όλα από την αρχή. Πολλοί επαναστατικοί ισχυρισμοί βεβαίωναν ότι, σ' έναν καπιταλισμό που κατέρρεε κάτω από το βάρος του παραλογισμού του, κατάφεραν πλήγματα που θεωρούνταν θανάσιμα, αλλά δεν ήταν παρά αλληγορικοί διαξιφισμοί ψευτοπαλληκαράδων. Η επανάσταση της καθημερινής ζωής δεν συνίσταται στην εκτόνωση, στο κάψιμο των συμβόλων της καταπίεσης, στην εκδίκηση από τα ανδρείκελα της εξουσίας – αφεντικά, αστυνομικούς, πολιτικούς. Ο παλαιός κόσμος είναι συνηθισμένος σ' αυτές τις διεξόδους με τις οποίες η αχαλίνωτη βία διαχειρίζεται τις συσσωρευμένες μέρα με τη μέρα στερήσεις.

Για μεγάλο διάστημα η διαμαρτυρία αρεσκόταν να βάζει φωτιά σ' ένα σπίτι του οποίου η στέγη ήταν ήδη στις φλόγες. Πόσος χρόνος χρειάστηκε για να αντιληφθούμε επιτέλους ότι έπρεπε να εγκαταλείψουμε την κατοικία για να προσπαθήσουμε να οικοδομήσουμε μιαν άλλη, όπου οι φλόγες της χαράς θα ζέσταιναν τις καρδιές χωρίς να τις καίνε;

Από τη στιγμή που η πολιτική ανυπακοή πηγάζει λιγότερο από τη βουλησιαρχία και περισσότερο από την παρόρμηση της ζωής, καμία καταπίεση δεν είναι ικανή να αντισταθεί στην πλημμυρίδα των ελευθεριών που προκαλούν ακαταμάχητα κύματα όταν τις ζει κανείς.

Εξευγενισμένη από την ανθρώπινη συνείδηση, η ζωή είναι ένα όπλο που δημιουργεί και δεν σκοτώνει. Είναι η πηγή μιας διδασκαλίας που, σ' αυτούς τους ταραγμένους καιρούς, θα άξιζε να ληφθεί υπόψη: πρέπει να επιτεθούμε στο ολοκληρωτικό σύστημα που μας καταπιέζει, όχι στους ανθρώπους που πιστεύουν ότι το διαχειρίζονται και δεν είναι παρά τα ομοιώματά του.

Πολύ συχνά συγχέουμε με αυταρέσκεια τη βιωμένη πραγματικότητα με σύμβολα που σφετερίζονται το δικαίωμα να την αναπαριστούν. Περνάμε με θλιβερή αυθάδεια από την αναλογία στο σύμβολο. Ωστόσο, το νόημά τους διαφέρει απόλυτα.

Η αναλογία είναι η υπογραφή των όντων και των πραγμάτων που έχουν εμπλακεί στο παιχνίδι των ομοιοτήτων τους. Είναι η επιστήμη των αντηχήσεων, αυτών των αντιστοιχίσεων των οποίων τα μικροκοσμικά και μακροκοσμικά αποτελέσματα μόλις που αρχίζουν να αποτελούν το αντικείμενο μελετών.

Το σύμβολο εργάζεται για τη διαχωρισμένη σκέψη. Είναι μια αναλογία χειραγωγημένη από το πνεύμα. Έχει όλη τη βαναυσότητά του.

Ποια αξιοπιστία διαθέτει αυτός που καίει μια τράπεζα, δολοφονεί ένα αφεντικό, καταστρέφει ένα κατάστημα, ισχυριζόμενος ότι η χειρονομία του απειλεί το τραπεζικό σύστημα, καταργεί την εκμετάλλευση, αφανίζει το εμπορευματικό σύστημα;

«Ο φόνος ενός ανθρώπου δεν είναι υπεράσπιση ενός δόγματος, είναι φόνος ενός ανθρώπου», έγραφε ο Καστελιόν.

Πόσες βιαιότητες και δολοφονίες διαπράχθηκαν ενάντια σε δυστυχείς ανθρώπους που είχαν την ατυχία να ενσαρκώνουν συμβολικά πρόσωπα, πόσα άτομα θυσιάστηκαν για μια ετικέτα που επέτρεψαν να τους κολλήσουν!

Τουλάχιστον τα συστήματα και τα μηχανήματα στα διόδια δεν υποφέρουν. Κανένας δεν κινδυνεύει να σκορπίσει αίμα θέτοντας εκτός λειτουργίας το μηχανισμό ελέγχου και ανάληψης χρημάτων. Σπάζοντας κάποιος τις ταμεια-

κές μηχανές, τις μπάρες στους αυτοκινητόδρομους, τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς των κρατικών και πολυεθνικών μαφιών, δεν προστατεύει άραγε τους πολίτες από την απάτη των τελών και των φόρων που προορίζονται να καλύψουν το έλλειμμα των τραπεζικών καταχρήσεων; Σε τι χρησιμεύει να αγανακτεί κανείς, αν η πολιτική ανυπακοή δεν αγνοεί όλα τα ουκάζια;[4]

Ο πόλεμός μας δεν περιορίζεται στο να διασχίζει τα ερείπια του εμπορευματικού πολιτισμού, ετοιμάζεται, πέρα από κάθε πόλεμο, να δημιουργήσει νέες συνθήκες ζωής. Είναι ο μοναδικός τρόπος να συντρίψει οριστικά τον έλεγχο του εμπορεύματος.

Είστε τα παιδιά μιας αιώνιας άνοιξης

Αισθανόμουν πάντοτε μεγάλη ευτυχία βλέποντας να υπάρχουν παιδιά, εγγόνια, δισέγγονα.

Απεχθάνομαι την πολιτική που ενθαρρύνει τη γεννητικότητα, η οποία, με την υποκριτική παρότρυνση «Αφήστε τα να ζήσουν», πρεσβεύει τον τυφλό και μηχανικό πολλαπλασιασμό ανυπεράσπιστων μικρών όντων που ρίχνονται βορά σ' έναν αδηφάγο και ανελέητο κόσμο.

Δεν είναι ασήμαντο το έγκλημα του θρησκευτικού, ιδεολογικού και επιχειρηματικού σκοταδισμού που καταδικάζει εκατομμύρια παιδιά στο μίσος, την εξαθλίωση, την αρρώστια, την εγκληματικότητα, την αρπακτική βαρβαρότητα, την εργασιακή, στρατιωτική και σεξουαλική εκμετάλλευση.

---

4. Αυτοκρατορικά διατάγματα στην τσαρική Ρωσία. (*Σ.τ.μ.*)

Από την άλλη πλευρά, δεν δέχομαι ένα κράτος ή μια αρχή, όποια κι αν είναι αυτή, να μου επιβάλλει τα μαλθουσιανά διατάγματά της. Ο καθένας έχει το δικαίωμα να αποκτά παιδιά ή να μην επιθυμεί κανένα. Είναι ολοφάνερο ότι, δίνοντας προτεραιότητα στην ποιότητα ζωής του νεογέννητου, προγράφεται αμετάκλητα ένας πλεονασμός των γεννήσεων, ο οποίος οδηγεί αναγκαστικά σε μια βίαιη εξόντωση αυτών που περισσεύουν.

Να είναι το παιδί επιθυμητό, να στεφανώνει η στοργή την κούνια του, να λάβει ως δώρο για το καλωσόρισμα την εγγύηση για ένα ευτυχισμένο μέλλον, αυτό θεωρώ ότι είναι το μοναδικό προαπαιτούμενο για την ελεύθερη απόφαση τεκνοποίησης. Εξάλλου, δεν είναι ένα από τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν καταφανώς τις νέες από τις παλαιές γενιές, οι οποίες για πολύ καιρό υπέφεραν από την οικογενειακή τυραννία, την ηθική και θρησκευτική υποκρισία, την περιφρόνηση της γυναίκας, τον νόμο του πιο ισχυρού και του πιο πανούργου;

Τα παιδιά και οι έφηβοι, που επιτέλους γνωρίσαμε, αναγνωρίσαμε και αγαπήσαμε συνειδητά, προσπαθούν στο εξής να εξασφαλίσουν στη ζωή την κυριαρχία την οποία για μεγάλο διάστημα τους έχουν αρνηθεί ο εμπορευματικός ολοκληρωτισμός και οι πολιτικοί λακέδες του. Όσο συγκεχυμένη και διστακτική κι αν είναι η προσπάθειά τους, προαισθάνομαι ότι καθοδηγούνται μυστικά από αυτό το ανθρώπινο γίγνεσθαι που είναι η υπεσχημένη αυθεντική μοίρα των ανθρώπων.

Τι αξία θα είχαν οι λόγοι της αφοσίωσής μου στα παιδιά αν δεν προέρχονταν από μια επιθυμία που πλημμύριζε πάντοτε την καρδιά μου; Αφού οι απολαύσεις του έρωτα είναι

αυτάρκεις, γιατί θέλησα να βαρύνω το εύθραυστο κλαδί με τις αγκαλιές των φρούτων που αναπτύσσονται και ωριμάζουν με τις εποχές της ζωής; Η ηλίθια φαντασίωση της διαιώνισης ενός ονόματος μου ήταν πάντα ξένη, πολύ περισσότερο η μισητή εξουσία που επιδιώκει τόσο συχνά να διαφθείρει εύπλαστα και εύθραυστα όντα.

Έχω την πεποίθηση ότι η γέννηση ενός παιδιού είναι μια πράξη αγάπης και ταυτόχρονα μια ξεχωριστή έκφραση του δημιουργικού πνεύματος της γυναίκας και του άνδρα. Αν η γέννηση ενός μικρού όντος συμβαίνει να υποκαθιστά άλλες μορφές δημιουργίας και αγάπης, αυτό γίνεται από καθαρή ασυνέπεια. Γιατί, μόνο ανανεώνοντας αδιάκοπα την έκσταση και τη στοργή, από την οποία τρέφεται το παιδί, θα του επιτρέψουμε να ανοίξει τους δρόμους της μοναδικής του μοίρας.

Ναι, έχω το περίεργο συναίσθημα ότι με «κυβερνά» ενδόμυχα αυτό που παραμένει το μυστήριο της ζωής: η επιθυμία να δημιουργώ μια ζωντανή ύλη, ικανή να καρπίσει με την αγάπη της έναν στείρο κόσμο. Ίσως θα έπρεπε να επαναλάβω ότι με τη λέξη δημιουργικότητα εννοώ την πραγματική ιδιαιτερότητα του ανθρώπινου όντος, μια ιδιαιτερότητα την οποία έχει υφαρπάξει η υποχρέωση να δουλεύουμε για την ίδια μας τη δυστυχία.

Με τη γέννησή σας ανακάλυψα ξανά τις αγνές υποσχέσεις με τις οποίες είχα ανατραφεί ως παιδί και τις οποίες δυσφήμιζαν και χλεύαζαν η πλεονεξία και η απανθρωπιά των κυρίαρχων ηθών, παρά την ύπαρξη μιας στοργικής οικογένειας.

Είχα ονειρευτεί μια ύπαρξη γεμάτη γενναιοδωρία, όπου θα ικανοποιούσα με αγαθά έργα τα ζώα και τα ανθρώπινα

όντα. Γλιστρούσα, με το πέρασμα των χρόνων, σε μια κολλώδη κοινωνία όπου τα ζώα βασανίζονταν, μερικές φορές στο όνομα της επιστήμης, όπου μια κοινή περιφρόνηση θεωρούσε τις γυναίκες κατώτερες από τους άνδρες, ακόμη και τους πιο ηλίθιους, όπου τα παιδιά, που αντιμετωπίζονταν πολύ συχνά ως ενοχλητικά αντικείμενα, προστατεύονταν μόνο χάρη σε μια μελλοντική αποδοτικότητα, όπου οι άνδρες, περήφανοι και παραιτημένοι, αλέθονταν στον μύλο της καθημερινής εργασίας και έβγαιναν τσακισμένοι, για να υποκύψουν στις οχλήσεις της προγραμματισμένης αποκτήνωσης. Ήταν μια εποχή όπου η αλαζονεία των διανοούμενων στιγμάτιζε το ανόητο πλήθος, χωρίς την πρόνοια ότι μια τέτοια περιφρόνηση αντανακλούσε στους ίδιους και τους καθιστούσε ακόμη πιο ευκαταφρόνητους.

Πώς θέλετε λοιπόν, σε τέτοιες συνθήκες, «η καρδιά να μη σπάσει ή να μη μαυρίσει»; Μια κοινωνία που πληγώνει την ευαισθησία του παιδιού τόσο ώστε να το καθιστά βίαιο, είναι μια εγκληματική κοινωνία.

Ο αγώνας για τη ζωή δεν είναι αγώνας ενάντια στον θάνατο

Οι πράξεις και οι σκέψεις μας εγγράφονταν για χιλιετίες σε μια προοπτική στην οποία ο θάνατος αποτελούσε το σημείο σύγκλισης, το σημείο φυγής και κατάληξης.

Πώς είναι δυνατόν τόσες γενιές να δείχνουν τέτοια παραίτηση και συγκατάβαση και να αποδέχονται ότι η ύπαρξή τους, οι σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους, οι πράξεις τους, τα έργα τους έχουν μοναδικό ορίζοντα τον τάφο; Ότι

τα πάντα γεννιούνται, αναπτύσσονται και πολλαπλασιάζονται υπό τον ζυγό του προσεχούς αφανισμού, του αναπόδραστου ενταφιασμού;

Δεν αρνούμαι τον αναπόφευκτο χαρακτήρα του θανάτου (αν και το μέλλον οφείλει να μας επιφυλάξει εκπλήξεις), απορρίπτω μόνο την τυραννία που ασκεί η ιδέα της παρακμής και του θανάτου στη διάρκεια της καθημερινής ζωής, στραγγαλίζοντας την ευτυχία της, διαλύοντας τις προσδοκίες της, ψαλιδίζοντας τα φτερά της ελπίδας. Νιώθω απέχθεια γι' αυτόν τον καθημερινό θάνατο, που αναγορεύεται σε υπέρτατο οδηγό, αυτό το μαρτύριο που ξεκινάει από την κούνια, που αρέσκεται να υποβιβάζει συστηματικά το ανθρώπινο ον, εκτρέποντάς το από τη χαρά της ζωής για να το θυσιάσει στο βωμό των θεοτήτων που έχει ανεγείρει ο εκφυλισμός του. Γιατί πρέπει να ανησυχούμε γι' αυτές τις περίεργες και βίαιες οντότητες που, κατ' εικόνα των τριών Μοιρών,[5] ξετυλίγουν, υφαίνουν και κόβουν το νήμα μιας ζωής της οποίας το καλύτερο μέρος στερούμαστε;

Η επιβίωση δεν είναι παρά μια μακρά αγωνία που εκφυλίζει τον ίδιο τον θάνατο. Γιατί το τέλος της οδύνης δεν μπορεί να συγχέεται με το τέλος μιας ζωής, που δεν θα έπρεπε να σβήνει παρά μόνο αφού εκπληρωθούν οι επιθυμίες της και εξαντληθούν οι πηγές της, στο τέρμα της διαδρομής και υπό τη μέθη της πληρότητάς της.

---

5. Οι τρεις Μοίρες μοίραζαν, ή αλλιώς καθόριζαν, το γραφτό των ανθρώπων. Η Κλωθώ έγνεθε το νήμα της ζωής, η Λάχεση μοίραζε τους κλήρους με το τι ήταν γραφτό να λάχει στον καθένα, ενώ η Άτροπος έκοβε το νήμα της ζωής. (*Σ.τ.μ.*)

Επανερχόμαστε πάντα στην εξής διαπίστωση: από τη στιγμή που ο άνθρωπος αναγκάστηκε να μετατρέψει τη δύναμή του για ζωή σε δύναμη για εργασία, η ζωτική ισχύς του περιορίστηκε σ' έναν αγώνα επιβίωσης που καθορίζεται από την αναζήτηση του κέρδους. Η ποιότητα της ζωής παραχώρησε τη θέση της σε μια ποσοτικοποιημένη ύπαρξη. Το «είναι» υποκαταστάθηκε από το «έχειν». Η σταδιακή εξασθένηση του ζωτικού δυναμικού ευνόησε έναν χρόνο που περνάει και χάνεται, σε βάρος άλλων τρόπων χρονικότητας, όπως αυτός ο συμπυκνωμένος χρόνος που χαρακτηρίζει την απόλαυση, την επιθυμία, το όνειρο, το φαντασιακό, τον συναισθηματικό συγκλονισμό.

Επιβιώνουμε μέσα σε μια αποφλοίωση ωρών και ημερών, που ρυθμίζεται από τη φθορά, την παρακμή, την προθεσμία του κενού. Είναι ένας ολοκληρωτικός χρόνος, δεν είναι ο χρόνος που ζει, είναι η διάχυση της ζωής στη νοσταλγία. Είναι πάμπτωχοι αυτοί που δεν έχουν άλλο πλούτο από το παρελθόν τους.

Για να ευνοήσουμε τη ζωή πρέπει άραγε να παρατείνουμε την προθεσμία του θανάτου; Αυτός που επιχειρεί την εμπειρία αδιαφορεί για την απάντηση.

Ζήσε σαν να μην έπρεπε να πεθάνεις ποτέ, και μη δίνεις λογαριασμό σε κανέναν!

Το τέλος του εμπορευματικού κόσμου συνοδεύεται από μια ανατροπή προοπτικής. Θέλουμε να κυριαρχήσει η προοπτική της ζωής επί της προοπτικής του θανάτου που επιβάλλει το παρελθόν. Είμαστε οι σκαπανείς μιας κοινωνίας που βασίζεται στην καινούργια συμμαχία του ανθρώπου με το σώμα του, τη γη, τα φυσικά στοιχεία και τα είδη

των ζώων, των φυτών και των ορυκτών. Επανεφευρίσκουμε τον χρόνο.

Η κατάργηση ενός ορισμένου αριθμού πρακτικών και συμπεριφορών ανήκει στην ηθική βουλησιαρχία –στην ιεροποίηση–, αν η προσπάθεια δεν εγγράφεται στην πρόθεση να βασίσουμε τις κοινωνικές σχέσεις μας σε ό,τι πιο ζωντανό, πιο γενναιόδωρο, πιο ανθρώπινο έχουμε μέσα μας.

Οι επιθυμίες μας, όσο ποικίλες κι αν είναι, αποτελούν το σκυρόδεμα μιας τέτοιας κατασκευής. Είναι αδιαχώριστες από τη συνείδηση που τις εξευγενίζει.

Η μοναδική στέρεα βάση μας είναι η καθημερινή ύπαρξη: αυτό που είναι και, αδιαχώριστα, αυτό που θέλουμε να είναι.

Αυτό είναι το μοναδικό κριτήριο που μπορεί να μας χρησιμεύσει ως οδηγός και να εμποδίσει έννοιες όπως η ελευθερία να γίνουν αφηρημένα νοήματα, αποκομμένα από τη ζώσα πραγματικότητα. Η ελευθερία του Ανθρώπου δεν είναι η δική μου ελευθερία. Η ελευθερία μου δεν είναι αυτή του εμπορίου, του αγώνα για επιβίωση, του δικαιώματος του πιο ισχυρού και του πιο πανούργου. Η ελευθερία της λεηλασίας αρνείται την ελευθερία μου να ζήσω σύμφωνα με τις επιθυμίες μου. Η ελευθερία των επιθυμιών μου αυτοαναιρείται αν συγχέεται με την ελευθερία του αρπακτικού.

Για μια γιορτινή κοινωνία

Οι γιορτές μας, τις περισσότερες φορές, δεν είναι παρά μια ανακούφιση απαρηγόρητων καρδιών. Γεννιόμαστε για μια κοινωνία όπου η χαρά της ζωής αντιμάχεται σθεναρά αυτό που την εμποδίζει.

Η γιορτινή ζωή δεν μπορεί να συγχέεται με αυτές τις ενθουσιώδεις εκρήξεις που ξεπληρώνονται με απογοητεύσεις και κακοτυχίες. Δεν βολεύεται με αυτούς τους μακαρισμούς που, συλλέγοντάς τους, προαισθανόμαστε ότι γρήγορα θα μαραθούν, τόσο επιτηδευμένη είναι η ικμάδα τους. Δεν λογαριάζεται με το μέτρο της ενατένισης. Πολύ περισσότερο, δεν συμβιβάζεται με αυτόν τον ηδονισμό τον οποίο, γνωρίζοντας ότι η πλήξη σκοτώνει, πιστεύει ότι θα ξεγελάσει καταβροχθίζοντας απολαύσεις στο ποτήρι, το πιάτο και το κρεβάτι του επικείμενου θανάτου.

Είναι ένα συνεχές ρεύμα που μεταφέρει, γονιμοποιεί και νοηματοδοτεί κάθε τι που μας κινητοποιεί. Διεκδικεί μια κοινωνία όπου θα εξαπλώνεται απλόχερα αυτή η ανθρώπινη γενναιοδωρία την οποία, πλούσιοι ή φτωχοί, όλοι επιθυμούν κάποια στιγμή. Έχει ανάγκη να δημιουργήσει μια αφθονία αγαθών που θα βασίζεται στον πλούτο του «είναι», αυτόν που δεν αντιλαμβάνεται το «έχειν» παρά μέσα από την απόλαυση να το διασκορπίσει.

Αργά ή γρήγορα, θα πρέπει όντως να εγκαθιδρυθεί, στα ερείπια της εμπορευματικής τυραννίας, αυτή η γενικευμένη αυτοδιαχείριση –με όποιο όνομα κι αν της δώσετε–, η οποία θα θέσει τις βάσεις για μια πραγματικά ανθρώπινη κοινωνία, μια κοινωνία όπου το χρήμα θα έχει εξαφανιστεί, όπου θα υπηρετούμε τον εαυτό μας υπηρετώντας τους άλ-

λους, όπου ο καθένας θα έχει την επιλογή να προσφέρει και να προσφερθεί, χωρίς καμία θυσία, όπου η αλληλεγγύη θα διαχέει αυτές τις μικρές χάρες της φιλικής γενναιοδωρίας: «Σου αρέσει αυτό το κολιέ; Δικό σου». «Σου αρέσει αυτό το αντικείμενο; Πάρ' το, σ' το δίνω».

Οι οργανώσεις των πολιτών, που δημιουργούνται σ' ολόκληρο τον κόσμο ενάντια στον εμπορευματικό ιμπεριαλισμό, αντιπαραθέτουν στην κοινοβουλευτική δημοκρατία μια άμεση δημοκρατία όπου ο πολίτης θα δίνει χώρο στο συγκεκριμένο άτομο. Η άρνηση της απανθρωπιάς προϋποθέτει ένα κοινωνικό πρόγραμμα, όπου η ανθρωποποίηση του κόσμου και η ανθρωποποίηση του ατόμου θα είναι αδιαχώριστες.

Επιμένω σ' αυτό: όλες οι απόψεις, ακόμη και οι πιο περίεργες και ελεεινές, έχουν το δικαίωμα να εκφράζονται ελεύθερα. Αντίθετα, καμία βάρβαρη πράξη δεν είναι ανεκτή.

Η απανθρωπιά δεν επιδέχεται κανένα διάλογο, δεν τίθεται υπό συζήτηση, απορρίπτεται ανυποχώρητα. Ακυρώνει ακόμη και την έννοια της πλειοψηφίας και της μειοψηφίας. Αν υποθέσουμε ότι σε μια συνέλευση συμβεί να τεθεί σε ψηφοφορία μια πρόταση με το στίγμα της βαρβαρότητας, υποστηρίζω ότι καμία πλειοψηφική απόφαση δεν έχει την εξουσία να την επιβάλει. Απορρίπτω το δικαίωμα της πλειοψηφίας να προδιαγράφει ένα μέτρο του οποίου η ωμότητα δεν αφήνει καμία αμφιβολία (τη θανατική ποινή, για παράδειγμα).

Καμία πλειοψηφία δεν έχει την εξουσία να επιβάλει ένα διάταγμα επιζήμιο για τα συμφέροντα του ζωντανού. Η ανθρώπινη επιλογή του ενός έχει μεγαλύτερο βάρος από την απάνθρωπη απόφαση των πολλών. Η ποιότητα

της ζωής ακυρώνει τη δικτατορία της αριθμητικής και της ποσότητας.

Αν αποφασίσουμε να «ασχοληθούμε εμείς οι ίδιοι με τις υποθέσεις μας», θα έχουμε κάνει ένα μεγάλο βήμα στον αγώνα ενάντια στην επιχειρηματοκρατία, που ρημάζει τα όντα και τα πράγματα. Θα χρειαστεί να συζητήσετε για τη δημιουργία εδαφών επιτέλους απελευθερωμένων από τον εμπορευματικό έλεγχο. Θα χρειαστεί να αποφανθείτε για την καθιέρωση της χαριστικότητας, το τέλος του χρήματος, τη μεταβατική χρήση ενός νομίσματος που θα προορίζεται για την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών, ένα νόμισμα μη κεφαλαιοποιήσιμο, μη συσσωρεύσιμο…

Ωστόσο, έχετε υπόψη σας ότι ένα αυτοδιαχειριζόμενο σύστημα που περιορίζεται στην οικονομία θα αρκεστεί να διαιωνίσει την τάξη της επιβίωσης, θα διατηρήσει αυτό το διαχωρισμό του ανθρώπου από τον εαυτό του, από τον οποίο γεννιούνται όλοι οι σπαραγμοί και όλα τα μίση.

Είμαστε τόσο συνηθισμένοι να πληρώνουμε αυτό που μας τυχαίνει, ώστε ο φόβος ότι πρέπει να ρυθμίσουμε την τιμή του μας αποτρέπει από τη χαριστικότητα. *Υπάρχει λόγος* που ο οικονομικός νόμος της προσφοράς και της ζήτησης καθορίζει την επιβίωση των πιο διαφορετικών λαών του πλανήτη.

Ας πάψουμε να περιφρονούμε την ικανότητά μας να επινοήσουμε μια νέα ζωή. Τα πάντα προσφέρονται, τίποτα δεν οφείλεται, αφού επαφίεται σε μας να δώσουμε αυτό που μας έχει δοθεί. Αυτή είναι η αρχή που θεμελιώνει την ανθρώπινη γενναιοδωρία.

Η επιβίωση, ως ζωή εξοικονομημένη, είναι υποταγμένη στους νόμους του εμπορεύματος. Γι' αυτό το λόγο το δικαίωμα της επιβίωσης προϋποθέτει αναγκαστικά υποχρεώσεις. Η ζωή, αντίθετα, δεν γνωρίζει παρά δικαιώματα χωρίς αντίτιμο. Η κυριαρχία της σημαίνει το τέλος της οικονομικής τυραννίας, την ακύρωση του «έχειν», που τείνει το χέρι για να πληρωθεί με το ίδιο νόμισμα.

Εξασφαλίζει κανείς την ευτυχία του όταν δεν υποκύπτει ούτε στον εγωισμό των χειραγωγών ούτε στην εγωπάθεια των στοχαστών. Δεν μπορώ να ενδιαφερθώ παρά για την παράλληλη αλλαγή του εαυτού μου και του κόσμου. Δεν έχω παρά ένα πάθος, κι αυτό περιλαμβάνει όλα τα άλλα, τη θέληση «από τα βάθη της καρδιάς» μου να ολοκληρωθεί αυτός ο αέναος μετασχηματισμός.

Η μεταμόρφωση την οποία προσδοκώ είναι αυτή του ανθρώπου σε ανθρώπινο ον, αφού το ανθρώπινο ον επιβιώνει εντός μας αναμένοντας να ζήσει επιτέλους. Είναι αυτό που ο καθένας παραμένει και αυτό που μένει μέσα στον καθένα, όποια προσπάθεια κι αν κάνει για να το αρνηθεί ή να το αγνοήσει.

Η επανάσταση του ανθρώπινου είδους δεν είναι τίποτε άλλο από τη συμφιλίωση του ανθρώπου με το ατομικό του γίγνεσθαι. Θα καταργήσει άραγε την αγροτική και εμπορική επανάσταση που, κάποια όχι και τόσο μακρινή μέρα, του προκάλεσε το τραύμα μιας ιστορίας που φτιάχτηκε από αυτόν και εναντίον του; Για πάρα πολύ καιρό σπαταλήσαμε την ενέργειά μας αγωνιζόμενοι μάταια ενάντια σε μια νοσηρή μοίρα η οποία μας εκμηδένιζε. Θα στρέψουμε τις δυνάμεις μας σε μια τύχη που πρέπει να οικοδομήσου-

με και της οποίας τα υλικά είναι τα διάσπαρτα κομμάτια μιας αθάνατης ζωής.

Σε αντίθεση με το αηδιαστικό έμεσμα των κοινοτισμών, όπου το άτομο ταυτίζεται με μια θρησκεία, ένα έθνος, μια εθνότητα, μια φυλή, μια ιδεολογία, εννοώ να επαναλαμβάνω ότι δεν υπάρχει παρά μόνο μία ταυτότητα που αξίζει: να είναι κανείς πάνω απ' όλα ανθρώπινο ον.

Ίσως παρακολουθούμε μια κοινή αναγέννηση της φύσης και του ανθρώπου. Λες και ο θυμός μιας γης για μεγάλο διάστημα πληγωμένης από την εργασία και την απληστία προσδοκά τον αργό κατευνασμό του από την επίδραση μιας συμμαχίας που μέχρι σήμερα ήταν αδιανόητη. Λες και, απελευθερωμένη από την προαιώνια υποδούλωσή της, προαναγγέλλει την ανάσταση αυτού του ζωντανού και ελεύθερου όντος, το οποίο οι άνθρωποι έχουν ενταφιάσει εντός τους. Λες και το τέλος της εκμετάλλευσης του εδάφους και του υπεδάφους, που έχει επιβληθεί από τη θεϊκή εντολή του πνεύματος, σφραγίζει τη σύζευξη ουρανού και γης. Λες και η ένωση του ανθρώπινου όντος με το σώμα του και όλα τα χθόνια στοιχεία που το συνθέτουν σπάζει επιτέλους την αλυσίδα, που έχει σφυρηλατηθεί από τη θρησκεία προς όφελος των θεών και των θιασωτών τους, και αφήνει χώρο σε μια ωσμωτική σχέση, σε μια οικουμενική συμφωνία όπου κάθε νότα *συνδεδεμένη* με το σύνολο ανασυνθέτει το αυθεντικό νόημα του *δεσμού*.[6]

---

6. Στο πρωτότυπο *religio*, η λατινική λέξη που σημαίνει «θρησκεία», «δεσμός», «ενότητα», «σύνδεση», «ένωση». Ετυμολογείται από τα ρήματα relegere και religare και χρησιμοποιείται σε όλες τις δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες για να δηλωθεί το θρησκευτικό φαινόμενο. (*Σ.τ.μ.*)

Άραγε το δόγμα της έμφυτης αδυναμίας του ανθρώπου δεν προσπαθεί τις περισσότερες φορές να επιβεβαιωθεί επικαλούμενο αυτές τις καταθλιπτικές καταστάσεις από τις οποίες κανείς δεν ξεφεύγει και οι οποίες παροξύνουν τις νοσηρές φαντασιώσεις, διευρύνουν τις αμφιβολίες, διαχέουν παράλογους φόβους; Μήπως δεν είμαστε θύματα μιας τεχνητής ερμηνείας του βιολογικού ρυθμού όπου διαχυτικότητα και μελαγχολία διαδέχονται εναλλάξ η μία την άλλη, υπακούοντας σε μια κίνηση συστολής και διαστολής; Η υπερίσχυση της προοπτικής του θανάτου δραματοποιεί τα φαινόμενα ενός φυσικού ρυθμού σε σημείο που τον διαταράσσει, υπογραμμίζοντας τις καταθλιπτικές διαθέσεις σε βάρος των απολαύσεων των οποίων ο εφήμερος χαρακτήρας τίθεται ως προμετωπίδα. Η προοπτική του θανάτου είναι συνέπεια του εκφυλισμού μας.

Δοκιμαζόμενος από αναπάντεχες κρίσεις μελαγχολίας, άντλησα ανακούφιση αναπολώντας την αναλογία της παλίρροιας. Σαν κύματα χαμένα στον ωκεανό της ζωής, δεν είμαστε άραγε υποκείμενοι σε αμπώτιδες και πλημμυρίδες, όπου εναλλάσσονται χαρές και δυστυχίες, ενθουσιασμός και απογοήτευση, ζωντάνια και λήθαργος;

Δεν εξαρτόμαστε από καλά ή κακά άστρα ούτε, πολύ περισσότερο, από μια ιδιότροπη θεία πρόνοια, μια θεϊκή παρέμβαση, με άλλα λόγια μια φύση που μέλημά της είναι να εξαργυρώσει τις ευεργεσίες της. Συμμετέχουμε στον ζωτικό ωκεανό που άλλοτε κινείται καθοδικά, άλλοτε ανοδικά.

Η άμπωτη με την απόσυρσή της αφήνει στην αμμουδιά τα ναυάγια και τα ερείπια που κρύβει η πλημμυρίδα στα μυστικά βάθη της. Εξ ου η εντύπωση ότι κατακλυζόμαστε βίαια από μια ορδή απεχθών σκέψεων, ανομολόγητων συ-

ναισθημάτων, νοσηρών εικόνων, οι οποίες, από τη στιγμή που το ανοδικό ρεύμα της ζωής τις καταβυθίζει, παύουν να μας ενοχλούν, ξεθωριάζουν και χάνονται.

Μόλις η ζωτική παλίρροια υποχωρήσει, η μη εξευγενισμένη κτηνωδία περιελίσσεται στο σκίρτημα των συναισθημάτων μας. Στο πέρασμά της, διασκορπίζει τα ερείπια ανικανοποίητων ή νεκρών παθών, τα οποία μαρτυρούν τον εκφυλισμό μας, και των οποίων τα στίγματα μοιάζουν να κηλιδώνουν παρελθόν, παρόν, μέλλον.

Οι διαθέσεις που, χωρίς προφανή λόγο, μας ταρακουνούν και μας κλυδωνίζουν δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια διαρκής ταλάντευση προελάσεων και οπισθοχωρήσεων, με την κίνηση των οποίων θα είχαμε όφελος να ταυτιστούμε, όπως ένας εξουθενωμένος κολυμβητής που *γίνεται ένα* με το κύμα.

Τα βάσανα, οι παράλογοι φόβοι, οι νοσηροί παλμοί μας δεν διαγράφονται από την πλημμυρίδα, καλύπτονται με μια ζωτική δύναμη που τους αναπλάθει και τους μετριάζει. Γιατί να μην βασιστούμε στις στιγμές μιας δυναμικής ζωής για να αναπτύξουμε αυτήν την ανθρώπινη συνείδηση που είναι ικανή να αναλάβει την υπολειμματική ζωικότητά μας προκειμένου να την αφομοιώσει υπερβαίνοντάς την; Η άσκηση δεν έχει τίποτα το περίεργο. Δεν υπάρχει εραστής που δεν ένιωσε ευτυχισμένος εξευγενίζοντας σε ερωτικό πάθος την πρωταρχική γενετήσια ορμή του ζευγαρώματος.

Ο καλύτερος τρόπος για να μην παραιτηθούμε ποτέ από τις ευεργεσίες της ζωής, είναι να τις επιθυμούμε ακατάπαυστα, λες και θα μπορούσε να μας τις παραχωρήσει συμμετέχοντας σε μια γενναιοδωρία εγγενή στη φύση της.

Επιπλέον, πρέπει να τις επενδύουμε στον πλούτο του «είναι», όχι στις εκπτώσεις του «έχειν».

Κάθε μορφή λατρείας ιεροποιεί. Η ζωή δεν είναι ένα ιερό αντικείμενο. Δεν έχει σχέση με τελετουργικά, σεβασμό, μυστικιστικά ή στοχαστικά οράματα. Η ζωτική ενέργεια δεν απαιτεί τίποτε άλλο παρά να απελευθερωθεί από την εκμετάλλευση και το οικονομικό σύστημα που την ανακόπτει. Η συμμαχία ανάμεσα στο ον, που ανακαλύπτει την ανθρωπινότητά του, και τη φύση θα αποκαλύψει την ανεξάντλητη δύναμη του ζωντανού.

Η γενναιοδωρία της φύσης δίνει τα πάντα αξεδιάλυτα. Σε μας εναπόκειται να χωρίσουμε την ήρα από το στάρι, προκειμένου να συλλέξουμε το καλύτερο μέρος από το επίγειο μάννα.

Το μυστικό της αγάπης, που διαρκώς αναδημιουργείται, έγκειται στη σύμφυσή της με την αγάπη της ζωής. Αν την διαχωρίσουμε, της στερούμε το κέντρο βάρους της.

Μην αφήνεις κανέναν να ορίζει το νήμα της μοίρας σου, ούτε να το υφαίνει αντί για σένα. Να είσαι ο μόνος που αποφασίζει, γνωρίζοντας ότι μέσα σου δρουν επίσης εχθρικές και διασπαστικές δυνάμεις. Ταξίδευε όσο το δυνατόν πιο κοντά στη ζωή και ομολόγησε στον εαυτό σου, μεταξύ κινδύνων και ευδαιμονιών, ότι αυτή είναι εδώ, παρούσα εντός σου, ακόμη κι αν σε περιτριγυρίζει ο θάνατος.

Μέσα από αμφιβολίες και ψηλαφήσεις, μερικές πρακτικές αφαιρέσεις με βοήθησαν να διανύσω λιγότερο τυφλωμέ-

νος τον υπαρξιακό λαβύρινθο, όπου το σώμα και η συνείδησή του επιδιώκουν να ενωθούν σε μια ορμή ζωής για να διαρρήξουν τη συνωμοσία αυτού που τα διαχωρίζει και τα καταστρέφει. Αυτές δεν προέρχονται ούτε από τη σολομωνική ούτε από κάποιο βιβλίο συνταγών. Η ανακούφιση που μου έχουν προσφέρει θα δυναμώσει αν επωφεληθεί από αυτά που θα κάνετε.

– Επιθύμησε τα πάντα, μην περιμένεις τίποτα.

– Μην παίρνεις τα μέτρα ούτε από τους άλλους ούτε από τον εαυτό σου. Καμία ζωή δεν είναι μετρήσιμη.

– Μη συγκρίνεις τον εαυτό σου με τίποτε και με κανέναν. Κάθε ον είναι μοναδικό. Μόνο το «έχειν» χρησιμοποιεί ζυγαριά και ζυγίζει τον καθένα λες και είναι εμπόρευμα.

– Να είσαι το ανθρώπινο ον που γίνεσαι.

– Η ζωή σού δίνει αυτό που της δίνεις.

– Να είσαι σε προσφορά, ποτέ σε ζήτηση.

– Η βιωμένη αυθεντικότητα δεν δεσμεύεται από καμία αναπαράσταση.

– Η ζωή ποιοτικοποιεί, η επιβίωση ποσοτικοποιεί. Η ποιότητα επικρατεί της ποσότητας.

– Η πρόθεση ανοίγει το δρόμο της επιθυμίας.

– Αυτό που είναι επιθυμητό από τα βάθη της καρδιάς τείνει προς την εκπλήρωση.

– Η επιβίωση δεν αντιλαμβάνεται παρά το πονηρό πνεύμα. Η ζωή είναι ο θρίαμβος του ευαίσθητου πνεύματος. Η πρώτη εξαργυρώνεται, η δεύτερη προσφέρεται.

Να μην τολμήσει κανείς να σου δώσει εντολές! Απομάκρυνε από τον περίγυρό σου οποιονδήποτε χρησιμοποιεί περιφρόνηση και αλαζονεία! Μην εμπιστεύεσαι τον σεβα-

σμό. Αν ο έλεγχος των σκύλων, των λύκων, των θηρίων απαιτεί, όπως λέγεται, ένα πνεύμα κυριαρχίας και μια άτεγκτη αρχή, εξαναγκάζοντας τον όμοιό σου ή υπακούοντας σε μια εντολή οπισθοχωρείς στο ζωικό στάδιο.

Καμία ανθρώπινη κοινωνία δεν θα γεννηθεί χωρίς να εξαλείψει την εξουσία που ένας άνδρας ή μια γυναίκα σφετερίζεται από τον άλλο.

Αντιμέτωπος με το φόβο ή ένα ξέσπασμα άγριων αισθημάτων, πείθομαι να κατέλθω ως Ορφέας στο Έρεβος των ανεξέλεγκτων συγκινήσεών μου για να ανέλθω αργά προς αυτό το φως της συνείδησης που, όσο αβέβαιο και τρεμάμενο κι αν είναι, *αντανακλά*.

Για να μη χρειαστεί να στραφώ στην Ευρυδίκη και να της παράσχω εγγυήσεις που δεν έχω, φροντίζω να την τοποθετώ μπροστά μου, περιβεβλημένη με όλη την αγάπη του κόσμου.

Μακάρι να μπορείτε, όποιες κι αν είναι οι ανησυχίες σας, να εναρμονίσετε τα πάθη σας και να ανακαλύψετε εντός σας τον πόλο έλξης απ᾽ όπου ακτινοβολεί και μεταδίδεται η αρμονία του κόσμου. Το Μέγα Έργο της υπαρξιακής αλχημείας είναι η μεταμόρφωση και ο εξευγενισμός κάθε στιγμής.

Όποιος μαθαίνει να αγαπάει τον εαυτό του δεν έχει ανάγκη από μαθήματα για να αγαπάει τους άλλους. Η ευτυχία που εξαπλώνεται απομακρύνει την κακοτυχία. Μόνο μεταλλασσόμενη σε «έχειν» προκαλεί τον μνησίκακο φθόνο και καταστρέφεται.

Αυτό που ωθεί με τον πιο καθοριστικό τρόπο τους ανθρώπους να ανταγωνίζονται μεταξύ τους, με οποιοδήποτε πρόσχημα, είναι η ανία, κυρίως η ανία για την αποστέρηση της ύπαρξής τους. Αισθάνονται τόσο στερημένοι από ζωή που δεν τα παρατούν μέχρι να την στερήσουν από άλλους. Η πλευρά του θανάτου, όπου ο καθένας επιδιώκει να γιορτάσει τον γάμο του με το κενό, είναι ισχυρή, κι όμως, η ζωή παραμένει πιο δυνατή. Αυτό είναι το στοίχημα που αντιμετωπίζουμε καθημερινά.

Πώς θα απαλλαγούμε απ' αυτά τα δεκανίκια που οι θρησκείες και οι ιδεολογίες πωλούν στους ανάπηρους ακρωτηριάζοντάς τους από την παιδική ηλικία, αν δεν προάγουμε την πεποίθηση –σε σημείο που να διαποτίσει τη σκέψη, το σώμα και τα ήθη– ότι η ζωή δεν είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης, ότι τίποτα σ' αυτή δεν είναι εμπορεύσιμο, ότι δεν παραχωρεί καμία θέση στην ενοχή ή την εξιλέωση. Μόνο η ζωή σπέρνει απλόχερα, προκειμένου σε κάθε σπόρο ο καθένας να καρποφορεί την ανθρώπινη ποιότητά του.

Αψηφήστε αυτούς που αγωνίζονται ενάντια στη βαρβαρότητα χωρίς να θέτουν τις βάσεις για μια κοινωνία που αντλεί από την ευτυχία την ικανότητα να καταργήσει τη βαρβαρότητα. Πώς μπορούν ένοπλες ομάδες να θριαμβεύσουν επί μιας δικτατορίας, όταν έχουν διαποτιστεί από το στρατιωτικό πνεύμα;

«Πρόσεξε μήπως ο εχθρός που αντιμάχεσαι είναι ήδη μέσα σου!» Μια ανάλογη προφύλαξη δεν θα έπρεπε άραγε να μας ωθεί στην επίθεση όχι ενάντια σε ανθρώπους αλλά στο σύστημα που τους χειραγωγεί;

Το γεγονός ότι τα γηρατειά και ο θάνατος θα με νικήσουν μια μέρα δεν με έπεισε ποτέ για τον αναπόφευκτο χαρακτήρα τους. Ο εμπορευματικός πολιτισμός εξαπάτησε τον κόσμο και ξεγέλασε τη φύση μηχανοποιώντας το ζωντανό. Να 'μαστε λοιπόν, μπροστά στα τελευταία σκιρτήματά του, αντιμέτωποι με το θλιβερό και γελοίο παράδοξο μιας επιβίωσης πιο άνετης παρά ποτέ και μιας ζωής τόσο ληθαργικής που ένας μακάβριος χορός αρκεί για να την διασκεδάσει.

Κάτω από το νυστέρι των επιστημών, η μηχανική του σώματος χάνει σιγά σιγά τα μυστικά της. Η ιατρική βελτιώνει την τέχνη γαλβανισμού της υγείας προκειμένου να εγγυάται στον καθένα μιαν αποτελεσματική απόδοση στην αγορά εργασίας. Οι χειρουργοί της ψυχής δεν υπολείπονται. Όλα θα πήγαιναν καλύτερα αν οι άνθρωποι ήταν αυτοκίνητα των οποίων η λειτουργία θα αποτελούσε υπόθεση ευσυνείδητων και ανταγωνιστικών μηχανικών.

Όμως η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Οι μηχανικές αντιδράσεις είναι ακριβώς αυτό που διαρρηγνύει και εκφυλίζει την ορμή μας για ζωή. Οι κυρίαρχες θεραπείες αγνοούν και αποκρύβουν σε ποιο σημείο αποτελούμαστε από ανεξερεύνητα σύμπαντα. Μήπως γνωρίζουμε τι κατοικεί εντός μας, προκαλώντας αγωνίες, τρόμους, ευδαιμονίες και ξαφνικές χαρές;

Οι σπηλιές μας κατοικούνται από τέρατα που δεν ζητούν παρά την κολακεία. Από πού προέρχονται, αν όχι από τη σοφίτα της μεγάλης μας κατοικίας, όπου ο εγκέφαλός μας, δομημένος για να ανακαλύπτει και να γονιμοποιεί τεράστια εδάφη, έχει περιοριστεί σ' ένα ελάχιστο τμήμα του, αποικισμένος από το αρπακτικό πνεύμα και διαμορφωμέ-

νος για να καταστέλλει τις φυσικές παρορμήσεις, τα ζωώδη αισθήματα, τις ηφαιστειώδεις αισθήσεις;

Επίσημη ή εναλλακτική, η ιατρική δεν ξεφεύγει απ' αυτή την οικονομία που υποβιβάζει τη ζωτική δύναμη σε μια επιβίωση επινοημένη από την εργασία. Μόνο η θέληση να δημιουργήσουμε μόνοι μας ένα πεπρωμένο είναι ικανή να δώσει τον λόγο στις άγριες εξάρσεις των απογοητεύσεών μας, προκειμένου να μυηθούν στη γλώσσα του ανθρώπινου χωρίς να χάσουν την ορμή τους. Όχι, δεν είναι εύκολο έργο να αναγνωρίσουμε τις επιθυμίες της και να αποδώσουμε στη ζωή αυτούς που η θλίψη έχει στρέψει στον θάνατο, αλλά είναι ένα πάθος που ζωντανεύει όλα τα άλλα.

Ασυνήθιστα ερωτήματα τίθενται, αμφισβητώντας ξανά τις αντιλήψεις και τις επιστήμες του παρελθόντος και του παρόντος. Τα όργανά μας έχουν άραγε συνείδηση; Τι συμβαίνει με τον σπλαγχνικό εγκέφαλο, την διακυτταρική επικοινωνία, την ικανότητα αυθυποβολής, τα εικονικά σκευάσματα, τον χρόνο που είναι σε ρήξη με το δόγμα της αναπόφευκτης ροής του; Τι είναι τα όνειρά μας, τι διαπερνά και γονιμοποιεί το φαντασιακό, πώς λειτουργούν το φαινόμενο της αντήχησης και τα πεδία συνοχής; Σε ποιο σημείο η ύπαρξή μας συμπυκνώνει τη γραμμή των γενεών από τις οποίες προερχόμαστε και κατέχει τον σπόρο των επερχόμενων; Με ποια αλχημεία διεκπεραιώνει η μοίρα μας τη μεταλλαγή των επιθυμιών που βασανίζουν την καρδιά μας; Τι μπορεί να κάνει η ενέργεια της εφήμερης και διαρκούς επιθυμίας; Πώς γίνομαι, τη μία ή την άλλη στιγμή, ο ίδιος μου ο εχθρός;

Σ' όλα αυτά θα απαντήσει μόνο η συμμαχία μ' αυτό που έχουμε μέσα μας ως οικουμενική ζωή.

Για να ανακαλύψουμε ξανά τη συγγένειά μας με το ζωικό βασίλειο, πρέπει να συμφιλιωθούμε με το κτήνος που έχουμε μέσα μας, να το εξευγενίσουμε αντί να το καταστείλουμε ή να το καταπνίξουμε και να το καταδικάσουμε στις βιαιότητες της απώθησης. Ο εξανθρωπισμός μας προϋποθέτει να αναγνωρίσουμε στο ζώο το δικαίωμα να ζήσει σύμφωνα με την ιδιαιτερότητά του.

Θα πρέπει πραγματικά να εξαφανιστεί η ελεεινή φύτρα των δολοφόνων ανδρών, γυναικών, παιδιών. Και, μαζί της, οι σφαγείς ζώων, φυτών και τοπίων.

Θα έρθει τότε ο καιρός της μεγάλης συμφιλίωσης με τα ζώα και –ποιος ξέρει;– ο καιρός που τα ζώα θα συμφιλιωθούν μεταξύ τους, ο καιρός της συμμαχίας με το σώμα, με τη ζωή που η γη φέρει εντός της, όπως η γυναίκα –το αναλογικό αντίγραφό της–, της οποίας την επιθυμία να τεκνοποιεί μόνο με πλήρη συνείδηση θα καταλήξει να ασπαστεί.

Τίποτα δεν θα ήταν περισσότερο ανακόλουθο με τις προθέσεις μου από το να νιώσω ένα αίσθημα εκπληρωμένου καθήκοντος. Κάθε καταναγκασμός μού είναι απεχθής. Αντίθετα, έχω συνείδηση ότι όλο το είναι μου είναι ένα «οφείλει να είναι», από τη στιγμή που η επιθυμία αναφαίνεται και σκέφτεται να προχωρήσει στην εκπλήρωσή της. Αυτό το γίγνεσθαι μου εμφυσά τη ζωή και, μ᾽ αυτή την ονειρική συμπύκνωση του χρόνου που διεκπεραιώνει η επιθυμία, ωθεί το μέλλον να έρθει να με προϋπαντήσει, μου προσφέρει ό,τι πιο ευτυχισμένο αναδύεται απ᾽ αυτό και με την ευμένειά του τρέφει το παρόν μου.

Στον αντίποδα του τραγικού –που θυμίζει τον *τράγο*, τον κακόμοιρο γδαρμένο τράγο– και της κωμωδίας, που είναι το καθαρτήριο γέλιο του, προχωρώ, μόνος και περιστοιχισμένος από αναρίθμητα πλάσματα, του παρόντος και του μέλλοντος, τα οποία η μεγάλη σπορέας της ζωής σκορπίζει στους πέντε ανέμους κι εγώ τα συλλέγω με οδυνηρή και συναρπαστική αδεξιότητα. Το κάθε ένα είναι το εγκρεγκόρ[7] που κατευθύνει μέσα του το σύνολο των ατομικών, συλλογικών και οικουμενικών δυνάμεων της ζωής.

Ας γίνει η ποίηση της ζωής το απόλυτο όπλο μας! Γιατί συναρπάζει χωρίς να αιχμαλωτίζει, δίνει και δεν σφετερίζεται, εξαπλώνει μια προδιάθεση να ευτυχήσουμε που ανακαλεί την ανάγκη να φονεύσουμε.

Δεν είμαστε ανικανοποίητοι παρά μόνο επειδή είμαστε ακόρεστοι.

Η ιστορία έχει γεννηθεί από μια παρανόηση. Έγινε από τον άνθρωπο και εναντίον του. Τον πρόδωσε εκτρέποντας τη φυσική εξέλιξή του. Εμπόδισε τη μετάβασή του από το ζωικό στο ανθρώπινο και τον δίχασε σε δύο καταστάσεις που δεν έπαψαν ποτέ να συντρίβουν την ύπαρξή του. Σε σας εναπόκειται να βγάλετε τον άνθρωπο από τον ενδιάμεσο αυτόν τόπο [limbo] όπου σαπίζει, για να του αποδώσετε την πραγματική του μοίρα. Το έργο είναι λιγότερο δύσκολο απ’ όσο το θεωρεί μια εύκολη μεγαλοστομία. Δεν

---

7. Μυστικιστική έννοια που ορίζει ένα ομαδικό πνεύμα, μια αυτόνομη ψυχική οντότητα ή μια δύναμη που παράγεται και επηρεάζεται από τις επιθυμίες και τα συναισθήματα διαφόρων ατόμων που ενώνονται σ’ έναν κοινό στόχο. (*Σ.τ.μ.*)

αρκεί παρά να συνενώσετε το οικουμενικό κίνημα όπου είναι όλο και περισσότεροι αυτοί που προσδοκούν την κυριαρχία της ζωής.

Δεν έχω παρά τη φιλοδοξία να διατηρηθώ στους αιώνες με τη μορφή αυτού του διαχρονικού και φευγαλέου χαμόγελου με το οποίο ο Λούις Κάρολ περιβάλλει τον γάτο του Τσεσάιρ.[8] Περιμένετε τη στιγμή που θα εμφανιστεί, όταν θα ανοίγετε αυτόβουλα το δρόμο σας σ' έναν κόσμο όπου το είναι θα έχει αντικαταστήσει το έχειν.

Από τη χώρα των λόφων, 5 Οκτωβρίου 2011

---

8. Ο γάτος στο βιβλίο *Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων* του Λούις Κάρολ εξαφανίζεται αφήνοντας ορατό μόνο το χαμόγελό του. (*Σ.τ.μ.*)

Από τις *εκδόσεις των ξένων* κυκλοφορούν:

CRITICAL ART ENSEMBLE

Η μηχανή της σάρκας

ANDRÉA DORIA

Η εξαιρετική περίπτωση μιας συνηθισμένης ιστορίας

ANSELM JAPPE

Το τέλος της τέχνης στον Αντόρνο και τον Ντεμπόρ

Ομάδα RETORT

(IAIN BOAL, T. J. CLARK, JOSEPH MATTHEWS, MICHAEL WATTS)

Καταπονημένες δυνάμεις.

Κεφάλαιο και θέαμα στη νέα εποχή του πολέμου

ΕΞΕΓΕΡΜΕΝΟΣ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΜΑΡΚΟΣ

Ιστορίες για τους ανθρώπους του καλαμποκιού

GRUPPE KRISIS, NORBERT TRENKLE, ANSELM JAPPE

Κείμενα για την εργασία και την κρίση

SILVIA FEDERICI

Ο Κάλιμπαν και η μάγισσα.

Γυναίκες, σώμα και πρωταρχική συσσώρευση

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΠΑΣ #1

ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ο ΙΧ άνθρωπος και οι υποθαλάσσιες αρτηρίες του

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΠΑΣ #2

MASSIMO DE ANGELIS

Κοινά, περιφράξεις και κρίσεις

(και σε ηλεκτρονική μορφή

στον δικτυακό τόπο www.disobey.net/hotel)